

T. C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**BARIŞ MANÇO'NUN ŞARKILARINDA YER ALAN
DİNÎ UNSURLARIN VE MANEVÎ DEĞERLERİN
DİN PSİKOLOJİSİ PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Nazife DUKAN

Çorum - 2024

**BARIŞ MANÇO'NUN ŞARKILARINDA YER ALAN DİNÎ UNSURLARIN VE
MANEVÎ DEĞERLERİN DİN PSİKOLOJİSİ PERSPEKTİFİNDEN
İNCELENMESİ**

Nazife DUKAN

**Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Muammer CENGİL

Çorum 2024

TEZ KABUL ONAY

Nazife DUKAN tarafından hazırlanan “Barış Manço’nun Şarkılarında Yer Alan Dinî Unsurların ve Manevi Değerlerin Din Psikolojisi Perspektifinden İncelenmesi” adlı tez çalışması 27/08/2024 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İbrahim Hüseyin YEĞİN

Başkan

Prof. Dr. Muammer CENGİL

Danışman

Dr. Fatma Nur BEDİR

Üye

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun / /2024 tarih ve Sayılı kararı ile Nazife DUKAN’ın Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

Prof. Dr. Osman ÇUBUK

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

Nazife DUKAN

BARIŞ MANÇO'NUN ŞARKILARINDA YER ALAN DİNÎ UNSURLARIN VE MANEVÎ DEĞERLERİN DİN PSİKOLOJİSİ PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ

Nazife DUKAN

ORCID:0009-0006-1133-6724

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

2024

ÖZET

Bu çalışmada Barış Manço'nun yaşadığı dönemde ortaya koyduğu, ölümü sonrasında da miras bıraktığı eserlerinde yer alan dinî unsurlar ve manevi değerler din psikolojisi perspektifinden incelenmiştir. Çalışmanın amacı Manço'nun özgün sanat ve müzik formunda informal eğitim aracı olarak başarıyla kullandığı eserlerini analiz ederek, dinî unsur ve manevi değer içeren şarkılarının formal eğitim aracı olarak kullanılmasına katkı sağlamaktır. Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Manço'nun şarkılarında analiz edilecek dinî unsurlar ve manevî değerlerin kavramsal çerçevesi kuramsal tartışmalara girilmeden bütüncül bir yaklaşımla ortaya konulmaya çalışıldı. İkinci bölümde Barış Manço'nun hayatına ve sanatçı kişiliğine, müzik ve değer anlayışına yer verildi. Manço'nun felsefesinde benimsediği değerleri şarkı sözlerine de taşıyarak teori ve pratikte oluşturduğu bütünlük gösterilmeye çalışıldı. Üçüncü bölümde dinî unsurlar ve manevî değerlerle ilişkilendirilen şarkılarındaki dinî unsurlar ve manevi değerler şarkı tablosunda listelendi. Bu çalışmada literatür taraması ve doküman tarama yöntemiyle Manço'nun sözlerini kendi yazdığı ve seslendirdiği 256 eser üzerinde içerik analizi yapılmıştır.

Çalışma sonucunda Manço'nun 23'ü yetişkin 7'si çocuk şarkısı olmak üzere 30 şarkısında dinî unsurlara ve manevi değerlere yer verdiği tespit edilmiştir. Manço'nun şarkılarında; Allah, ahiret, ölüm, ecel, vade, sur, kıyamet, mahşer, hesap, peygamberlik, kutsal kitap, dünyanın faniliği, dua, kulluk bilinci, kaliteli yaşam, sıratı müstakim, itidal/denge, şükür, nasip, bayram ve bayramlaşma, selam ve selamlaşma, pişmanlık ve tövbe, sevap, günah, haram, helal, tevekkül, dünya malına meyletmeme, kanaatkarlık, helal kazanç, yetim ve yoksulun hakkını koruma, kul hakkına riayet etme, kabir ziyareti, nasihat, kader, teslimiyet, takdir etme, razı olma, helalleşme, tarikat, şeriat, marifet, hakikat, nefis, insanı kamil, ilim, hikmet, rızık, ilahi

aşk, canın kutsallığı, Allah'ın güzel isimleri, rahmet, bereket, fitrat, yaratılış, cüzi irade, kurban, dört kapı, kırk makam, sema, semah gibi dinî unsurlar tespit edilmiştir.

Manço'nun şarkılarında yer verdiği manevi değerler ise; sorumluluk, sevgi, saygı, dürüstlük, yardımseverlik, özdenetim, vatanseverlik, sabır ve dostluk temel değerleri ile bilgelik, hikmet, olgunluk, güven, sadakat, ahde vefa, özgürlük, çalışkanlık, yiğitlik ve cesaret, mertlik, iffet, cömertlik, paylaşma, birlik ve beraberlik, müsamahakârlık, mütevazılık, şükür, affedicilik, merhamet, fedakârlık, misafirperverlik, temizlik, hüsnü-zan, sadelik ve samimiyet, denklik, nezaket gibi değerleri tema olarak işleyerek değer aktarımına katkıda bulunmuştur.

Barış Manço "*Allah'ım Güç Ver Bana*", "*Yol*", "*Eğri Eğri Doğru Doğru*", "*Benden Öte Benden Ziyade*", "*Dört Kapı*" isimli eserlerinde dinî unsurları daha çok işlemektedir. Bu şarkılarda ön plana çıkan ortak dinî unsur Allah'a bağlılık, ölüm, dua iken ortak değer sabır olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer on yedi şarkısında dinî unsurlar ve manevi değerler dengeli bir dağılım gösterirken, bu şarkıların merkezinde sevgi, saygı, kardeşlik, birlik beraberlik ve hoşgörü değerlerinin ön plana çıktığı tespit edilmiştir. "Hemşerim Memleket Nire" isimli şarkısında ise dinî unsurlar hiç yer almamakta tamamen değerler konu edinilmektedir. Çocuklara seslendiği yedi şarkısından altısında manevi değerler ağırlıklı olarak yer alırken, "*Bugün Bayram*" isimli şarkısında dinî unsurlara daha çok yer verdiği görülmektedir.

Bu çalışma değerler eğitiminde belirlenen değer temasına uygun Manço'nun şarkısının belirlenmesine rehberlik etme niteliği taşımaktadır. Ülkemizde değerler eğitiminde Barış Manço'nun spontane eğitim aracı olarak kullandığı müzik ve sanat formunun formal eğitim materyali olarak kullanılmasına kılavuzluk ve kaynaklık etmesi yönüyle bu çalışma önem arz etmektedir.

Anahtar Kavramlar: Din Psikolojisi, Dinî Unsur, Değer, Maneviyat, Barış Manço.

Bilim Kodu: 60203

**ANALYSING RELIGIOUS ELEMENTS AND SPIRITUAL VALUES IN BARIŞ MANÇO'S SONGS
FROM THE PERSPECTIVE OF PSYCHOLOGY OF RELIGION**

Nazife DUKAN

ORCID: 0009-0006-1133-6724

HİTİT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATION

Master's Thesis

2024

ABSTRACT

In this study, the religious elements and spiritual values in the works that Barış Manço put forward during his lifetime and left as a legacy after his death were examined from the perspective of religious psychology. The aim of the study is to analyze Manço's songs used as an informal education tool in the form of original art and music, and to contribute to the use of his works containing religious elements and spiritual values as formal education tools. This study consists of three parts. In the first part, the conceptual framework of the religious elements and spiritual values to be analyzed in Manço's songs was tried to be presented with a holistic approach without entering into theoretical discussions. In the second part, Barış Manço's life and artistic personality, music and value understanding were included. The integrity that Manço created in theory and practice was tried to be exemplified by carrying the values he adopted in his philosophy to his song lyrics. In the third part, the religious elements and spiritual values in his songs associated with religious elements and spiritual values were listed in the song table. In this study, content analysis was conducted on 256 works that Manço wrote and sang by himself using the literature review and document scanning method. As a result of the study, it was determined that Manço included religious elements and spiritual values in 30 of his songs, 23 of which were adult songs and 7 were children's songs.

As a result of the study, it was determined that Manço included religious elements and spiritual values in 30 of his songs, 23 of which were adult songs and 7 were children's songs. In Manço's songs; Allah, afterlife, death, death, maturity, wall, doomsday, judgment, reckoning, prophecy, holy book, mortality of the world, prayer, consciousness of servitude, quality life, straight path, moderation/balance, gratitude, blessing, feast and celebration, greetings and greeting, regret and repentance, good deed, sin, haram, halal, trust in worldly goods, contentment, halal

earnings, protecting the rights of orphans and the poor, respecting the rights of people, visiting graves, advice, destiny, submission, appreciation, consent. being, halalization, sect, sharia, knowledge, truth, soul, perfect human being, knowledge, knowledge, wisdom, sustenance, divine love, sanctity of the soul, beautiful names of Allah, mercy, abundance, nature, creation, partial will, sacrifice, Religious elements such as four gates, forty maqams, sema and semah have been identified.

The spiritual values that Manço includes in his songs are; The basic values of responsibility, love, respect, honesty, helpfulness, self-control, patriotism, patience and friendship, as well as wisdom, wisdom, maturity, trust, loyalty, keeping promises, freedom, diligence, bravery and courage, bravery, chastity, generosity, sharing, unity. and contributed to the transfer of values by using values such as togetherness, tolerance, modesty, gratitude, forgiveness, mercy, self-sacrifice, hospitality, cleanliness, good faith, simplicity and sincerity, equality and kindness as themes.

Barış Manço deals with religious elements more in his works called "Oh God, Give Me Strength", "Road", "Curve, Curve, True True", "Beyond Me Rather Than Me", "Four Doors". While the common religious elements that come to the fore in these songs are devotion to God, death and prayer, the common value emerges as patience. While religious elements and spiritual values show a balanced distribution in the other seventeen songs, it has been determined that the values of love, respect, brotherhood, unity and tolerance come to the fore at the center of these songs. In his song "My Fellow Citizen Memleket Nire", there are no religious elements and the subject is entirely about values. While spiritual values are dominant in six of his seven songs addressed to children, it is seen that he includes more religious elements in his song "Today is Bayram".

This study has the quality of guiding the determination of Manço's song in accordance with the value theme determined in values education. This study is important in terms of guiding and providing a source for the use of music and art forms, which Barış Manço used as spontaneous educational tools in values education in our country, as formal educational materials.

KeyTerms: Psychology of Religion, Religious of Elements, Value, Spirituality, Barış Manço

Science Code: 60203

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada Barış Manço'nun şarkılarında yer alan dinî unsurlar ve manevi değerler din psikolojisi perspektifinden incelenmiştir. Bu yoğun çalışma döneminde bana yardımcı olan ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Muammer CENGİL'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Nazife DUKAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Değer Kavramı	6
1.1.1. Değer yaklaşımları ve değer alanları	9
1.2. Kök Değer Kavramı	11
1.2.1. Kök değerler ve tanımları	14
1.3. Değer ve Sanat	15
1.3.1. Müzik ve değer aktarımı	16

2. BÖLÜM

BARIŞ MANÇO'NUN HAYATI VE SANATÇI KİŞİLİĞİ

2.1. Barış Manço	19
2.1.1. Barış Manço'nun eserleri	22
2.1.2. Barış Manço'nun müzik grupları	23
2.2. Barış Manço'nun Müzik Anlayışı	24
2.3. Barış Manço'nun Değer Anlayışı	25

3. BÖLÜM

BARIŞ MANÇO'NUN ŞARKILARINDA

YER ALAN DİNÎ UNSURLAR VE MANEVÎ DEĞERLER

3.1. Barış Manço'nun Şarkılarındaki Değerler	27
3.1.1. Halil İbrahim Sofrası	29
3.1.2. Sarı Çizmeli Mehmet Ağa	31
3.1.3. Ölüm Allah'ın Emri	33

3.1.4. Ahmet Bey'in Ceketi.....	34
3.1.5. Allah'ım Güç Ver Bana.....	35
3.1.6. Can Bedenden Çıkmayınca.....	37
3.1.7. Dıral Dede'nin Düdüğü.....	38
3.1.8. Dört Kapı.....	40
3.1.9. Benden Öte Benden Ziyade.....	42
3.1.10. Osman.....	43
3.1.11. Abbas Yolcu.....	45
3.1.12. Eğri Eğri Doğru Doğru.....	47
3.1.13. Yol.....	49
3.1.14. Hemşerim Memleket Nire.....	50
3.1.15. Gülme Ha Gülme.....	51
3.1.16. Domates Biber Patlıcan.....	52
3.1.17. Gönül Ferman Dinlemiyor.....	53
3.1.18. Ali Yazar Veli Bozar.....	54
3.1.19. Delikanlı Gibi.....	56
3.1.20. Bin Boğanın Kızı.....	58
3.1.21. Olmaya Devlet Cihan'da Bir Nefes Sıhhat Gibi.....	59
3.1.22. Bir Selam Sana.....	61
3.1.23. Ömrümün Sonbaharında.....	62
3.2. Barış Manço Şarkılarında Çocuklar ve Gençler.....	63
3.2.1. Günaydın Çocuklar.....	64
3.2.2. Ayı.....	66
3.2.3. Fil ile Kurbağa.....	69
3.2.4. Arkadaşım Eşek.....	70
3.2.5. SOS. Aman Hocam/Alfabe.....	71
3.2.6. Müsaadenizle Çocuklar.....	72
3.2.7. Bugün Bayram.....	75
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	76
KAYNAKÇA.....	79

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil

Sayfa

Şekil 1.1. MEB, Orta Öğretim Programlarında Yer Alan 10 Kök Değer13

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 3.1. Halil İbrahim Sofrası.....	29
Tablo 3.2. Sarı Çizmeli Mehmet Ağa	31
Tablo 3.3. Ölüm Allah'ın Emri.....	33
Tablo 3.4. Ahmet Bey'in Ceketi.....	34
Tablo 3.5. Allah'ım Güç Ver Bana.....	35
Tablo 3.6. Can Bedenden Çıkmayınca	37
Tablo 3.7. Dıral Dede'nin Düdüğü.....	38
Tablo 3.8. Dört Kapı.....	40
Tablo 3.9. Benden Öte Benden Ziyade.....	42
Tablo 3.10. Osman.....	43
Tablo 3.11. Abbas Yolcu.....	45
Tablo 3.12. Eğri Eğri Doğru Doğru.....	47
Tablo 3.13. Yol	49
Tablo 3.14. Hemşerim Memleket Nire.....	50
Tablo 3.15. Gülme Ha Gülme	51
Tablo 3.16. Domates Biber Patlıcan.....	52
Tablo 3.17. Gönül Ferman Dinlemiyor.....	53
Tablo 3.18. Ali Yazar Veli Bozar	54
Tablo 3.19. Delikanlı Gibi.....	58
Tablo 3.20. Bin Boğanın Kızı.....	58
Tablo 3.21. Olmaya Devlet Cihan'da Bir Nefes Sıhhat Gibi.....	59
Tablo 3.22. Bir Selam Sana.....	61
Tablo 3.23. Ömrümün Sonbaharında	62
Tablo 3.24. Günaydın Çocuklar	64
Tablo 3.25. Ayı	66
Tablo 3.26. Fil ile Kurbağa.....	69
Tablo 3.27. Arkadaşım Eşek.....	70
Tablo 3.28. S. O. S. Aman Hocam/ Alfabe.....	71
Tablo 3.29. Müsaadenizle Çocuklar	72
Tablo 3.30. Bugün Bayram.....	75

KISALTMALAR

Kısaltmalar

AA	Anadolu Ajansı
ark.	Arkadaşları
Bkz.	Bakınız
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
İFAV	İlahiyat Fakültesi Vakfı
m.	madde
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
ö.	Ölümü
s.	sayfa
Sy.	Sayı
TDK	Türk Dil Kurumu
ty.	Tarih yok
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)
UNICEF	United Nations Children's Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
YDEP	Yaşayan Değerler Projesi
yy.	Yayın yılı yok.

GİRİŞ

İnsan, doğası itibariyle tek başına yaşamını kaliteli ve mutlu bir şekilde sürdüremez. Bu açıdan kendisi dışındaki başka varlıklarla bir arada uyumlu bir şekilde yaşamak zorundadır. Bu uyumu sağlayabilmek için de bireysel ve toplumsal birtakım kurallara ve bu kuralları uygulanabilir kılan ilkelere göre hareket etmek durumundadır. Toplumsal yaşama kaçınılmaz olarak ihtiyaç duyan insanın hareketlerini belirleyen kurallar ve ilkeler toplum ve toplumun paydaşlarınca belirlenir. İnsan bireysel ve sosyal yaşantısını toplumun değer yargılarına göre şekillendirir, davranışlarına bu değerler yön verir. İnsan yaşam sürecinde duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını kabullendiği ilkeler ve normlar ışığında değerlendirir. Bu yönüyle değerler insan yaşamında vazgeçilmez bir unsurdur.

Değer; sağlıklı bir iletişim içerisinde olmamıza katkı sunan, insanların bir arada huzurla yaşamalarını sağlayan, toplumları ayakta tutan, toplumun işleyiş ve sürekliliği için yer verilen üstünlük derecesidir. Değerler bireylerce üzerinde uzlaşılan, insanları birleştiren, bireylere iç görü ve bakış açısı kazandıran, onları motive eden, duygu ve arzulara hitap eden yaşama anlam katan, inançlarımızı oluşturan; algı, tutum ve davranışlarımıza yön veren; hayatı dengeli yaşamayı sağlayan bireysel ve toplumsal unsurlardır. Toplumun sahip olduğu değerleri kişiler üzerinde yaşanır kılar. Toplumsal hayat incelendiğinde toplumun algılarının iki farklı boyutu olduğu; dolayısıyla değerlerin iki ana alanda kategorize edildiği görülmektedir. Bu açıdan değerler insanın bireysel hem de toplumsal yaşamında maddi ve manevi olarak nitelendirilir (Ateş, 2017, s. 42).

Değer çeşitleri olarak, kuramsal, ahlaki, dinî, etik, sanatsal, sosyal ve ekonomik değerler gibi birçok değer türü sayılabilir. Bu çalışmada değerler konusundaki kavramsal kargaşalara girmemeyi tercih ettik. Biz çalışmamızda Türk Sanat dünyasında hem ulusal hem de uluslararası alanda ses getiren ve ilgiyle takip edilen müzik sanatçısı Barış Manço'nun eserlerinde yansıttığı değerleri, değerler konusunda geniş bir çevrede kabul gören ortak tanımlamaları ve analizleri yansıtmaya çalıştık.

Alan yazında değer tanımları ve değer analizleri konusunda oldukça farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Biz çalışmamızda akademik alanda ortak kabul gören değerleri dinî nitelik taşıması yönüyle dinî ve manevi değer unsuru olarak kabul ettik. Bu açıdan kavramsal çerçeveyi ele alırken bilimsel yaklaşımları analiz etmekle birlikte araştırmamızda Barış Manço'nun eserlerinde yer verdiği değerleri merkeze aldık.

Toplumda yer alan temel değerleri estetik bir dille dışa vurma eylemi olan sanat toplumların ayrılmaz bir parçasıdır. Sanat, fert ve toplumdan ayrı olarak düşünülemez, sanat ait olduğu medeniyetin kendini gösterme şeklidir. Sanat medeniyetin gelişmesiyle doğru orantılı olarak biçimlenir. Sanat, yaratıcılığın, hayal gücünün, yeteneğin bir ifadesidir. Hayata anlam ve estetik katar. Sosyal hayatın her aşamasıyla bağ oluşturur. Ahlak, inanç, felsefe, gelenek gibi toplumda yer alan değerlerle bağ kurar. Gerçeğin idrakinde önemli rol oynar. Fertler üzerinde kalıcı izler

birakir. Buradan hareketle müzik ve şarkı ayrımı yapmaksızın çalışma alanımızın temel kavramlarından biri olan müziği Manço'nun sanatçı kişiliği üzerinden sanat ve sanatın alt dallarından birisi olarak ele aldık.

Sanat kendisini sanatçılar ile gösterir. Düşünce ve duygularını eserine yansıtan sanatçı ve onun içinde büyüdüğü topluma büyük sorumluluklar ve görevler düşmektedir. Çünkü topluma yön veren ve yol gösterecek olan sanatçının sanatıdır. Toplumlar sanatçıya değer vermeli ve bu yolda sanatçıya yardımcı olup ona yeni yollar açmalıdır. Sanatçı ise geçmişi ve geleceği arasında sağlam bir köprü kurarak hem teoride hem de pratikte yetkin bir donanımla ruhunu doyurmalı yer aldığı toplumu doğru analiz etmeli ve tüm insanlık için seferber olmalıdır. Bu da özgün eserler ortaya koymakla mümkün olabilir.

Barış Manço, gezgin ve renkli kişiliği ile kendi kültürünü ve inancını şarkılarına yansıtarak, hayranları başta olmak üzere yediden yetmişe tüm insanlar üzerinde etkili olmuş bir sanatçıdır. Bu yönüyle Din Psikolojisi açısından araştırılmaya değer bir sanatçı kişilik olduğunu düşünceleri, şarkı sözleri, güfte ve besteleriyle göstermiştir.

Biz çalışmamızda Barış Manço'nun eserlerinde "Dinî Unsurları ve Manevi Değerleri" ele alırken, değer merkezli bir yaklaşım ortaya koymaya çalıştık. Şarkılardaki dinî unsurları ve manevi değerleri tespit ederken önce değer tespiti yapıp sonrasında şarkıda bu değerlerin ifade edildiği şeklini tabloda verdik.

Barış Manço'nun şarkılarında yer alan dinî unsurlar ve manevi değerleri ilgili din eğitimi ve din sosyolojisi sahalarında farklı akademik çalışmalar yapılmıştır. Bizim çalışmamız din psikolojisi perspektifinden konuyu ele almaktadır.

Manço'nun sanatçı kişiliği üzerine Göktürk Erdoğan "Türkiye'nin Barış Köprüsü Barış Manço Antolojisi"; Hüseyin Hakkı Kahveci, "Sır Muhafızı Barış Manço 2023"; Birgül Yangın, "Çağdaş Türk Ozanı Barış Manço"; Birol Öztürk, "Barış Manço Yaz Dostum" isimli kitap yayımlanmıştır.

Manço'nun şarkılarında yer alan değerler üzerine özellikle yazılmış birçok makale bulunmaktadır. Sevgi Coşkun Keskin ve Medine Akyıldız'ın "Barış Manço Şarkılarında Yer Alan Değerler", Mehmet Aça'nın Toplumsal Değerlerin ve Normların Öğretilip Hatırlatılmasında Barış Manço'nun Rolü"; Fatih Turanalp'in "Dinî ve Ahlaki Değerlerin Şarkılarla Aktarımı: Barış Manço Örneği"; Uğur Keskin'in "Barış Manço Şarkılarının Viktor Frankl Psikoloji Ekolü Açısından Değerlendirilmesi", Gülden Filiz Önal'ın "Sembolik Etkileşim Bağlamında Müzik Barış Manço Örneği" isimli makaleleri bulunmaktadır.

Yapılan çalışmalarda Manço'nun şarkıları çeşitli kategorilere ayrılarak ele alınmış ve değerler sosyolojik olgularla birlikte yansıtılmıştır. Coşkun Keskin'in, Akyıldız'ın ve Aça'nın makaleleri daha çok değer aktarımını toplumsal normların hatırlatılması yönüyle ele almaktadır. Turanalp, din eğitimi sahasında yaptığı çalışmasında şarkıları tematik ve sosyolojik yönden iki

ana kategoriye ayırmış, sosyolojik açıdan da toplumun geneline ve çocuklara yönelik değer aktarımı açısından Manço'nun eserlerinde yer alan kelime bulutlarını yoğunluklarına göre ele almıştır. Keskin makalesinde, Avusturyalı psikiyatr Viktor Frankl'ın sanatsal yönelişlere ilişkin bakış açısı üzerinde durarak Barış Manço'nun şarkı sözleri, Frankl'ın birinci kaynak eserleri kapsamında incelemeye konu edilmiştir. Frankl'ın özgün bakış açısı ekseninde değerlendirmeler yapılmıştır. Önal'ın makalesinde Manço'ya ait üç eserin sözleri üzerinden sembolik iletişime dayalı bir analiz yapılmıştır.

Barış Manço ile ilgili Yüksek Öğretim Kurulu'nun Tez Merkezine yüklenmiş birisi doktora tezi olmak üzere 12 tez çalışması bulunmaktadır. Din eğitimi alanında Hatice Çelik'in "Barış Manço şarkılarında Yer Alan Kültür Temasının Türkçe Öğretimine Etkisi" isimli doktora tezi ve Servet Kömcü'nün "İlkokul 4. Sınıf Türkçe Dersinde Kök Değerlerin Eğitiminde Barış Manço Şarkılarının Kullanımı", Edip Taşdemir'in Barış Manço Ezgilerinde Ekin Değerleri" isimli yüksek lisans tezleri bulunmaktadır.

Çelik'in doktora tezi Türkçe eğitim bilim dalında yazılmış bir tezdır. Bu tezde 7. Sınıf Türkçe dersi milli kültür temasının işitsel/görsel bir öğretim materyali olarak kullanılan Barış Manço şarkılarının öğrencilerin başarı, yeterlik, tutum ve süreçlerle ilgili görüşlerine etkisi olup olmadığı konusu araştırılmıştır. Kömcü'nün çalışması ise ilkokul 4. Sınıf Türkçe dersi kök değerler aktarımını konu edinmektedir. Taşdemir tezinde, Barış Manço'nun eserlerindeki ekin değerleri tespit etmeye bu değerlerin ne ölçüde örneklediğini ve nasıl işlendiğini ortaya koymaya çalışarak farklı yönlerden Barış Manço şarkılarını ele almıştır.

Bu alanda yapılmış çalışmalarda Manço'nun şarkıları tema altında ele alınmıştır. Bizim çalışmamızda ise Manço'nun şarkıları manevi değerler dinî unsurlarla birlikte bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak incelenmiştir. Bir diğer yönüyle bizim çalışmamız Barış Manço'nun sanat hayatındaki gelişmelere ikinci bölümde ayrıca yer vermemiz açısından farklılık göstermektedir.

Yine bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı'nın Kök Değerler Eğitimi Öğretmen Kılavuz Kitabında ele aldığı kök değerler merkeze alınarak alt değerlerle birlikte listelenmiş ve belirlenen bu değerler Barış Manço'nun şarkılarında tespit edilmiştir.

Barış Manço sadece müzik alanında değil entelektüel alanda da donanımlı, geniş tarih bilgisine sahip, dünü ve bugünü çok iyi okuyup analiz eden bir perspektife sahiptir. Yabancı ve yeni değerlere açık olmakla birlikte yaşadığı topluma yabancılaştırmadan öz kültürünü içselleştirip benimseyen, kendi tarihine ve değerlerine sahip çıkan, topluma da bunu aşılarmaya çalışan bilge, kültürlü, donanımlı feraset sahibi bir sanatçıdır. Yaşadığı dönemin ilerisini gören çağdaş bir sanatçıdır. Çağın gerektirdiği evrensel değerleri iyi anlayarak Türk insanına ve dünyaya rehber olmaya, barış sunmaya çalışmıştır. Barış Manço geçmişi taklitten ziyade günümüze uygun hale getirerek güncelleyen, ileriye görebilen geçmiş ile gelecek arasında sağlam bir bağ kurabilmiş nadir sanatçılardan biridir. Barış Manço kendi ifadesiyle; "Ben aşağı yukarı her

türlü tarihi okudum. Şuna inandım ki, geçmişı bilmezseniz geleceği anlayamazsınız veya yarına hazır olamazsınız. Bugünü ise hiç anlayamazsınız. Geçmişı bilmek gerekir görüşündeyim. Benim parolam şudur: Eskiye bil, bugünü yaşı, yarına hazır ol..." görüşündedir (Öztürk, 2022, s. 45).

Barış Manço şarkılarıyla birlikte birleştirici, farklı görüntüsü ve renkli kişiliğiyle gönül dünyamıza dokunmuş; unutulmuş değerleri hatırlatarak birçok yönden insanlar üzerinde etkili olmuştur. Ülkemizde din psikolojisi alanında müzik ve değerler eğitimi üzerine yapılan akademik bir çalışma olması yönüyle Barış Manço'nun şarkılarındaki dinî unsurların ve manevi değerlerin tespit edilerek sistematik bir şekilde ortaya konulması, bu alanda kaynak oluşturması ve araştırmacılara bilgi sağlaması açısından bu çalışma önem arz etmektedir.

Bu bağlamda araştırmanın amacı Barış Manço'nun yaşadığı dönemde ortaya koyduğu, ölümü sonrasında da miras bıraktığı eserlerinde yer alan dinî unsurlar ve manevi değerler din psikolojisi perspektifinden incelenerek, tespit edilmesidir. Çalışmamız özellikle ilköğretim ve orta öğretim düzeyinde hedef kazanıma dayalı verilmek istenilen değerler eğitiminde temaya uygun Manço'nun şarkısının belirlenmesine rehberlik etme niteliği taşımaktadır.

Ülkemizde din psikolojisi alanında değerler eğitiminde müziğin kullanılmasına yönelik akademik bir çalışma olması yönüyle Barış Manço'nun şarkılarındaki dinî unsurların ve manevi değerlerin ortaya konulması, bu alanda kaynak oluşturması ve araştırmacılara bilgi açısından bu çalışma önem arz etmektedir.

Çalışmamız Barış Manço'nun yazdığı ve seslendirdiğı şarkılarındaki dinî unsurları ve manevi değerleri konu edinmektedir. Manço, sözlerini kendisinin yazdığı 93 şarkısıyla birlikte toplam 256 şarkı seslendirmiştir. Bu şarkılarda birçok konu ve değerin ele alınması söz konusu olduğundan dinî unsurların ve manevi değerlerin yer aldığı şarkılar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu yönüyle çalışmamız sanatçının 23'ü yetişkin; 7'si çocuk şarkısı olmak üzere 30 şarkı kapsamaktadır.

Araştırma Barış Manço'nun dinî unsurları ve manevi değerleri içeren kendisine ait eserleriyle sınırlandırılmıştır. Barış Manço'nun görüşlerini bizzat kendisinden dinleyememek bir sınırlılık olarak kabul edilebilir. Manço'nun düşüncelerini öğrenme imkanı kendisi ile ilgili yazılan eserler ve yapılan röportajlardan ulaşılabildiklerimizle sınırlıdır.

Değerler konusu ele alınırken değerin ne olduğu ve nasıl ele alınması gerektiğı konusunun incelenmesi, değerlerle ilgili kavramsal çerçevenin çizilmesi sonrasında ise değerlerle ilgili yaklaşımların ele alınması gerekmektedir (Eşmeli, 2018, s. 259).

Araştırmada literatür taraması ve doküman tarama yöntemiyle veri toplanarak içerik analizi yapılmıştır. Barış Manço'nun söz ve müziğı kendisine ait olan eserleri ile seslendirdiğı 256 şarkısı incelenerek analiz edilmiş, bu eserlerin içeriğinde yer alan dinî unsurlar ve manevi değerler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde; Barış Manço'nun eserlerindeki dinî unsurları ve manevi değerleri tespit edebilmek için “dinî unsur” ve “değer” kavramlarının kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışıldı. Bu açıdan literatür taramalarında tespit edilebildiği kadar ortak kabul gören tanımlamalar kavramsal tartışmalara girmeden bu bölümde yansıtıldı. Dinî sahanın genişliği göz önünde bulundurularak dinî unsurlar İslam inancı merkezinde genel olarak verildi. Her alanın kendine özgü değer alanına ve farklı yaklaşıma sahip olması nedeniyle değerlere kaynaklık eden ve üzerinde uzlaşa bulunan kök değerler ve temel değerler kavramsal ve kategorik ayrımlara girmeden bütüncül olarak ele alındı. Yine birinci bölümde müzik ve değerler arasındaki bağıntı açıklanmaya gayret edildi. Barış Manço'nun hayat felsefesi ve sanata bakış açısı bu bölümde konu edilerek, Manço'nun kişiliği ve değerler anlayışı ile ilgili temel bir yaklaşım oluşması amaçlandı.

İkinci bölümde sanatçının yaşam öyküsüne yer verildikten sonra, eserleriyle ve sanat hayatında yaptığı çalışmalar ve yer aldığı gruplarla ilgili genel bilgi verildi. Barış Manço'nun çok yönlü sanatçı kişiliği göz önünde bulundurularak çalışma alanına yönelik Barış Manço'nun müzik ve değer anlayışı ortaya konulmaya çalışıldı.

Üçüncü bölümde, daha önce incelenerek içerisinde dinî unsur ve manevi değer barındırdığı tespit edilen 30 şarkı tablolar halinde verildi. Bu tablolarda her şarkının mahiyetinde yer alan dinî unsurlar ve manevi değerler sütununda listelendi. Yine bu bölümde şarkılardan tespit edilen dinî unsurlar ve manevi değerlerin ilişkili oldukları alt değerler parantez içinde gösterildi.

Çalışma alanımızın kavramsal çerçevesi çizilirken, dinî ve manevi unsurlar ile değerler bir bütün olarak ele alınmıştır. Değerler bir bütün olarak ele alınmış, bir değer diğerine göre daha önemli, daha temel ya da daha üstün olma durumundan daha çok, bu çalışmada değerlerin birbiriyle tamamen ilintili ve birbirini bütünleyici/tamamlayıcı olduğu varsayılmıştır.

Çalışmamızda Barış Manço'nun şarkılarında dinî unsurların ve manevi değerlerin var olduğu, manevi değerlerimize önem ve yer verdiği, insanlarla iletişim kurma ve kültür aktarma yolu olarak bu değerleri şarkılarında yansıttığı düşünülmüştür.

Barış Manço şarkılarında yer alan değerlerin sevenleri, dinleyicileri üzerinde etkili olduğundan hareketle bu çalışma yürütülmüştür.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Değer Kavramı

Değer kavramı insanlık tarihi boyunca bilimsel her alanda konu edinilmiş bir kavramdır. Süreç içerisinde fazilet ifadesi yerine daha çok erdem, erdem kavramı yerine ise değer (value) kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Kesgin, 2018, s. 3). Fazilet kavramının eş anlamlısı olarak olgunluk, erdemlilik, üstünlük, kıymet, iffet, namus, güzel ahlak anlamlarına gelmektedir. Değer, insanın fitratlen sahip olduğu ve sonradan çalışarak elde ederek zenginleştirdiği güzel nitelikler olarak tarif edilmiştir (MEB, 2009, s. 89). Eksik ve noksan kelimelerinin zıddı olan fazilet, F-D-L kökünden meziyette yücelik ve üstünlüğü, ahlaki özelliklerde ise artmayı ifade etmektedir (Durak, 2009, s. 17-18). Kişinin kötülüklerden uzak durmasına ve iyilik yapmasına neden olan ruhi yetilere fazilet denilmektedir (Canbulat, 2007, s. 174). Antik Yunan kültüründe Arete (erdem) Sokrates öncesi klasik yazılarda yayın olarak kullanılmış, batılı dillere ise Latince erkek anlamına gelen “vir (viris)” kelimesinden geçmiştir. Virtus kavramı, erdem, cesaret ve güç anlamında kullanılmaktaydı. İngilizcede “virtue”, İtalyancada “virtu”, İspanyolcada virtud, Fransızcada “vertu” olarak isimlendirilmektedir. Tüm bu dillerde değer/erdem üstün ahlaki özellik (moral excellence), iyi ahlak, meziyet, iffet, kuvvet gibi anlamlara gelmektedir (Durak, 2009, s. 19).

Klasik İslam filozoflarından Kindî erdemi, insana ait faziletler olarak değerlendirmiştir. Ona göre değer/fazilet, biri insanın iç aleminde (ruhunda) diğeri davranışlarında yani fiziksel yönünde ortaya çıkan güzel huylardır. İnsan ruhunda ortaya çıkan faziletler üç ana grupta birleşmektedir: 1-Hikmet (bilgelik), 2-Yiğitlik (Necdet) ve 3-İffet’tir. Bu değerleri kuşatan adalet ise fiziksel olarak bedenle gerçekleştirmektedir (Kindi, 2014, s. 187). Muallimi Sâni (ikinci öğretmen) olarak bilinen Farabi erdemleri hikmet, akıl, zekâ, mükemmel kavrayıştan oluşan akıl ve şecaat (kahramanlık), iffet (dürüstlük), cömertlik erdemlerinden oluşan ahlaki erdemler olmak üzere iki kısımda ele almaktadır (Farabi, 2014, s. 53). Farabi gerçek mutluluğu yakalayabilmek için nazari, fikri, ahlaki ve ameli sanatlar olmak üzere dört farklı erdeme sahip olunması gerektiği görüşündedir (Farabi, 2013, s. 53) ve insanların erdemlerin ötesinde ulaşip elde edebilecekleri daha üstün iradi bir eylem olmadığını belirtmektedir (Farabi, 2012, s. 88).

Farabi, “iyi olan erdemli bir amacın gerçekleştirilmesinde en yararlı ve en güzel olan şeyin keşfedilmesini sağlayan bir erdeme sahip olan kişinin ahlaki erdeme sahip olmaksızın bu güce sahip olamayacağı açıktır.” (Farabi, 2013, s. 74) ifadeleriyle, değerlere sahip olmayan ve onları içselleştirmeyen kişilerin gerçekte iyi olamayacaklarını savunmaktadır. Düşünüre göre mükemmel ve erdemli bir toplum için erdemli bireyler zorunludur ve mutlak ve hakiki anlamda irade ve tercih ile ancak ortaya çıkmaktadır. Bunun olabilmesi için hem bireysel anlamda hem de toplumsal anlamda yardımseverlik en başta yer almaktadır. En üstün vasıflı,

erdemli bilge insanlar bu meziyetlerinden bazılarını doğuştan (fitrat), getirmektedirler (Farabi, 2012, s. 98, 104).

Günümüzde değer kavramı semantik kökeni itibariyle Batı dünyasında genellikle son dönemlerde ortaya çıkan “value” kelimesiyle ifade edilmektedir. Değer, İngilizcede “value, price, amount, rate, valuation, merit, currency, worthiness, preciousness, costliness, dearness” gibi kavramlarla ifade edilmektedir (Kesgin, 2018, s. 15). Değer kelimesi Türkçe sözlükte; ölçüt, bir şeyin kıymetini ortaya koyma aracı, bir şeye karşılık gelen paha, kıymet, yüce ve faydalı özellik, nitelik gibi kelimelerle değerın sözlük anlamı verilmektedir. Herhangi bir varlığın değerini ortaya koyan, önemini belirleyen soyut standart, ölçü, bir şeyin karşılığı, değdiği kıymeti (TDK, 2005, s. 483) demektir.

Sosyal yaşam içerisinde bireylerin ait oldukları topluma, toplumsal gruplara göre içselleştirip doğal yaşamında pratize ettikleri fikirleri, davranışları, prensipleri, kuralları ve objelere ve olgulara yükledikleri kıymet ve anlama değer denilmektedir (Güngör, 1998, s. 27-29).

Değer, bireyin davranışlarını belirlemeye rehberlik eden prensipler ve temel inançlar, belirlenmiş hareketlerin istendik yönde iyi olarak değerlendirildiği standartlara denilmektedir. Bunlara örnek olarak, eşitlik, adalet, mutluluk, güven, sevgi ve doğruluk gösterilebilir (Halstead ve Taylor, 2000, s. 169). Değerler kişilerin, şahsi ve sosyal konularda davranışlarına yön veren inançları olup, süreklilik arz etmezler. Göreceli olup zaman ve mekâna göre değişebilen öğrenilmiş inanç ve yargılardır (Rokeach, 1973, s. 5-7).

Beil'e göre değerler, insanların sosyal alandaki tavırlarına yön veren, bireylerin tutumlarına kılavuzluk eden, hangi davranışın doğru ve yerinde olduğunu, hangisinin yanlış olduğunu belirleyen yargılardır. İnsanlar bu yargılarla iyiyi, kötüyü, doğruyu ve yanlış ayırt edebilir (Beil, 2013, s. 13). Elde edinilen bu kazanımlar değer adı verilen ölçütleri ve inançlar bütünü oluşturur (Çetin ve Çağlayan, 2018, s. 165-166). Yine bir konuda karar verirken dayandığımız ilkeler ya da niteliğin standartları değerleri oluşturur. Bir başka yönüyle değerler arzularımızı ve hırslarımızı biçimlendirerek olaylar karşısında sergilediğimiz tutumu belirlemekte etkili olan unsurlardır (Çetin ve Çağlayan, 2018, s. 178-179).

Değerler, durumlar ve eylemleri merkeze alarak, bireylerin düşünceler, nesneler vb. tüm yaşam alanlarında iyi veya kötü, istendik, hoşlanılan veya hoşlanılmayan gibi yargıları oluşturan ölçütlerdir (Scwartz, 2005, s. 3). Amaca yönelik olarak değerleri ulaşmak istenilen hedeflere ve önem durumuna göre değişiklik gösterebilen ve insan hayatına yön veren ilkeler olarak da tanımlayabiliriz (Scwartz, 2005, s. 5-6).

İnsanların kişilik gelişimleri, geçmiş deneyimlerinden yola çıkarak gelecekle ilgili hedeflerini gerçekleştirebilmelerinde toplumsal kültürün ve değerlerin rolü oldukça önemlidir. Şu durumda bir şeyin değeri, ahlaki olarak iyi olması sosyal bakımdan olumlanmasına bağlıdır. Sosyal çevreye uyumu sağlamada birey açısından değerler önem taşımaktadır (Krech ve Crutchfield, 1980, s. 89-90).

Değerler toplumu bir arada tutan ortak paydada birleştiren toplumun devamını sağlayan temel faktörlerden biridir. Alan yazında toplumun tüm sahalarında, hangi bilim alanına konu olursa olsun, değerlerin var olduğu görüşü üzerinde uzlaşa bulunmaktadır. Buradan hareketle toplumsal yapıların ve bilim alanlarının tümünün kendine özgü değerleri bulunmaktadır (Kesgin, 2018, s. 11). Şu durumda din, ekonomi, eğitim, siyaset ve hukuk gibi açık ya da kapalı sistemlerden oluşan toplumun temel unsurları; kültür, sanat, spor, medya gibi daha lokal birimlerde de hem temel değerlerin hem de yapının kendisine özgü değerlerinin bulunduğu tartışmasız kabul gören bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aynı zamanda toplumu oluşturan her bireyin kendisine ait, kendine özel değerleri olduğu gibi, her sosyal yapının, topluluğun kendine özgü milli değerleri de vardır. (Çetin & Çağlayan, 2018, s. 179). Bu değerlere edebiyat, sanat, musiki vb. kültürel unsurlarda yer verilmektedir. Toplumu oluşturan bireylerin de temel değerlerle birlikte kendine özgü değerlerinin bulunduğu çıkarımı burada daha makul durmaktadır. Kişinin değerlerini oluştururken kültür, sanat, eğitim, medya vb. toplumsal unsurlardan etkilenmesi kaçınılmazdır. Burada Manço'nun sanatsal yönden insanlarımız üzerinde etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Değerler çoğu zaman insanların doğal isteklerine ve yaşam akışı içerisinde yönelimlerine göre şekillenebilmektedir. Bu da göstermektedir ki, insanın yaşam alanlarının tümü değerler alanıdır. Bu açıdan değerler açık ve net olarak tanımlanabilen, gözlemlenebilen ve ölçülebilen bir mahiyete sahiptir (Kesgin, 2018, s. 18). Yine değerler bir ahlak problemi olarak ele alınabilir. Bir şeyin insanlar tarafından isteniliyor olması kadar bunun tersi olan insanlar tarafından arzu edilmeyen istenilmeyen durum ve olaylar hakkındaki inançlar da değer olarak değerlendirilebilir (Turanalp, 2019, s. 3).

Yukarıdaki tanımlardan hareketle değerlerin ister sadece bireye özgü isterse toplumsal yapılara özgü olsun maddi ve manevi (ruhsal ve fiziksel) yönü bulunmaktadır. Kullanıldığı konu ve sahaya göre kimi zaman değer maddi yönü kimi zaman da manevi yönü ön plana çıkmaktadır (Kesgin, 2018, s. 11).

Değer, toplumun kutsal saydığı ya da etrafını kutsallıkla şekillendirdiği, kaynağı kutsal olan bir takım ahlaki prensiplerle, toplumun kolektif bilincini oluşturan ortak kurallar bütünü olarak tanımlanabilir. Ticari ve ekonomik yaşamdan özel yaşam alanına, toplumsal ilişkilerden insan-kurum ilişkisine uzanacak kadar hayatın her alanını kuşatan değerler kavramı aynı zamanda toplumun ve bireylerin ahlaki yapısını da oluşturur (Çetin ve Çağlayan, 2018, s. 166). Genel geçer bir değer tanımı yapmak ve sınıflandırmak oldukça zordur.

Değer kavramının farklı şekillerde tanımlanmasına, değer tanımlarındaki vurguların değişmesine neden olan en önemli unsur araştırmacıların perspektiflerinin ve değer yaklaşımlarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Alanın genişliği göz önüne alınacak olursa, bu konuda farklı yaklaşımların çeşitliliği oldukça doğaldır.

1.1.1. Değer yaklaşımları ve değer alanları

Değerlerin analizi bir başka ifadeyle tasnifi birçok çalışmanın konusu olmuş ve bu konuda oldukça farklı yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Bu farklılıkların ana nedeni çalışmayı yapan araştırmacıların bakış açılarının farklı olmasıdır.

Değer alanında yapılan çalışmalara bakıldığında tarihsel süreç içerisinde günümüze gelene kadar çok sayıda birbirinden farklı yönlerde değer yaklaşımlarının olduğu görülmektedir. Bu konuda bir kısım araştırmacılar değerlerin doğrudan öğretimini savunurken, diğer kısmı da akıl ve düşünce merkezli bir öğretim sürecini merkeze almışlardır (Aladağ, 2009, s. 21).

Değerler tasnifinde ilk çağ filozofları başta olmak üzere İslam filozofları ahlaki erdemleri ele alış biçimleriyle ahlak psikolojisi geliştirmişler ve insan nefsinin düşünme, öfke ve arzu güçlerinden hareketle insanın bilişsel yönünü “Hikmet”, duyuşsal ve duygusal yönünü “ıffet ve cesaret” üst erdemlerinin oluşturduğunu savunmuşlardır. İslam düşünürleri bütüncül bir eğitim yaklaşımı içerisinde insanın ruhu çok boyutlu bir yapı olmakla birlikte erdemleri insan ruhunda kökleşmiş ve insanın şahsiyeti haline gelmiş bir öz nitelik olarak görmüşlerdir (Meydan, 2018, s. 269).

Antikçağ Yunan filozofları değer kavramını ontolojik açıdan inceleyerek din ve değerler kavramına iyilik ve kötülük açısından bakmışlardır. Aristo, Platon, Sokrates gibi düşünürler dinin iyi olduğunu düşünürler. Hristiyan filozoflarından St. Thomas’a göre ise insandan bağımsız kötülük yoktur. Maniheizm ise iyilik ve kötülüğün insanda var olduğunu, Zervaniler iyilik ve kötülüğü farklı tanrılara dayandırırken Sofistler ise değeri öznel bir gerçeklik olarak düşünürler. Dolayısıyla değerler herkese göre farklıdır. Brahman’lar kişilerin akılları sayesinde iyiliği ve kötülüğü ayırt edebileceğini bu nedenle bir uyarıcıya, peygamberlere ihtiyaç olmadığını ifade ederler. Müslümanlar, “hüsün ve kubuh” adı altında değerler konusunda iyiyi ve kötüyü Kur’an’daki vahiy metinlerinden ve Hz. Muhammed (as.)’nin sözlerinden belirlemek gerektiğine vurgu yapmışlardır (Onay, 2012, s. 31-32).

Değerlerin tanımında inançlarımız mı, kişisel görüşlerimiz mi yoksa toplumsal öğretiler mi belirleyici oluyor? Algılarımıza hükmeden bir şeyi değerli yapan arzu ve isteklerimizin kökeninde kendi arzularımız mı yatmakta yoksa toplumun beklentilerine göre mi değer anlayışımız şekil almaktadır? Bu soruların cevabı bize değerlerin kaynağını anlamamızda yol gösterici olacaktır. Bu noktada karşımıza temel olarak iki yaklaşım çıkmaktadır. Birinci yaklaşımda var olan bir obje kendi değerini kendisi ortaya koymaktadır. İkinci yaklaşımda ise objenin değerini insanların algıları belirlemektedir. İlk yaklaşıma göre her bir varlığın değerinin kaynağı kendisi, ikinci yaklaşıma göre ise insanların ona yükledikleri anlamlardır (Yapıcı & Zengin, 2003, s. 178-179). Her iki yaklaşımı dikkate aldığımızda aslında değer hem obje kaynaklı hem de subje kaynaklı olduğu söylenebilir. Zira bir varlığın değeri o varlığın sahip olduğu öz niteliklerin kıymeti ile ifade edilebilmekle birlikte buna ilave olarak onu algılayanlar tarafından başka değerler ve anlamlarla kıymetlendirilebilmektedir. Bu noktada altın örneğini

verecek olursak, maden olarak değeri kendi öz niteliğinden kaynaklanmakla beraber süs eşyasına veya sanat eserine dönüştüren yaratıcı algılarca ona değişkenlik arz eden artı değerler de yüklenebilmektedir. Ressamın eserinin sanatsal değeri o eserin kendi özünde zaten bulunmaktadır. Ancak kimilerine göre çok değerli bulunurken, bazıları onu değersiz görebilmektedir. Bu da değerın hem objenin kendisinden kaynaklı hem de onu değerlendiren dış değişkenler kaynaklı oluştuğunu göstermektedir.

Felsefe alanında; insan davranışlarının değerlendirilmesi merkezli ahlaki ve etik yaklaşım; psikoloji alanında; insanın ruhsal yönünü, ruhsal inceliğini ve dışsal güzelliği merkeze alan estetik değer yaklaşımı; iktisat ve ekonomi alanında; insanların varlıklarını merkeze alan üretim ve tüketimi değerlendiren yaklaşım, siyaset ve kamu yönetimi alanında; insan ve toplum yönetimini merkeze alan siyasi yaklaşım; sosyoloji alanında: Toplumsal yapıyı ve normları önceleyen toplumsal yaklaşım; teoloji ve ilahiyat alanında inancı merkeze alan maneviyat ağırlıklı dinî yaklaşım kategorileri ön plana çıkmaktadır (Kesgin, 2018, s. 17-18).

Değer analizlerinde en genel sınıflama; değerlerin amaca yönelik olma durumuna iki farklı başlıkta; temel değerler ve aracı değerler veya temel değerler ve alt değerler şeklinde yapılmıştır. Değer sınıflamalarında bireye veya topluma özgü olması yönünü merkeze alan yaklaşımlarda da değerler kişisel veya toplumsal değerler olarak sınıflandırılmıştır (Kaymakcan, 2022, tubitak. gov. tr).

Değerlerin kategorize edilmesiyle ilgili Nelson, Rokeach, Spranger ve Schwartz'ın yaptığı analizler literatürde ön plana çıkmaktadır (Yazıcı, 2006, s. 501).

Nelson, değerleri insan ve ait olduğu yapılara göre kategorize etmektedir. Nelson, bireyi kendi kişiliği yönünden ait olduğu küçük toplumsal gruplar açısından ve toplumun bir parçası olarak ele almış, değerlerinin de buna göre belirlendiğini savunmuştur. Nelson'un değer analizinde;

- a) Bireysel Değerler: Hayatımıza yön verdiğimiz tercihlerimizle ilgili değerlerdir.
- b) Grup Değerleri: Bir topluluk ya da grup tarafından kabul edilen değerlerdir.
- c) Sosyal Değerler: Farklılık, eşitlik, adalet, özgürlük, sosyal farkındalık vs. gibi değerlerdir (Akbaş, 2004, 32-33).

Rokeach, çalışmalarında tespit ettiği 36 değeri amaca yönelik hedef değerler ve bu hedef değerleri gerçekleştirmede kullanılan araç değerler olarak gruplandırmıştır (Rokeach, 1973, s. 7-15, 28).

Yine üzerinde en çok uzlaşa görülen analizlerden birini de Spranger yapmıştır. Spranger çalışmalarında değerleri alanlarına göre altı ana grupta toplamıştır. Bunlar bilimsel alanda teorik, sanat alanında estetik, ticaret alanında ekonomik, yönetim alanında siyasi, toplum alanında sosyal ve inanç alanında dinî değerler kategorileridir (Spranger, 1928, Akt: Akbaş, 2004, s. 30-31).

Schwartz ise, içerisinde Türkiye'nin de yer aldığı altmışın üstündeki ülkelerde yer alan değerleri (Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000, s. 60-63) on farklı kategoride açıklamaya çalışmıştır. Bu sınıflandırmaya göre: Özdenetim, güç, başarı, hazcılık, uyarılma, güvenlik, evrensellik, yardımseverlik, geleneksellik ve uyum değerleri temel değerlerdir (Schwartz, 2005, s. 5-9).

Değer sınıflamalarında; teorik, ekonomik, estetik, sosyal, politik, dindar, amaç ve araç değerler, faydacı (pragmatik) ve ideal değerler şeklinde analizler de yapılmıştır. Yine UNESCO ve UNICEF Yaşayan Değerler Projesi (YDEP) kapsamında dürüstlük, barış/huzur, yardımlaşma, özgürlük, mutluluk, alçakgönüllülük, sevgi, saygı, sorumluluk, sadelik, hoşgörü (tolerans) ve birlik (Öğülmüş, 2024, ankara. edu. tr) olmak üzere 12 değeri değer eğitimi için önermiştir.

Önceki eğitim programlarına nazaran yeni öğretim programlarında değerler eğitimi programların temel yapısında yer almaktadır. (Tosun ve Köseoğlu, 2018, s. 537) Hemen hemen günümüzde gelişmiş veya gelişmekte olan tüm ülkelerde öğrencilerin akademik ve teknik açıdan başarılı bireyler olmaları amacı yanında toplumsal alanda bireysel ve sosyal sorumluluklarının farkında olan temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek de en temel amaç olarak benimsenmiştir (MEB, 1973, m. 2). İnsanları iyiye ve güzele yöneltten birlik ve beraberlik içerisinde millet olma bilincini oluşturan, sağlıklı iletişim kurup empati yapmayı sağlayan temel etken değerler eğitimi ve değerler bütünüdür (Kaya, Çakır ve Şalcı, 2018, s. 449). Değerler eğitimi alanında günümüzde çalışmalar yapılmaya devam etmekte olup, daha önce yapılan bazı çalışmalarda değerlerin açık değer ve örtük değer olarak da kategorize edildiği görülmektedir (Yılmaz, Karabörk, Durmuş, 2018, s. 327).

1.2. Kök Değer Kavramı

Eğitim sistemimizin içerisinde yer alan değerler, köklerini geleneğimizden, tarihimizden ve inançlarımızdan alır. Eğitim sistemimiz geçmişten günümüze kadar uzanan değerlerimizin varlığını korumayı ve bu değerleri gelecek nesillere ulaştırmayı ve böylece değerlerimize sahip çıkmayı hedefleri arasına almıştır. MEB toplumda yer alması gereken değerleri “kök değerler” olarak kabul eder. Kök değerlerimiz: Adalet, öz denetim, sevgi, saygı, sabır, sorumluluk, dostluk, dürüstlük, yardımseverlik gibi değerlerden oluşur (MEB, 2018, s. 5-6).

Milli Eğitim Bakanlığı Programlar Dairesinin 2021 yılında hazırladığı “Milli Eğitim Bakanlığı Değerler Eğitimi Öğretmen Kılavuz Kitabı’nda kök/temel değerler olarak, “adalet, sorumluluk, sevgi, saygı, dürüstlük, yardımseverlik, özdenetim, vatanseverlik, sabır ve dostluk” başlıklarına yer vermiştir (MEB, 2022, meb. gov. tr). Yine 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde, “adalet”, “saygı” ve “sorumluluk” üç temel değer kök değer kabul edilmiştir (MEB, 2024, meb.gov. tr).

Ortaokul öğretmenleri üzerine yapılan araştırmada bu on kök değere ilave olarak katılımcı öğretmenlerin büyük çoğunluğunun “empati/diğerkâmlık” değerinin de kök değer olarak kabul edilmesi gerektiği görüşünde olduğu tespit edilmiştir. Bazı katılımcıların ise hoşgörü,

vicdan, merhamet değerlerinin de temel değerler arasında yer verilmesi görüşünde oldukları belirlenmiştir (Kılcan, 2020, s. 141).

Değerler toplumsal işlevlerine göre değişmeyen ve değişebilen değerler şeklinde de sınıflandırılmaktadır. Değişmeyen değerler nihai değerler olarak da isimlendirilmektedir. Bu değerler adalet, özgürlük, paylaşma ve yardımlaşma, kardeşlik, sevgi, saygı, merhamet vb. temel değerlerdir. Bunlar her zaman her yerde geçerli oldukları için çatı değer, üst değer, kök değer, temel değer gibi kavramlarla ifade edilmiştir. Değişken değerler ise bireye, topluma, çağlara, toplumsal gruplara ve örgütlere, sosyal konumlara, yasalara, cinsiyet ve yaşlara, inançlara vb. toplumsal değişkenlere bağlı olarak anlamlandırılan değerlerdir (Doğan, 2019, s. 86). Bu analize baktığımızda nihai/değişmeyen değerlerin kök değerler olarak değerlendirilebileceği görülmektedir.

Ahlak kavramının iyilik yönünü ifade eden değerler içinde farklı teoriler olsa da temel ahlak yasaları olarak yaşam, bilgi, estetik, kardeşlik (dostluk), oyun (iş ve sanat), bilgelik (pratik akıl), din (inanç) olmak üzere yedi temel iyi (değer) tasnifleri de yapılmıştır (Çakmak, 2018, s. 109). Ayet ve hadislerde (bkz. Bakara 2/177; Ali İmran 3/133-135 vd.), adalet, itidal (denge), doğruluk, takva, hoşgörü, dostluk, kardeşlik, sevgi ve dayanışma, barışçılık, tövbe, tevekkül, kanaatkârlık, hikmet, hayırda yarışma, ölçü ve tartıda dürüst davranma (dürüstlük), tevekkül, ağırbaşlılık, selamlaşma, cesaret, kahramanlık vb. birçok erdem üzerinde durulduğu ve bunların ahlaki üstün nitelik olarak tavsiye edildiği bilinmektedir (Canbulat, 2017, s. 174).

Değerler sistemi hem geçmişten aktarılan gelenek, görenekler hem de küreselleşmenin getirdiği hızlı teknolojik gelişmeler, uluslar arası iletişim sistemleri, medya gibi akımlardan etkilenmektedir. Böylece değerler sistemi değişime uğramakta birçok değer etkisini kaybetmektedir (Yapıcı ve Zengin, 2003, s. 173).

Yukarda verilen tanım ve sınıflamalardan görüleceği gibi değerlerle ilgili üzerinde ortak görüş bulunan tek bir tanımdan söz etmek ve uzlaşa sağlanan bir kategorik yapıda değerleri ele almak mümkün gözükmemektedir. Milli Eğitim Bakanlığına göre kök değerler, arzu edilen eylem tarzını ve ideal yaşam biçimlerini ifade eden üst düzey erdemler ve insanlara yardımcı olan genel ilkeler kök değerler, bir diğer ifadeyle temel değerlerdir (MEB, 2022, ogm. meb. gov. tr). Kök değerler akademik alanda ortak kabul görmekle beraber, biz bu çalışmada dinî nitelik taşıması nedeniyle bütün değerleri manevi değer kabul etmekteyiz. Bu açıdan önce değer kavramsal çerçevesini oluştururken bilimsel yaklaşımları analiz etmeye çalıştık. Milli Eğitim Bakanlığının Değerler Eğitimi Çalışmaları ve Kök Değerler Eğitimi Öğretmen kılavuzundaki değerleri ele alarak Manço'nun eserlerindeki değerleri kategorize etmeye çalıştık.

Değerler, kök değerler; üst değerler ve alt değerler, temel değerler ve yan değerler vb. şeklinde kategorize edilmiş olsa da bütünleşik bir yapı arz etmektedir. Bu yönüyle değerlerin birbirinden ayrı olarak değerlendirilmesi ve kopuk olarak ele alınması mümkün değildir. Hangi isim ve kavram ile ifade edilirse edilsin kök değerlerle birlikte tüm alt değerler birbirleriyle var olabilmektedirler. Örneğin birey veya bir toplumsal yapıda temel değerlerden adalet söz konusu ise insana ve haklarına saygı vb. diğer alt değerler de bulunmak zorundadır. Adaletin olmadığı yerde insan haklarına saygıdan, insan haklarına saygının olmadığı yerde adaletten söz edilemez (Çetin & Çağlayan, 2018, s. 167). Bu açıdan çalışmanın kapsamı açısından değerlerin kavramsal çerçevesini çizebilmek adına tüm değerler bu çalışmada bütünleşik olarak incelenmiş, kök değerler temel değerlerle birlikte değerlendirilmiştir. Çalışma alanı gereği ortak kabul edilen değer yaklaşımları merkeze alınmıştır. Bu konuda Manço'nun değer anlayışını da göz önünde bulundurularak kavramsal kargaşalara daha fazla değinilmemiştir.

Şekil 1.1. MEB, Orta Öğretim Programlarında Yer Alan 10 Kök Değer

Yukarda ele alınan değer kavramının tanımları ve değer yaklaşımlarının analizleri sonucunda; adalet, sorumluluk, sevgi, saygı, güven ve dürüstlük, yardımseverlik (dayanışma), özdenetim (öz yansıtma), vatanseverlik, sabır ve dostluk gibi temel değerlerin yanı sıra, bilgelik (hikmet/olgunluk), kanaatkârlık (az ile yetinme), inanç, özgürlük (kula kulluk etmeme), sadakat ve ahde vefa, iffetli olma, cömertlik, paylaşma, birlik ve beraberlik, yiğitlik ve cesaret (şecaat), mertlik, fedakârlık, vefakârlık, hoşgörü (müsamahakârlık), alçakgönüllülük (mütevazılık), affedicilik, merhamet, çalışkanlık, liyakat, misafirperverlik, temizlik, iyi niyetli olma, sadelik ve samimiyet, denklik, nezaket değerlerinin üzerinde uzlaşa bulunan değerler olduğunu tespit ettik. Bu değerleri Barış Manço'nun şarkılarında aradık.

1.2.1. Kök değerler ve tanımları

Adâlet, “davranış ve hükümde doğru olmak, hakka göre hüküm vermek, eşit olmak, eşit kılmak (Allah hakkında kullanıldığında ‘şirk koşmak’)” gibi mânalara gelen bir masdar isimdir (Çağrı, 1988, s. 343).

Dostluk, bir menfaat ilişkisine dayanmayan sevgi ve saygıyı esas alan ilişkilerin en üzerinde yer alan ve bunlar arasında ayırım yapılmayan, bir sıralamaya tabii tutulmayan, duygusal paylaşımı arzulayan karşısız ilişki türüdür (Çin, 2021, s. 244).

Dürüstlük, doğru ve dürüst olma durumu, düşüncenin gerçeğe uyuşması, doğru olana yakışır davranış (TDK, 2024, sozluk.gov.tr). Dürüstlük: İslâmî kaynaklarda “hakikati konuşmak, gerçeğe uygun bilgi vermek, dürüstlük ve güvenilir olmak, vaadine sadakat göstermek” anlamında masdar; “hakikati ifade eden, gerçeğe uygun olan söz, doğruluk, dürüstlük, güvenilirlik” anlamında isim olarak kullanılır (Çağrı, 2009, s. 98-100)

Özdenetim, daha önemli amaca ulaşmak için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması; otokontrol. Bir kurum veya kuruluşun işleyişini, amacına ve standartlara göre kendisinin kontrol etmesi (TDK, 2024, sozluk. gov. tr).

Sabır, “engellenmek; güçlü ve dirençli olmak” anlamlarına gelir. “Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi; dayanç, çıdam.” (TDK, 2024. sozluk.gov.tr). Ahlâki terim olarak sabır: “üzüntü, başa gelen sıkıntı ve belalar karşısında direnç gösterme; olumsuzlukları olumlu kılmak için gösterilen metanet” gibi manalara gelir (Çağrı, 2008, s. 337-339).

Saygı, “değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı, dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu; hürmet, ihtiram. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.” (TDK, 2024, sozluk. gov. tr).

Sevgi, “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu; muhabbet.” (TDK, 2024, sozluk. gov. tr).

Sorumluluk, “Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi; sorum, mesuliyet, uhde. Sorumlu olmayı gerektiren bir yükümlülüğün kendisi; ağırlık.” (TDK, 2024, sozluk. gov. tr).

Vatanseverlik, “Doğduğu yeri, evini, köyünü, müstakil devlet sınırları içinde memleketini sevmektir.” (TDK, 2024, sozluk. gov. tr).

Yardımseverlik, “Kendi gücünü ve imkanlarını başka birinin iyiliği için kullanma; iane, muavenet. İşlerin daha etkin ve verimli olabilmesi için sağlanan katkı; destek.” (TDK, 2024, sozluk. gov. tr).

1.3. Dinî Unsurlar

Dinî unsurlar, bütün dinlerin olmazsa olmazlarını oluşturan ve kutsal kabul edilen varlıklar ya da görevlerdir. Bu açıdan bir dini o din yapan her şey o dinin unsuru sayılabilir. Bütün dinlerde doğanın ötesinde metafizik anlamda olağanüstü nitelikleri ve güçleri bulunan Tanrı inancı en temel dinî unsurdur. Buna bağlı olarak insan dışı varlıklar; melek, cin, şeytan ve ruhani varlıklara olan inançlar da dinî unsurlardandır. Bu anlamda dinî unsurlar, bir dinde kutsal olan ile kutsal olmayanın ayırt edilmesine yarayan bir araçtır. İbadetler, ritüeller, ayinler, törenler, yazılı veya yazılı olmayan geçmişten günümüze aktarılan, kitap, kanun, ahlaki öğretiler de dinî birer unsurdur. Tüm bunlarla ilgili kutsal nitelik taşıyan insanın özünde barındırdığı psikolojik duyguları da o kişi için bir birer dinî unsurdur. Sığınma ve güvenmeyi sağlayan her dinî inanç, azaptan ve cezadan korkma, günahkârlık, tapınma, bağlılık, isyandan kaçınma duygusu gibi insanın psikolojik durumları da dinî birer unsurdur. Yine insan üstü alem ve varlıklarla irtibat kurma, dua, vahiy, nübüvvet, bireysel iletişim kurma ve bilgi edinme yolları dinlerde birer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hayatın ötesinde yeni bir yaşamın varlığı, bu dünyadaki yaşama biçimi, bir gruba, mezhebe ya da cemaate ait olma duygusu bir dinî unsur olma niteliği taşımaktadır. Bazı dinlerde dinî unsurlar oldukça farklılık ve çeşitlilik gösterebilirken, bazılarında burada saydıklarımızın tamamına rastlamak mümkündür (Tümer, 1994, s. 316.).

Biz çalışmamızın kapsamı açısından Barış Manço'nun şarkılarında; Allah, ahiret, ölüm, ecel, vade, sur, kıyamet, mahşer, hesap, peygamberlik, kutsal kitap, dua, kulluk bilinci, kaliteli yaşam, sırat-ı müstakim (doğru yolda olma), itidal/denge (orta yol), metanet, şükür, nasip, anne, bayram ve bayramlaşma, selam ve selamlaşma, pişmanlık ve tövbe, sevap, günah, haram, helal, tevekkül, dünyanın faniliği, dünya malına meyletmeme, az ile yetinme (kanaatkarlık), helal kazanç, yetim ve yoksulun hakkını koruma, kul hakkına riayet etme, kabir ziyareti, nasihat, kader, teslimiyet, takdir etme, razı olma, helalleşme/razılık, tarikat, şeriat, marifet, hakikat, nefis, insanı kamil, ilim, hikmet, rızık, ilahi aşk, canın kutsallığı, Esmâü'l-Hüsna (Allah'ın güzel isimleri), rahmet, bereket, fitrat, yaratılış, cüzi (özgür) irade, kurban, dört kapı kırk makam, sema, semah gibi dinî unsurları tespit etmeye çalıştık.

1.3. Değer ve Sanat

Geçmişten günümüze var olan ve gelecekte de insan var olduğu sürece insan ile beraber yaşayacak olan sanat; toplumların ayrılmaz bir parçasıdır. Toplumun aynası görevini üstlenen sanat; toplumun temelini oluşturan inançları, değerleri, renkleri dilleri, estetik bir şekilde dışa vurumudur. Toplumdaki bireylere incelik, zarafet ve güzellik katan sanat, aynı zamanda toplumun gelişmesinde, eğitiminde, topluma ait değerlere sahip çıkmada önemli bir görev üstlenir. Sanata yer veren toplumlarda estetik algıların daha çok yer kapladığı görülmektedir. Sanat önemli mesajlar vererek insanların önce gözüne sonra gönlüne hitap etmeye çalışır.

Hayatın yansıması olan sanat, toplumu ayakta tutan değerlerini hatırlatarak ve duygularımızı canlı tutarak çevremizde gelişen olayları bilme, algılama ve duyumsama becerilerimizi geliştirerek idrak gücümüzü artırır. İnsana ulaşma yollarından biri olan sanat; toplumların bağlı olduğu, inanç, felsefe, değer, ahlak, örf adet gibi toplumların yaslandığı hakikatleri derinden anlamamızı sağlar. Sanatın misyonu sadece anlatmak ya da göstermek değildir, aynı zamanda yol göstericidir. Toplumlara kılavuzluk eden bir rehberdir (Tuncel, 2018, s. 27).

1.3.1. Müzik ve değer aktarımı

İnsan hayatının her alanında rastlanılan müzik insanlık tarihiyle var olan kadim bir olgudur. Müziği diğer sanatlardan ayıran en belirgin özelliği ise onun sembolik dilinin yanı sıra melodik yönüdür. Hangi dil konuşulursa konuşulsun müziği duyulmaya başlandığı andan itibaren sözcükler anlamını herkes için evrensel olan ortak bir dile bırakır. Dolayısıyla değerler gibi müzik de soy, dil ve ülke farkı gözetilmeksizin ortak bir etki ve duyum alanına sahiptir. Kavramsal olarak ise kökeniyle ilgili birçok farklı fikir yürütülmüştür. Ayrıca müzik hemen hemen her dinin ritüelinde önemli bir unsurdur ve tarihin her döneminde insan yaşamının her alanında var olan bir olgudur (İmrik ve Haşlaş, 2021, s. 196, 200).

Müzik dünyanın her yerinde aynı anlamı taşır. Belki de bu anlamın aynı olmasının nedeni müzik ilminin konusunun fiziksel olmasından kaynaklanmaktadır. Müziğin matematiksel bir yönünün olması onun evrensel olmasında etkilidir (İbn-i Sina, 2004, s. 1, 7). Bu açıdan evrensel olma niteliğinin müzik ve değerlerin ortak noktalarından biri olduğu yorumunu yapabiliriz. Bu yönüyle değer aktarımında müziğin formal ve informal eğitim aracı olarak kullanıldığı sonucuna ulaşılabilir.

Müzik, duyguları en iyi harekete geçiren toplumsal bir değerdir. İnsanların iç dünyalarına en etkili ve en derinden ulaşma yöntemlerinden birinin müzik olması, Manço'nun bu etkiyi gerçekleştiren bir sanatçı olması ve din psikolojisi sahasında bu konuda yapılmış özgün bir çalışmaya rastlanılamaması nedeniyle, eserlerindeki maddi ve manevi değerlerin tespit edilmesinin din psikolojisi alanına katkı sağlayacağını umuyoruz.

Müzik kelimesinin kökeni Yunancadır. Türkçede musiki kavramıyla da yer alır. Müzik; insanlar üzerinde neşe, keder, acı, öfke, nefret ve mutluluk gibi duyguları harekete geçiren bir enerji taşır. İnsan beyninde yapılan araştırmalarda müziğin çok etkili olduğu ve bebekler üzerinde yapılan çalışmalarda bu etki deneylerle kanıtlanmıştır (Çoban, 2005, s. 9).

Şarkı ise Arapça kökenli bir kelime olup kaynağını divan edebiyatından alır. Aruz ölçüsündeki her kalıp şarkılarda kullanılabilir. Şarkı bestelenmek amacıyla yazılan ve dörtlüklerden oluşan nazım biçimidir. Şarkı, ses sanatı olan müzik ile söz sanatı olan şiirin birleşiminden oluşan sanat olarak tanımlanmaktadır (İmrik ve Haşlaş, 2021, s. 197).

TDK' ya göre şarkı şöyle tanımlanmaktadır:

“Farklı tonlamalarla ortaya çıkan, çeşitli duygular uyandıran uyumlu, ezgili insan sesleri dizisi. Klasik Türk müziğinde aşk üzerine söylenen, nakaratı ve ana nağmesi olan parça, ezgi, müzik parçası, melodi, liet. Divan edebiyatında, bestelenmek için dörtlükler biçiminde ve uyaklı olarak yazılmış olan şiir biçimidir.” (TDK, 2024, sozluk.gov.tr).

Şarkı; duygularımızı harekete geçiren sözlü müzik olarak tanımlayabiliriz. Bir şarkı içerisinde şiir, melodi, metin ya da bir hikaye yer almalıdır. Her toplum kendi renkleriyle kendine has müziğini oluşturur. Söz ve ses arasında ayrılmaz bir bütünlük oluşmuştur.

Bu çalışmada Manço'nun sanatçı kişiliğinde müzik ile şarkı bütünleştiğinden müzik literatüründeki analize girilmemiştir. Müzik ve şarkı bütünlüğünde Manço'nun eserlerindeki değer aktarımına yönelik analiz yapılmıştır. Bu açıdan Manço'nun tüm eserleri müzik yönünden ele alınmıştır.

Müzik ve beyin araştırılmasında elde edilen bulgularda müziğin biyolojik olarak da etkili olduğu düşüncelerine yer verilmektedir. Norepinefrin, serotonin, dopamin, melatonin, kortizol, testosteron ve adrenalin gibi akıl hastalıklarına sebep olan hormonlarla; solunum kalitesi, kan basıncı, nabız gibi fizyolojik durumlarda müziğin insan sağlığına olumlu etkileri incelenmiştir (Çoban, 2005, s. 31). Şamanların müzik ve ritim ile insanları dans ve coşkuyla etkiledikleri onları müzikle hipnotize ederek topluma yön verdikleri söylenir (Çoban, 2005, s. 35). Günümüzde de bu incelemeler olumlu ve olumsuz frekanslar üzerinden devam etmektedir. Yapılan araştırma ve incelemeler müziğe olan merakı daha da artırarak müzikle tedavi konusu gündeme gelmiştir.

Müzik, insanın moralini yükselttiği gibi düşürebilen, öğretici olduğu kadar öfkeyi de tetikleyen insanın aklına ve ruhuna tesir eden bir etkiye sahiptir. Alanında otorite sahibi klasik düşünür ve sanatkârlar ile dünyadaki seçkin şahsiyetlerin birçoğu işitmenin görmekten daha üstün bir yetenek olduğunu savunmuşlardır (Çoban, 2005, s. 27). Allah'ın son ilahi buyruklarının yer aldığı Kur'an'da da; “O her şeyi işitir ve bilir (Şuara, 26/220, vd.)”, “O işitir ve görür (Lokman, 31/28, vd.)” gibi ayetler bulunmaktadır. Bu ayetlerde işitme duyusuna hem bilme hem de görmeye birlikte öncelik verilmesi bu savunuyu doğrulamaktadır. Sonuçta işitme yeteneğinin ve müzik kulağının güzel, estetik ve işlevsel kullanılması ruhi tatmin açısından işitmenin görmekten önemli olduğunu göstermektedir (Çoban, 2005, s. 27).

İslam alimi İbni Haldun, müzik sanatının zorunlu ihtiyaçlarını gidererek, medenileşen ve estetik, edebiyat gibi insanı olgunlaştırmaya dönük ihtiyaçlarına yönelen medeni toplumlarda ortaya çıktığını ve daha dikkat çekici olduğunu savunur (İbni Haldun, 2004, s. 590). Farabi ise “İlimlerin Sayımı” isimli eserinde öğretim (talim) ve fen (tabiat) bilimleri içerisinde matematik ve geometri bilimiyle müziği bir bilim olarak ele alır (Farabi, 2019, s. 34, 140).

Prof. Dr. Alaeddin Yavaşca, Türk musikisinin IX. yüzyıldan günümüze kadar geliştiğini, biçimlendiğini, makam ve usullerin zenginleştiğini ifade etmiştir (Çoban, 2005, s. 43). Türk

musikisinde müziğin ve makamların etkileyici gücüne dayanarak ruhsal hastalıkların tedavisinde kullanıldığı bilinmektedir. İslam Tarihinin önemli hekimlerinden Zekeriya Er- Razi (854-932), Farabi (870-950) ve adından çokça söz ettiren bugün bile eserlerinden vazgeçilemeyen İbni Sina (980- 1037) matematik ilimlerinin üçüncü dalı olarak (İbni Sina, 2004, s. 1-25) müziğin insanlar üzerindeki etkisini incelemiş ve müzikle tedavi yöntemini kullanmışlardır. Bu gelenek Selçuklular ve Osmanlı Devleti döneminde de devam etmiş bimarhanelerde ve şifahanelerde Türk musikisinin etkileyici gücünden yararlanıldığı tarihi belgelerde yer almıştır (Çoban, 2005, s. 43). Müzikle tedavinin en önemli hedeflerinden biri kişinin farkındalık kazanmasına etki etmektir.

2. BÖLÜM

BARIŞ MANÇO'NUN HAYATI VE SANATÇI KİŞİLİĞİ

2.1. Barış Manço

02 Ocak 1943 İstanbul doğumlu olan Barış Manço Zeynep- Kamil Hastanesi'nde dünyaya gelmiştir. Barış Manço, 31 Ocak 1999 gecesı Kadıköy Moda'daki evinde geçirdiğı kalp krizi sonucu hayatını kaybetmiştir (Erdoğan, 2019, s. 28). Ölümüyle büyük üzüntü oluşturan Barış Manço Türkiye'de ve dünyada ilgi çeken farklı müzik insanlarından birisidir. Asıl adı Tosun Yusuf Mehmet Barış Manço' dur (Kahveci, 2023, s. 15).

I. Dünya Savaşı'nın getirdiğı zulümlerden uzaklaşmak isteyen aile İstanbul'a göç etmiştir. Büyükbabası Mehmed Abdi Bey, Barış Manço'nun gelecekteki babaannesi olan ve Barış Manço'nun onun adına yazdığı Gülpembe şarkısında anlatılan Çerkez Nimet hanımla evlenmiştir.

I. Dünya savaşı sonrası Kurtuluş Savaşı mücadelesi ardından da devrimler ve medeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler içerisinde Soyadı Kanunu da vardır. Soyadı Kanunu ile aile "Manço" soyadını almıştır. Çok yaygın bir soyadı değildir.

Barış Manço'nun abisi Savaş Manço ailenin kökenini bizlere şöyle anlatmaktadır:

"Barış'a Manço soyadının verilmesini sağlayan aileye bu soyadın nereden geldiğine dair rivayetler iki farklı bilgi içerir. Biri Karamanoğlu Beyliği' inden gelir... Bizim unvanımız aslında Karamançozadeler... Büyük büyükdadem Karaman Beyi ve üç oğlu var. Büyük dedem, Fatih'le yaptığı savaşı kaybediyor... Kendisi ve büyük oğlu savaşta ölüyor. Küçük oğlu Kadir, Cem Sultan'ın arkadaşı. Beraber Rodos Adası üzerinden Vatikan'a sığınıyorlar. Sonra da Fransa'ya yerleşiyor. Ortanca oğul Osman Bey ise Fatih'ten aman diliyor. Fatih de kendisine bin asker verip, onu Makedonya'ya sipahi olarak gönderiyor. Aile burada 400 yıl yaşıyor. Sırbistan'ın bağımsızlığı üzerine tekrar Anadolu'ya dönüyor. '-ço' eki Balkanlarda sevgi anlamı taşıyan bir ektir. Dedemler Makedonya'da Karamançozadeler olarak biliniyor. Sonra Cumhuriyetle birlikte asalet belirten ekler de atılıyor. '-zade' ekini kaybediyoruz. Manço soyadını alıyoruz." (Öztürk, 2022, s. 12).

Mançozadeler I. Dünya Savaşının başlamasıyla Selanik'ten İstanbul'a göç etmişlerdir. Kurtuluş Savaşı başlamış ardından da Cumhuriyet ilan edilmiştir. Birçok devrimler ve medeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden biri de Soyadı Kanunu olmuştur. Mançozadeler soyadı kanunu ile Manço soyadını almışlardır.

Barış Manço'nun dedesi Mehmed Abdi Bey'le babaannesi Nimet Hanım'ın bir oğulları olur ve ismini İsmail Hakkı koymuşlardır.

Abdi bey ile Nimet hanımın oğlu İsmail Hakkı Manço, dönemin öne çıkan Türk Sanat Müziği sanatçılarından Rikkat Uyanık'la 1940 yılında evlenmiştir. Bu evliliğin meyvesi Oktay, İnci, Savaş ve Barış olmuştur (Yangın, 2002, s. 7).

Rikkat Uyanık 1921 yılında Adana Kozan'da dünyaya gelmiştir. Aslen Azerbaycan Türkü'dür. Tiyatro ilgi alanına girer ve 1934 yılında İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda yer almıştır. Kalp krizi sonucu 1992 yılında vefat etmiştir. Barış Manço hayatındaki önemli insanlardan biri olan ona ışık tutan ve rehber olan annesini kaybetmenin derin üzüntüsünü yaşamıştır. Barış Manço "Ona sormadan hiçbir şey yapmazdım, her şeyimi anneme borçluyum." ifadesiyle de annesine verdiği önemi ve değeri anlatmıştır. İstanbul Belediye Konservatuarında da çalışan Rikkat Uyanık aynı zamanda uzun yıllar burada eğitim vermiş icracı olarak da görev yapmıştır. Onun değerli öğrencilerinden biri de Zeki Müren'dir, onun hocasıdır (Öztürk, 2022, s. 13).

İsmail Hakkı ve Rikkat hanımın ikinci çocukları Mehmet Barış Manço'dur. Barış Manço, II. Dünya Savaşı sırasında doğduğu için ailesinin huzura ve barışa olan özlemini ifade eden ve artık barış olmasını isteyen aile ikinci çocuklarına "Barış" ismini vermişlerdir. Daha önce Türkiye'de bu isme rastlanmamıştır. Bu ismi Türkiye'de ilk defa alan Barış Manço olmuştur (Yangın, 2002, s. 7).

Barış Manço üç yaşına girdiğinde anne ve babasının ayrılma kararı alması üzerine babasında kalmıştır. Babasıyla birlikte Üsküdar, Kadıköy ve Cihangir semtlerinde oturduktan sonra Ankara'ya taşınmışlardır (Öztürk, 2022, s. 17).

Barış Manço'nun çocukluğu Kadıköy Moda'da geçmiştir. İlkokulu dördüncü sınıfa kadar Kadıköy Gazi Mustafa Kemal İlköğretim okulunda okumuştur. Ankara'ya taşınmalarıyla okuldan ayrılmış ve dördüncü sınıfı Ankara'da Maarif Koleji'nde okumuştur. Tekrar İstanbul'a dönmeleri sebebiyle eğitim-öğretim hayatını tekrardan Gazi Mustafa Kemal Okulu'na dönerek tamamlamıştır. 1959 yılında Galatasaray Lisesi'nin Ortaokulu'na gitmiştir. Babasının ölümü üzerine ortaokul eğitim-öğretim hayatını Şişli Terakki Lisesi'nde tamamlamıştır. Lise eğitimini ise Galatasaray Lisesi'nden almıştır. İlk müzik grubunu Galatasaray Lisesi'nde 1958 yılında "Kafadarlar" ismiyle; ikinci grubu olan dönemin popüler müziklerini yorumladığı Harmoniler'i ise 1959 yılında kurmuştur. Galatasaray Lisesi'nde grup arkadaşları ile çalışmış ve bu grupta ilk konserini vermiştir (Erdoğan, 2019, s. 21).

İki yaşından itibaren şarkı söylemeye başlayan Barış Manço 1962 de ikinci grubu olan Harmoniler ile ve annesinin de desteğiyle ilk 45'lik plağını çıkarmıştır. Barış Manço bu ilk plağında "Kızılıklar Oldu mu?" türküsünü seslendirmiştir. Çıkarılan 45'lik plak, Batı tarzı Türkçe rock anlamında yapılan çalışmalara ilk örnek teşkil etmektedir. Grup Barış Manço'nun yükseköğretim yapmak için Belçika'ya gitmesiyle dağılmıştır (Öztürk, 2022, s. 26).

Barış Manço 1963 yılında Savaş Manço'nun yaşadığı yer olan Belçika'ya gitmiştir. Burada eğitim-öğretim hayatına devam ederek Belçika Kraliyet Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim grafik ve iç mimarlığı okumuştur (Yangın, 2002, s. 8).

Belçika'ya giderken Barış Manço karayolunu kullanmıştır. Belçika'ya gitmeden önce daha önce kararlaştırdığı ünlü şarkıcı Henri Salvador ile randevusunu gerçekleştirmek üzere Paris'e gitmiştir. Barış Manço bu randevuyla Salvador ile anlaşarak müzik kariyerinde sağlam adımlarla ilerlemek istemiştir. Salvador ile görüşmek onun için çok önemlidir. Eğer anlaşabilirlerse bu durum Barış Manço'ya Olympia'da sahne almasının önünü açacaktır. Olympia da sahne almak o dönemlerde çok önemli bir yükseliş kabul edilmektedir. Nihayet görüşme gerçekleşir fakat Henri Salvador Barış Manço'nun Fransızcasını ve fiziğini yeterli bulmamıştır. Fransızcasının yetersiz olduğunu düşünen Salvador, Barış Manço ile anlaşma yapmamıştır. Hayal kırıklığına uğrayan Barış Manço Belçika'ya, Liege şehrine giderek eğitimine başlamaya karar vermiştir. Geçimini sağlamak için de garsonluk, tercümanlık, valelik gibi işlerde çalışmıştır. Aynı zamanda da işçi kahvelerinde müzik yaparak sahne deneyimi kazanmaya ve seyirciler üzerinde gözlem yapmaya başlamıştır. O yıllarda Elvis Presley şarkıları söylemektedir. Ortaokul döneminde Ender Önen'le birlikte Rock'nroll filmine gittiklerinde Barış Manço filmin müziklerinden çok etkilenmiştir ve etkilendiği bu müziği de dinleyicilerine sunmak istemektedir. Yine işçi kahvehanesinde şarkıları söylerken dinleyicileri gözlemlediğinde çok da etkilenmediklerini fark etmiştir. İşçilerden sesi güzel bir adam müsaade isteyerek sahneye çıkmış Kağızman'a ismarladım türküsünü söylemiştir. Bunun üzerine onu dinleyenler büyük bir coşku içinde türküye eşlik etmiş ve beğenilerini alkışlarıyla göstermişlerdir. Barış Manço bu olaydan hareketle türkülerimizin güzelliğini, önemini ve etkileyciliğini somut bir şekilde gözlemlemiştir (Erdoğan, 2019, s. 57).

Belçika'da ve Fransa'da küçük gruplara konserler vermeye gelip giderken Andre Soulac (Belçikalı şair) ile tanışarak Fransızcasını geliştirmiştir. Barış Manço'nun yaptığı bestelere Andre Soulac söz yazmaya başlamıştır (Öztürk, 2022, s. 27).

1964 yılında Barış Manço, Rigolo plak şirketiyle anlaşarak "Jacques Danjean Orkestrası" ile birlikte müziğini paylaşmaya başlamıştır. Eylül ayında içerisinde dört şarkı bulunan Fransızca iki plak çıkartmıştır. Plaklarının sevilmesi ve başarılı olması, ardından Fransızca radyosunda yayımlanan müzik içerikli bir programa konuk olmuştur. Bu plak Türkiye'de dinlenmeye başlandığında Barış Manço'nun bir Türk olduğu tahmin edilememiştir. Fransız bir şarkıcı olarak Türkiye'de anılmıştır (Kahveci, 2023, s. 16).

12 Ocak 1965'te Paris'te dünyaca ünlü kabul edilen en eski konser salonu olmasıyla dikkat çeken birçok sanatçının hayalindeki Olympia'da sahne almıştır. Burada Fransızca ve İngilizce şarkılarını dinleyicilere sunmuştur (Kahveci, 2023, s. 16).

Manço hakkında; Sabah Gazetesi yazarı Rauf Tamer Barış Manço'yu yalnızca besteci ya da şarkıcı olarak değil bir sosyolog olarak gördüğünü belirtmiştir. Aynı zamanda bir tarihçi ve genç bir filozof olarak nitelemektedir. Bunlarla da sınırlı kalmayıp..." çoğumuzdan fazla gazeteci, yorumcu.... Çünkü büyük gözlemciydi. O'nun memleketiyle ödeşmesine yeterlidir.... Zaten mükemmel bir memleketçiydi. Kuru kuruya memleketçi değil." ifadelerine yer vermiştir.

Uzak yerlere gittiğinde sevdiklerinin ölüm haberini almaktan hep korktuğunu söyleyen Zülfi Livaneli de Barış Manço'ya olan sevgisini belirterek: “Dağlar dağlar” dinlenmeye ve söylenmeye devam edecek. Rahat uyu Barış! Bu dünyaya ezgiler hediye eden yüreğin erken sustu ama o yüreğin yankıları sürüp gidecek.” demiştir.

Yeni Şafak Gazetesi yazarı Ahmet Rıdvan, “Aile Araştırma Kurumu Barış Manço'ya aile ödülü listesine dahil etti. Çünkü Barış Manço aileye inanıyordu.” ifadeleriyle Barış Manço'nun yıllarca süren 7'den 77' ye programına atıfta bulunarak yıllarca sürmesini aileye verdiği önemin neticesi olarak görmektedir. Barış Manço'nun adının yaşarken hiçbir dedikoduya karışmadığını belirtmektedir.

Orhan Bursalı, Cumhuriyet Gazetesindeki yazısında, Türkiye'ye Barış Manço'nun verdiği ana dersi, “Çocukluğunu unutma!” idi. Çocuklarla çok kolay iletişim kurmasına dikkat çekmektedir.

Yalçın Doğan, Milliyet Gazetesinde, Barış Manço'nun bestelerin kaynağını halktan aldığını ifade ederek 60'lı yıllarda bir Rönesans yaşanmasıyla birlikte yeniden doğuşun gerçekleştiğini belirterek bu doğuşun uzantısı olarak da müzikle halka gitmenin doruk dönemi olduğu ve bunu Barış Manço'nu Beatles türü ve halka gitmeyi aynı anda uygulayarak çok başarılı bir şekilde gerçekleştirdiğini ifade etmektedir.

Barış Manço, besteci, şarkı sözü yazarı, yazar, gezgin, müzisyen, ses sanatçısı ve televizyon programı yapımcısıdır. Uzun saçları, sürekli taktığı yüzükleri, yurt içinde ve yurt dışında kazandığı müzikal başarıları ile ülkemizin unutulmayan simaları arasına girmiş olan Manço, yaşadığı zaman diliminde dünyada 150 ülkeyi gezmiştir (Yangın, 2002, s. 13).

2.1.1. Barış Manço'nun eserleri

Barış Manço müzik yaşamına yurt dışında devam etmek istemiş ve Barış Manço ismiyle 1976 da bir albüm yapmıştır. Bu albüm Türkiye' de Nick The Chopper ismiyle bilinmektedir. Barış Manço'nun bu albümü beğenilmiş ve Altın Orfe Altın Madalya ödülünü almıştır. 1987'de “Belçika Kültür Elçisi”, 1992'de “Belçika Krallığı Leopold II Şövalyesi Nişanı” ayrıca “Fransız Kültür Bakanlığı Edebiyat ve Sanat Şövalyesi” unvanlarını almıştır. 1995'te “Min- On Vakfı Yüksek Şeref Madalyası” Tokyo/ Japonya 1997'de “Liege Prensligi Onursal Hemşerilik Berati” Liege / Belçika ödüllerine layık görülmüştür. Türkiye'de aldığı ödüller ise:

1970 yılında Platin Plak ödülü, “Dağlar Dağlar”

1970 yılında yılın bestesi ödülü, “Dağlar Dağlar”, Hey Dergisi

1970 yılında Altın Plak ödülü, “Ağlama Değmez Hayat”

1970 yılında Yılın Düzenlemesi ödülü, “Derule”

1973 yılında Yılın Düzenlemesi, “Hey Koca Topçu”, Hey Dergisi

1974 yılında Yılın Müzik Topluluğu Ödülü, “Kurtalan Ekspres

1979 yılında Yılın Albümü ödülü, “Yeni Bir Gün” (AA. 2019, aa. com. tr/)

Barış Manço müzik kariyerine yabancı şarkılarla başlamış olsa da Türk insanının gönlünde taht kurmanın kendi özünden kendi türkülerinden geçtiğini yabancı bir ülkede bir kahvehanede tesadüfen türkü söylemeye başlayan gurbetçi işçiye eşlik eden diğer Türk işçilerinin coşkusunu ve hüznünü Türkçe sözlerin içine nasıl çekildiklerini görünce kendi kültürünün müziklerine ağırlık vermeye başlamıştır. Barış Manço şarkıların da bağlama ile gitarı, kemençe ile piyanoyu ney ile saksafonu bir arada kullanarak evrensel müzik yapmayı amaçlamış, zıtlıkların ortaya çıkardığı güzellikleri ve farklı duyguları bir arada bizlere sunmaya çalışmıştır. Bir zamanlar hakir görülen ve alt tabakanın müziği olarak değerlendirilen Halk müziğini Anadolu rock tarzıyla zenginleştirmiştir (Yangın, 2002, s. 3).

Barış Manço'nun söz ve müziğinin kendisine ait olduğu birçok eserinde dinî ve manevi değerler gözlemlenmiştir. Seslendirdiği şarkılarda dinî ve manevi unsurlarla birlikte kültürel değerleri de harmanlamıştır. Dinî değerlere yer verdiği şarkılarında ağırlıklı olarak erdemli ve onurlu bir hayat, dünyanın faniliği, ölüm, ahiret ve insanı Rabbine yaklaştıran dua, sosyal hayatta birlik ve beraberlik, doğru sözlü olmak, sağlıklı yaşam felsefesi konuları yer alır. (Kahveci, 2023, s. 52).

2.1.2. Barış Manço'nun müzik grupları

-1958 yılında Kafadarlar

-1962-1963 yılları arasında Harmoniler

-1964 yılında Jacques Denjean Orchestra

-1966-1967 yıllar arasında Les Mistigris

-1968-1969 yıllarında Kaygısızlar

-1970 yılında Ve yurtdışında Etc olarak bilinir.

-1971 yılında Mançomongol yani Moğollar

-1972-1999 Kurtalan Ekspres adlı gruplarda müziğini insanlara duyurmuştur (Erdoğan, 2019, s. 21-26).

Barış Manço neden hep gruplarla çalıştığını şöyle ifade etmektedir:

“Ben 1956'da ilk kez kendi adımla bir basın yayın organında gördüm. Bunun yanında Barış Manço ve Kafadarlar yazılıydı. O dönemde benimle beraber aynı sahneyi paylaşan arkadaşlarım bugün hala varlar. Kafadarlar'la başladığım grup müziğine hep devam ettim. Ben hemen hemen hiç tek başıma sahneye çıkmadım, müziğin grup işi olduğuna inanmışım, onun için adım, ilk baştan beri hep çalıştığım gruplarla anıldı.” (Öztürk, 2022, s. 24).

2.2. Barış Manço'nun Müzik Anlayışı

Müzik insanoğlunun var olduğu her yerde kendini var etmiştir. Müzik sanatı yalnızca duygu ve düşlerimize hitap etmemekte yaşamımızın her alanında kendini göstermektedir. Müzik yalnızca bir eğlence aracı ya da duyguların yoğunlaşması olarak gösterilemez. Müzik dinî ritüellerde ve duygu dünyamızda önemli bir yere sahiptir. Bir toplumu eğitip geliştirip güzelleştirmenin unsurları arasında sanat da yer alır. Sanatın en güçlü alanlarından biri de müziktir. Müzik anımsatıcı bir etkiye sahiptir. Beyinde yer alan hipokampus ve ön korteks iki büyük alan hafızasıyla ilgilidir. Her an bilgiyi kaydeder. Bu bilgileri hatırlamak için ritim, kafiye ve ses tekrar etme yoluyla müzik bu bilgileri hatırlamada katkı sunar. Nörolojinin hafızayla ilgili çalışması sonucunda şarkı sözlerinin hatırlamayı kolaylaştırdığı görülmüştür. Müzikle beraber öğrenilen metinler, konuşmadan ziyade şarkı söylenerek öğrenildiğinde akılda tutmanın daha güçlü olduğu saptanmıştır. Araştırmacılar şarkıların motor kortekste nöronları tetiklediğini ve vücudun ritim tutarak eşlik ettiğini belirtmişlerdir. Canlı müzik toplumsal bağları şekillendirmede etkilidir. Bu açıdan bakıldığında mutluluğun tetikleyicisi olarak da görülmektedir. Cal State Üniversitesindeki araştırmacılar hastanede tedavi gören çocukların farklı oyuncakları varken müzik terapisi esnasında müzik aletlerini çalmaya çalışırken daha mutlu olduklarını gözlemlemiştir. Müzik terapisinin depresyon hastalarına diğer terapi türlerinden daha etkili olduğu ispatlanmıştır. Yaşlılarda kaygılarını azalttığı ve yalnızlık düzeylerini düşürdüğü saptanmıştır (Edmonds, 2017, dusunbil.com).

Barış Manço'nun miras bıraktığı eserlerinin ve sanat/müzik anlayışının ne olduğunu, sadece bir müzik olmaktan öte mahiyetinde neler barındırdığını, hangi değerlere sahip olduğunu fark edebilmek onu ve eserlerindeki mesajı anlamamızı kolaylaştıracaktır. Onu doğru anlamak ise sahip olduğumuz kültürün kodları konusunda farkındalık oluşturacaktır (Erdoğan, 2019, s. 17).

Barış Manço'nun müzik anlayışında doğallık çok önemlidir ve yapaylığa yer yoktur. Onun için bir milletin öz değerleri onun öz müziği ile ifade edilebilir. Onun sanat ve müzik anlayışında sınırların çok büyük bir önemi yoktur. Dolayısıyla Türk enstrümantalleri ve besteleri ile batı müziği enstrümantallerini bir arada kullanmayı başarmıştır. Onun müzik anlayışında farklılıklar zenginliktir, doğu ve batı sentezi önemli yer tutmaktadır (Yangın, 2002, 30-32).

Barış Manço'nun müzik anlayışını yansıtan bizce en dikkat çekici ifadesi; “Ben bu dünyaya şarkıcı olarak gelmedim. Benim birinci işim bu değil. Ben bu düşüncelerimi bu dünyaya aktarmak için geldiğime inanıyorum. Bu düşünceler bazen müzik eşliğinde daha güzel, daha şirin, daha hoş algılanıyor. Onun için bana verilen bu nimeti kullandım. Ben her şeyi gayet iyi anlattığımı düşünüyorum.” (Öztürk, 2022, s. 51) sözleridir.

Birçok ülkeyi ve insanı yakından gören ve gözlemleyen Barış Manço'ya göre müzik, insanın ruhunda yer alanların somut olarak, söz ve yazı ile dışa vurumudur. O ruhun dili saydığı müziği; insanlara ulaşmanın, onların kalplerine dokunmanın, gönüllerinde yer edinmenin en güzel

yolu olarak seçmiştir (Tunca, 2005, s. 128). Kendisi akademik müzik eğitimi almamasına rağmen, müzik tarzı ve anlayışı “mançoloji” olarak müzik alanında sistemleştirilmiştir (Yangın, 2022, s. 35). Barış Manço şarkıları bazen bizi düşündürmüş, bazen güldürmüş bazen nerde ne söylememiz gerektiğini belirtmiş bazen hüznlendirmiş çoğu şarkısında da güzel insan olmaya davet etmiş ve güzel olana vurgu yapmıştır. İnsanlara ulaşmak için besteler yapan, sözler yazan ve şarkılar söyleyen Barış Manço müziğini toplumun unsurlardan biri olan dili; hareket, mimik, jest ve vücut dili ile de birleştirerek daha etkili bir şekilde kullanmış sanatı ve müziğiyle insanları etkilemeyi başararak yediden yetmişe herkesle güçlü bir iletişim kurmuştur.

Barış Manço sanat yaşamında birçok eserinde görüldüğü üzere yerel kodlarla özellikle de “dil” ile ilgili bir medeniyet, sanat, kültür anlayışını ortaya koymaya çalışmıştır. Bunu yaparken çocuklar başta olmak üzere toplumun tüm kesimlerini hedef kitle yapmıştır. Manço müziği, sadece eğlence ve tüketim aracı olarak görmemiştir. Manço’nun müziği, değerlerin aktarımında, kültürün tanıtımında ve insanlarla iletişimde bir araç görevini üstlenmiştir (Erdoğan, 2019, s. 90).

2.3. Barış Manço’nun Değer Anlayışı

Türkiye’de ve dünyada sevilen bir sanatçı olan Barış Manço’nun sadece müziği değil aynı zamanda hayatın her alanında ilham verici sözleri de bizlerde yankı bulmuştur. O; müziği, sözleri ve şarkılarıyla kalbimize dokunmuş ve gönüllere taht kurmuş bir sanatçıdır. Barış Manço düşüncelerini, hayata bakışını, insanlara dair düşüncelerini ve fikirlerini şarkılarında yansıtmış bizlere kattıklarıyla hayatımızda derin izler bırakan ileri görüşlü, kültürlü, insanları, doğayı, hayvanları ve barışı seven bir gönül adamı olmuştur.

Manço’nun televizyon programları, söyleşileri ve şarkıları incelendiğinde insana saygıyı önemseyerek, insanlara saygı gösterilmesini, başkalarına saygılı olunurken kişinin kendi değerini ve kendi özsaygısını yitirmemesi gerektiğini savunduğu görülmektedir. Manço’ya göre saygılı olmak önemli bir değer iken, başkalarına yalvararak kendi değerini düşürmemek de önemli bir öz değerdir. “Onu düşün, ona sığın, o senden öte, benden ziyâde.” gibi bir çok ifadesinden de anlaşılacağı üzere onun, Allah’a kulluğa, özgürlüğe ve kişisel saygıya olan inancının hayatında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Başkalarına saygı gösterirken kendi değerimizi de unutmamamız gerektiğini kendimize de saygı göstermenin önemini vurgulamaktadır. Barış Manço’nun sözlerinde saygı, sevgi, insanlık, mücadele, barış, öğrenme ve hayata dair birçok konu yer almaktadır. Bu sözler hayata dair ders niteliğinde sözlerdir.

Barış Manço’nun değer anlayışında bireyin öneminin yanı sıra, onun değer anlayışına şekil veren ve bu felsefesini yansıtan bir diğer yaklaşımı da çocuklardır. O insani değerlerin temeline çocukları yerleştirmiştir. Değerlerin çocuklar aracılığıyla geleceğe sağlam taşınabileceğine inanmaktadır. Barış Manço çocuklara ve gençlere verdiği önemi; “Çocuklar geleceğimizin güvencesi, yaşam sevincimizdir. Bugünün çocuğunu yarının büyüğü olarak yetiştirmek

hepimizin insanlık görevidir.” (Erdoğan, 2019, s. 79-83) şeklinde ifade etmektedir. Yetişkinlerin bu konuda eksik kalmamaları uyarısında da bulunmaktadır. Manço’nun bu sözü çocuklara ve gençlere olan inancını, onları geleceğin mimarları olarak gördüğünü, toplumu şekillendirecek olanların gençler ve çocuklar olduğunu ve gereken değerin verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Toplumsal değerlerimizin değişmesi ve ahlaki çöküşü önlemek üzere şarkılarında çokça mesajlar vermeye çalışmıştır. Örneğin Barış Manço’nun “*Sarı Çizmeli Mehmet Ağa*”, “*Ali Yazar Veli Bozar*” ve “*Halil İbrahim Sofrası*” şarkıları analiz edildiğinde ana temanın tekâmül, yaşam döngüsü, başkalarına yardım etme, mazlumu koruyup kollama gibi temel değerlerimiz yer alır. “*Dört Kapı*” şarkısında tasavvufta yer alan şeriat, tarikat, marifet ve hakikat konuları yer alır. Barış Manço’nun bu şarkısı Ahmet Yesevi’nin öğretilerini taşır. Bu şarkı Barış Manço’nun tasavvufa olan yakınlığını göstermektedir (Kahveci, 2023, s. 107-108).

3. BÖLÜM

BARIŞ MANÇO'NUN ŞARKILARINDA YER ALAN DİNÎ UNSURLAR VE MANEVÎ DEĞERLER

3.1. Barış Manço'nun Şarkılarındaki Değerler

Toplumuyla her zaman bütünleşen Barış Manço, sosyal değerleri bize en güzel şekilde anlatan şarkılar yazmış ve söylemiştir. Barış Manço şarkılarını dinleyen farklı yaş grupları, yediden yetmişe herkesin kalbinde yer alan Barış Manço sadece Türkiye’de değil dünyada tanınmış birçok ülke gezmiş ve ülkemizi en güzel şekilde temsil etmiştir. Sadece şarkılarıyla değil hayata bakış açısı, yaşam tarzı, çağının ilerisinde olan yorumları, sözleri ve duyarlılığıyla bizlere ayna tutmuştur.

Barış Manço’nun müziği, sadece insanların duygularının melodilerle seslendirilmiş hali olmayıp, bir müzik olmaktan öte onların yaşamlarında edindikleri birikimlerini, kültürel kodlarını geçmişten geleceğe, kuşaktan kuşağa iletme aracı olan evrensel bir araçtır (Erdoğan, 2019, s. 17). O bu yüzden sanatı değerli hale getirmiş, sahip olduğumuz değerleri müziğinde yansıtmıştır. O genel geçer tüm değerleri sanatçı kişiliği ile özdeşleştirmiş ve sanatı ile de bunu insanlara takdim etmeyi görev kabul etmiştir.

Barış Manço, kendisiyle ilgili yargılarında sanatçı kişiliğini merkeze almak yerine ilk önce insani özelliklerini ön plana çıkarmıştır. Evrensel değerleri de bu kişiliğiyle birlikte sanatçı kişiliği ile bütünleştirerek insanlara sunmayı görev saymıştır. Kendisi, kendisine ait bütün değerlerini ifade etmenin bir yolu olarak müziği araç olarak görmüştür. Barış Manço, misyonunun ne olduğunu kendi ifadeleriyle bizlere açıklamaktadır: “Ben şimdi görevini yapan bir insanın sahip olduğu bir gurur içinde çok doğru bir yerde olduğumu hissediyorum. Birinci misyon, insana sevgi vermektir, sevgiyi müzikle, şarkı ile verebilirsin... Birinci görevin sevgiyi insanlara ulaştırmaktır, bu ulaştığı sürece şarkılarını dinlemek, öğrenip söyleyebilmek için çalışır insanlar. Biliyor musun, ben bu şekilde şarkılarımı söylemek için Türkçe öğrenen Hollandalılar biliyorum, İsveçliler tanıyorum, sonuçta önemli olan insanlara sevgiyi iletmek, benim birinci görevim bu. Tabii ki bu da insanlara gönül yolu ile direkt kalplerine ulaşmak biçiminde olmalıdır, İşte benim esas misyonum bu...” (Öztürk, 2021, s. 37).

Geleneğin sürdürülmesi, değişim ve dönüşümün bugüne taşınmasındaki en önemli temsilcilerinden biri olan Barış Manço da sözlü geleneğin icracıları gibi, eğlendirip hoşça vakit geçirmeyi sağlamanın yanı sıra, değerlerle normların öğretilip düşündürülmesi ve hatırlatılması sürecinde de oldukça etkili olmuştur.

Kendisini insanlığa adayan, topluma karşı sorumlu ve borçlu hisseden gerçek bir sanatçı olan Barış Manço’nun, unutulmaz şarkılarıyla değerlerin küçüklere öğretilmesi ve yetişkinlere

hatırlatılması sürecindeki katkıları oldukça önemlidir. Bu yönü, onu, sanatı ve sanatçılığı ile Dede Korkut geleneğinin çağdaş bir uzantısı haline getirmiştir (Aça, 2019, s. 286).

“Halil İbrahim Sofrası” şarkısıyla insanın ahlakının değişmesini, bozulup kirlenmesini nefsinin emrinde olmasından ve nefesine kul köle olmaktan, kendini mal mülk sevdasına kaptırmasına bağlayan büyük usta, günümüzün ozanı Barış Manço, yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, insanı doğuştan insan olarak görmez. İnsan olmak ancak iyi ve doğru vasıflara sahip olmakla mümkündür. İnsan olma süreci, değerler ve normlar üzerinden yaşanabilir. Barış Manço toplum hayatının uyum ve denge içinde sürdürülebilmesi için insan olma çabasını ve kararlılığını önemseyerek, toplumsal değerlere önem verilmesine ve toplumsal normların öğretilmesinin gerekliliğine, yetişkinlere de hatırlatılmasına ve yaşatılmasına bağlı kılmıştır.

Değerlerin ve normların işlevsizleştiği bir toplumun hayatı çürür, köksüzlük ve gelecekte yoksunluk yok olmaya neden olur. Kendisini insana ve topluma karşı sorumlu ve borçlu hisseden Barış Manço, bu nedendir ki ölümsüz şarkılarıyla toplumsal değerlerle normların öğretilmesi ve hatırlatılması sürecine katkıda bulunmak için elinden gelen çabayı göstermiştir (Aça, 2019, s. 287).

Barış Manço’nun özellikle *“Arkadaşım Eşşek”*, *“Bugün Bayram”*, *“Halil İbrahim Sofrası”*, *“Ayı”*, *“Müsadenizle Çocuklar”*, gibi şarkılarında değerlerin çocuklara öğretilmesi ve yetişkinlere hatırlatılması çabalarında özgün bir yere sahip olduğu görülmüştür (Aça, 2019, s. 289). Barış Manço şarkılarında sosyal yaşamda sıkça kullanılan atasözleri, deyimler, deyişler gibi bir çok dil aracını ustaca kullanarak değer aktarımı yapmaya çalışmıştır.

Barış Manço’nun şarkılarında; duyarlılık, sevgi, yetinmeyi bilme, saygı, paylaşma, vefalı olma, toplumsal kurallara dikkat etme, insana değer verme, şükür, sabır, aileye önem verme, bağımsızlığa vurgu, barışsever olma, dostluk, merhamet, iffetli olma, sağlıklı olmaya önem verme, affedici olma, cömertlik, çalışkanlık, dürüstlük, hoşgörü, iyi niyetli olma, misafirperverlik, mütevazılık, onurlu olmak, sadelik gibi değerler yer almıştır.

Barış Manço’nun şarkılarında dini unsurlar; Tevhid inancı, Peygamberlerin hayatı, ölüm, ahiret, rızık, helâl kazanç, selamlaşma, dünya malına tamâh etmeme, eşitlik, kul hakkı yememe, bereket, nasip/kısmet, işini iyi yapma, helâlleşme gibi değerleri güçlendiren ve bu değerlerin sergilenmesini sağlayan davranışlar, tutumlar, inançlar ve kavramlar yer almaktadır. Bu nedenle değer eğitimi bağlamında, Barış Manço’nun şarkıları önemli bir yer tutmaktadır (Kesgin ve Akyıldız, 2021, s. 158, 171).

Barış Manço şarkıları genellikle giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşur. Şarkıda yetişkinlere, gençlere, çocuklara nasihat ederek ve fikir sunarak onların düşüncelerini ve ders çıkarmalarını istemektedir. Eserleri akılda kalıcı, eğitici, öğretici ve seslendiği kitlenin daha iyi anlaması için tasvir edici nitelik taşımaktadır.

3.1.1. Halil İbrahim Sofrası

Tablo 3.1. Halil İbrahim Sofrası

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
İnsanoğlu haddin bilir, kem söz söylemez iken. El alemin namusuna, yan gözle bakmaz iken. Bir sofra kurulmuş ki, Halil İbrahim adına. Ortada bir tencere, boş mu, dolu mu, bilen yok. Bir sofra kurulmuş ki, Halil İbrahim adına. Ortada bir tencere, boş mu, dolu mu, bilen yok. Buyurun dostlar buyurun, Halil İbrahim sofrasına, Buyurun dostlar buyurun, Halil İbrahim sofrasına, Buyurun dostlar buyurun, Halil İbrahim sofrasına. Daha çatal, bıçak, kaşık, icat edilmemişken, İsmail'e inen koç, kurban edilmemişken, Bir kavga başlamış ki, nasip kısmet uğruna. Kapağı ver, kulpu al, kurbanı ne hiç soran yok. Bir kavga başlamış ki, nasip kısmet uğruna, Kapağı ver, kulpu al, kurbanı ne hiç soran yok. Buyurun dostlar buyurun, Halil İbrahim sofrasına, Buyurun dostlar buyurun, Halil İbrahim sofrasına, Buyurun dostlar buyurun, Halil İbrahim sofrasına. Yıllardır sürüp giden, bir pay alma çabası, Topu topu bir dilim, kuru ekmek kavgası. Bazen durur, bakarım, bu ibret tablosuna. Kimi tatlı peşinde, kimininse tuzu yok. Bazen durur, bakarım, bu ibret tablosuna, Kimi tatlı peşinde, kimininse tuzu yok. Buyurun dostlar buyurun, Halil İbrahim sofrasına, Buyurun dostlar buyurun, Halil İbrahim sofrasına. Alnı açık gözü toklar, buyursunlar baş köşeye. Kula kulluk edenlerse, ömür boyu taş döşeye, Nefsine hakim olursan, kurulursun tahtına, Çalakaşık saldırırsan, ne çıkarsa bahtına. Halat gibi bileğiyle, yayla gibi yüreğiyle. Çoluk çocuk geçindirip, haram nedir bilmeyenler, Buyurun sizde buyurun, Buyurun dostlar buyurun. Barış der, her bir yanın altın gümüş taş olsa, Dalkavuklar etrafında, el pençe divan dursa. Sapa, kulpa, kapağa, itibar etme dostum, İçi boş tencerenin bu sofrada yeri yok	Nefse hakim olma Helal kazanç Kulla kulluk etmeme İnsanı kamil olma Dünya malına meyletmeme Paylaşma Dayanışma Cömertlik Özdenetim Dürüstlük Kanaatkârlık İffetli olma Özgürlük Bilgelik

Sapa kulpa kapağa itibar etme dostum İçi boş tencerenin, bu sofrada yeri yok. Para, pula, ihtişama, aldanıp kanma dostum, İçi boş insanların, bu dünyada yeri yok. Para, pula, ihtişama, aldanıp kanma dostum, İçi boş insanların, bu dünyada yeri yok. (Barış Manço)	
--	--

Eserin tamamı dikkate alındığında Barış Manço'nun "*Halil İbrahim Sofrası*" şarkısı ile toplumsal değerlerin yok oluşuna ve ahlaki yozlaşmaya dikkat çekmeye çalıştığı yorumu yapılabilir. Barış Manço'nun modern yaşamın getirdiği bireyselleşmenin misafirperverlik değeri ve sofraya kültürünü giderek azalttığının farkında olduğu sonucu bu eserden çıkarılabilir. Bu eserde toplumsal değerlere vurgu yapan Barış Manço'nun sofraya ve tencere sembolleri ile unutulmaya yüz tutan ve toplumsal farkındalık düzeyi düşen paylaşma, dayanışma, cömertlik, özdenetim (nefse hakim olma), dürüstlük, iffet, hikmet sahibi ve yüce gönüllü olmak, kula kulluk etmemek, dünya malına aldanmamak, helal kazanç ve haddini bilmek gibi değerleri hatırlattığı söylenebilir.

Manço'nun insanları davet ettiği "*Halil İbrahim Sofrası*" tabirinin halk dilindeki "Halil İbrahim bereketi" deyimini yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu sofraya peygamberlerimizden biri olan Hz. İbrahim (a.s.)'nin cömertliğine dayanılarak kullanılan bir deyim olarak kabul görmektedir. Herkese açık olan bu sofraya cömertliği, paylaşmayı ve bereketi sembolize eder. Bu şarkı günümüz dünyasının kapitalist sistemine başkaldırının yapıldığı en güzel şarkılardan biri olma özelliği taşımaktadır (Kahveci, 2023, s. 84).

Ayrıca Barış Manço, "*yıllardır sürüp giden, bir pay alma çabası, topu topu bir dilim, kuru ekmek kavgası*" dizelerinde insanın başkalarının haklarını hiçe sayarak para kazanma hırsıyla her yolu kazanç kapısı olarak gören ve onun değerini düşüren, bireysel ve toplumsal ahlaki yozlaşmaya neden olan para hırsına, yolsuzluğa dikkat çektiğini söyleyebiliriz.

"*Para pula ihtişama aldanıp kanma dostum.*" ifadelerinde bunların insanı değersizleştiren aldatıcı değersiz geçici dünyalıklar olduğuna dikkat çekerek dinleyicisini uyarmaktadır. Şarkıdaki "*tencere*" ifadesinin hakikat sofrasını temsil ettiği düşünülebilir. Bektaşî inancında hakikat sofrası, para pul, mevki makam gibi dünyevî nimetleri değil manevi ahlaki temsil eder. İnsanın maneviyatı; helal kazanç, adalet, erdem, dürüstlük, bilgelik, dili ile eylemindeki tutarlılık, paylaşma, îsâr (kendi yerine başkasını tercih etme), diğerkâmlık gibi güzel duygu ve davranışlarla gelişir. Sofra peygamberler ile kullanıldığında misafiri ve yoksulu doyurmada araç olarak kullanılmıştır. Sofraya yapılan vurgu da kimseyi yoksul ve aç bırakmamak, mazlumun yanında yer alarak zalimin ise karşısında durmaktır (Erdoğan, 2019, s. 98).

3.1.2. Sarı Çizmeli Mehmet Ağa

Tablo 3.2. Sarı Çizmeli Mehmet Ağa

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Yaz dostum, güzel sevmeyene adam denir mi? Yaz dostum, selam almayana yiğit denir mi? Yaz dostum, altı üstü beş metrelik bez için. Yaz dostum, boşa geçmiş ömre yaşam denir mi? Yaz tahtaya bir daha, tut defteri kitabı, Sarı çizmeli Mehmet Ağa, bir gün öder hesabı. Yaz dostum, yoksul görsen besle kaymak, bal ile, Yaz dostum, garipleri giydir ipek şal ile, Yaz dostum, öksüz görsen sar kanadın kolunu, Yaz dostum kimse geçmez bu dünyadan mal ile. Yaz tahtaya bir daha, tut defteri kitabı, Sarı çizmeli Mehmet Ağa, bir gün öder hesabı. Yaz dostum, Barış söyler kendi bir ders alır mı? Yaz dostum, su üstüne yazı yazsan kalır mı? Yaz dostum, bir dünya ki haklı haksız karışmış. Yaz dostum, boşa koysan dolmaz, dolusu alır mı? ... (Barış Manço)	Selamlaşmak İnsana değer vermek Yetime, yoksula kol kanat germek Olgunluk (Bilge Kişilik): İnsanın tekâmülü Saygı Vefa Paylaşmak Yardımseverlik Cömertlik Adalet Nezaket Sevgi Yiğitlik (Şecaat) Cesaret

Bu şarkıya isim olan “*Sarı Çizmeli Mehmet Ağa*” deyimini toplumda tanınmayan, nerden geldiği bilinmeyen kişiler için kullanılmaktadır. Bu şarkıda sözü edilen Mehmet Ağa’nın kim olduğu konusunda iki farklı rivayet bulunmaktadır:

Birinci rivayete göre, sarı çizmenin oldukça moda olduğu günlerde İzmir’ de yaşayan birisi uşağını yanına çağırır ve der ki: “Bak a efendi! Aydın’dan Mehmet Ağa isminde biri gelecek. Harman zamanı çizme alması için on dört akçe vermişim. Borcunun vadesi geldi, bugün defterden borcunu sildim. Şimdi faytona bin, doğru istasyona! Uzun boylu, orta yaşlı, efe bıyıklı biridir, hemen tanırısın.” Uşak verilen görevi getirmek üzere istasyona gider. Fakat birçok kişi Beyinin tarifine uymaktadır. Kimi götüreceğini bilemez ve kendince bari sarı çizmelere bakayım der ama herkesin ayağında da sarı çizmelerden vardır. Uşak son umutla tarife uyan birine Mehmet Ağa diye seslenir adam uşağa döner, adı Mehmet’tir. Uşak konaktan beklendiğini söyleyerek adamı konağa götürür fakat aranan Mehmet Ağa bu sarı çizmeli Mehmet Ağa değildir. Bey, uşağına sinirlenerek kızmaya başlamış bu durumdan rahatsız olan uşak ise “*Bey burası koca bir şehir, sarı çizmeli de çoktur, Mehmet Ağa da, seninkini yaz deftere bir daha!*” (Yangın, 2002, s. 132-133; Kahveci, 2023, s. 102-104). Halk geleneğinde deyimlere

sıkça yer verilir. Barış Manço'da bu geleneği günümüzde devam ettiren bir halk ozanıdır. Bu yaşanan olaydan sonra kim olduğu bilinmeyen insanlar için "Sarı Çizmeli Mehmet Ağa" deyimini kullanılmaya başlanmış Barış Manço'da bu deyimde şarkısında yer vermiştir.

İkinci rivayete göre, Karaman'da çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşarak geçimini sağlayan Sarı çizmeli Mehmet Ağa isimli biri yaşamaktadır. Tarımdan ve hayvancılıktan çok iyi anlayan Mehmet Ağa bir teklif alır. Mehmet Ağa'dan Kıbrıs'a gitmesini, orda da tıpkı Karaman'da ekip biçtiği gibi tarımla uğraşmasını, tarımı ve hayvancılığı yaygınlaştırmasını istediklerini söyleyerek kendisine de toprak bağışlayacaklarını belirtirler. Sarı Çizmeli Mehmet Ağa beş kardeşini de yanına alarak istenildiği gibi Kıbrıs'a yerleşir. Yörük Türkmen'i olan Sarı Çizmeli Mehmet Ağa Kıbrıs'taki köyünün adını "Göçeri" koyar ve köy "Yörükler Köyü" olarak da bilinir.

Mehmet Ağa devlete verdiği sözü tutar. Tarım ve hayvancılığı yanında çalıştırdığı binlerce kişiye öğretir. Birçok kişiye iş imkanı sağlar. Üç bin dönüm toprağı olduğundan söz edilir. Orada toplumsal düzeni sağlayan Mehmet Ağa küs olanları barıştırır, bekarları evlendirir. Evi olmayana ev aşısı olmayana iş ve toprak verir. Fakir fukara Mehmet Ağa'nın adını vererek içtikleri çayı, dışarıda yedikleri yemeğin parasını vermez. Mehmet Ağa'nın üzerine yazdırırlar. Ağa borcu olanların borçlarını ödemek için esnafı dolaşır, halkın borçlarını öder. Bu borçlar Mehmet Ağa'nın tüm servetini yok eder. Fakir bir insan olarak bu dünyadan gitmiştir. Barış Manço 1971 yılında Kıbrıs'a gittiğinde Mehmet Ağa'nın hikâyesini öğrenir ve kabrini ziyaret eder. Kabri çok bakımsızdır. Hikâyeden ve kabrin bakımsızlığından çok etkilenen Barış Manço 1977 de "*Sarı Çizmeli Mehmet Ağa*" şarkısını yazar ve seslendirir. Mehmet Ağa'nın mezarını yaptırır. Manço bu eylemi ile vefalı olmanın güzel bir örneğini sunar (Kahveci, 2023, s. 103-104).

Barış Manço'nun, hikayesi Karaman'a kadar uzanmakta olan bu şarkısıyla aile geçmişinin izlerini bugüne taşıdığı ve "Sarı Çizmeli Mehmet Ağa"ya vefa örneği sergilediği yorumunu yapabiliriz.

Şarkının ana temasına bakıldığında; yaşam döngüsü, insanın tekâmül yolculuğu, insanlara yardımcı olmanın gerekliliği ve bu konuda duyarlılık oluşturulmaya çalışıldığını ifade edebiliriz. Şarkıda geçen "*Güzel sevmeyene adam demir mi?*" ifadesinde güzel seven ve güzel kalbe sahip olan insanlara dikkat çeken Barış Manço'nun yiğitlik ve cesaret değerinin Allah'ın yarattıklarını sevmek ve onları korumakla gerçekleştiğine inandığını anlıyoruz. Bu konuda Kur'an'da yer alan "... anaya, babaya, akrabanıza, öksüzlere, yoksullara, yakın ve uzak komşuya, arkadaşa, yolda kalmışa ve ellerinizin altında bulunana hizmetçilere iyilik edin. Şüphesiz Allah, böbürlenip öğünenlerin hiç birisini sevmez." (Nisa, 4/36) vb. ayetlerde dinimiz insana değer vermeyi, yoksulu doyurmayı, düşenin elinden tutup kaldırmayı, Allah'ın yarattıklarına saygı duymayı öğütlemektedir. Manço'nun da bu eserinde belirtilen dinî unsurları işlediği sonucuna ulaşabiliriz.

3.1.3. Ölüm Allah'ın Emri

Tablo 3.3. Ölüm Allah'ın Emri

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Akşam olunca, kuşlar dönerken, Bir hüznün çöker, dolar gözlerim. İssiz ovaya, yağmur inerken, Bir hüznün çöker, dolar gözlerim. Kim aramış, kim bulmuş dertlerine çare? Ölüm Allah'ın emri, ayrılık olmasaydı, Gün batısında, sular kararır. Bir hüznün çöker, dolar gözlerim. Karlı dağlardan aşan yollarda, Bir hüznün çöker, dolar gözlerim. Yıllarca seni bekledim durdum. Göç vakti geldi, artık yoruldum. İstemem tatsın, aşk acısını. Her kim anarsa, Barış adını. (Barış Manço)	Sabır (metanetini koruma) Tevekkül (Allah'a sığınma) Gerçeği kabullenme (teslimiyet) Ahiret inancı Sevgi

Bütün insan toplulukları birbirinden uzakta ve birbirinden habersiz olsalar da dinî inanışlarında ve ritüellerinde, kültürel unsurlarında ölüme anlam yükleyerek hayatlarının değişmez meselesi olarak görmüşlerdir (Egemen, 1963, s. 31). Geçmişten günümüze kadar uzanan medeniyetlerde varlıklarını hala sürdüren çok eski toplum kalıntılarında bile insanlar ölümün gizemini çözmeye çalışarak ellerinden geldiği ölçüde ölüme bir anlam yüklemeye çalışmışlardır (Gürkan, 2007, s. 32-33). “Ölüm Allah'ın Emri” isimli şarkıda dünyanın sonu olduğunun farkında olarak yaşamının önemini, insana ve doğaya duyarlı olmak gerektiğini vurgulayarak, sabır, tevekkül, sevgi gibi dinî unsurları içermektedir. Dünyada her canlının yaşamı bir gün sona erecektir. Ölüm diye ifade ettiğimiz kaçınılmaz akıbet, her topluluğun üzerinde düşünüp durduğu çözümü zor bir mesele olduğu söylenebilir.

Ölmek her canlı için ilahi bir emirdir. Ölüme bakış açısı inanç sistemlerine göre farklılık göstermektedir. İslam inancına göre ölen bedendir, ruh ölümsüzdür (Gürkan, 2007, s. 33). Barış Manço bu şarkıda içinde bulunduğu acının ve hüznün çaresizliğini dile getirerek dinî bir unsur olan ölüm kavramına “Göç vakti geldi, artık yoruldum.” sözleriyle değindiğini söyleyebiliriz. Manço'nun, “Ölüm Allah'ın emri” sözleriyle ifade etmeye çalıştığı, Kur'an-ı Kerim'deki “Her nefis ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak hayır ile de şer ile de sınıyoruz. Ancak bize döndürüleceksiniz.” (Enbiya, 21/35) ayetinde dikkat çekilen ölüm gerçeğini isyan etmeden kabullendiği yorumunu yapabiliriz.

3.1.4. Ahmet Bey'in Ceketi

Tablo 3.4. Ahmet Bey'in Ceketi

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Tanrı, bütün kullara, rızkını dağıtırken, Kimi sırtüstü yatar, kimi boşa gezerken, Kul Ahmet erken kalkar “Haydi ya nasip!” derdi. Kimseler anlamazdı, “Ya nasip!” ne demekti? O mahallede, herkes gömlek giyerdi. Bizim Kul Ahmet, bir gün bir ceket diktirdi. Diktirir ya, mahalleye dert oldu, Kul Ahmet'in ceketi. Kul Ahmet erken kalkar, “Haydi ya nasip!” derdi. Kimseler anlamazdı, “Ya nasip!” ne demekti. Herkes gömlek giyerken, Ahmet ceket giyerdi. Konu komşuya dert oldu Kul Ahmet'in ceketi. Mahalleli kahvede, muhabbet peşindeyken, Leylekler lak lak edip, peynir gemisi yüklerken, Kul Ahmet erken yatar, sabaha “Ya kısmet!” derdi. Kimseler anlamazdı, “Ya kısmet! ne demekti. Herkes gömlek giye dursun. Bizim kul Ahmet ceketini bir de astarla kaplatıverdi, kaplatır ya! Mahalleye dert oldu kul Ahmet'in ceketi. Kul Ahmet erken yatar, sabaha “Ya kısmet!” derdi. Kimseler anlamazdı “Ya kısmet!” ne demekti? Herkes gömlek giyerdi, Konu komşuya dert oldu, Kul Ahmet'in ceketi. Bir gün bir yoksul öldü, üzüldü mahalleli, Ama bir kefen parası, bulamadı mahalleli, Kul Ahmet dedi “Yalan dünya!” çıkardı ceketini, Örttü garibin üstüne, kaldırdı cenazeyi. Sonunda herkes anladı, “Ya nasip, ya kısmet”i Bizim kul Ahmet birdenbire oluverdi Ahmet bey, Ceket ise Ahmet Bey'in ceketi. İbret-i alem oldu, Ahmet Bey'in ceketi. Sonunda herkes anladı, “Ya nasip ya kısmet”i İbret-i alem oldu, Ahmet Bey'in ceketi Meğerse tüm keramet, ceketeymiş be Ahmet Barış'a sorar isen, sen bu yolda devam et. (Barış Manço)	Allah Rızık Tevekkül Nasip Helal kazanç Çalışkanlık Paylaşma

“Ahmet Bey’in Ceket” şarkısında Barış Manço’nun “Tanrı, bütün kullara, rızkını dağıtırken, Kimi sırtüstü yatar, kimi boşta gezerken, Kul Ahmet erken kalkar “Haydi ya nasip!” dizelerinden hareketle Allah inancı, rızık, nasip ve kısmet kavramlarına yer verdiği görülmektedir.

Halk arasında erken kalkmanın önemini vurgulamak için “Erken kalkan yol alır.” ve “Allah erken kalkan kullarının rızkını verir.” ifadeleri kullanılmaktadır. Bu ifadelerden de anlaşılmaktadır ki dinî inanışta erken kalkmak rızık elde etmede önemli bir adımdır. Mahalleli gereksiz şeylerle uğraşıp boş boş otururken sadece dil ile nasibini aramak İslam’ın tevekkül anlayışıyla da bağdaşmamaktadır. İnsanların gayret etmesi, rızık için çabalaması ve takdiri Allah’a bırakması gerekir. Manço’nun “Mahalleli kahvede, muhabbet peşindeyken, ... Kul Ahmet erken yatar, sabaha Ya kısmet!” derdi cümlelerinden insanın elinden geleni yaptıktan sonra Allah’ın onun emeklerini boşa çıkarmayacağına olan inanç olarak ifade edilen tevekkül anlayışının da bu şarkıda yer aldığı sonucuna ulaşılabilir.

Bu şarkıdaki “ceket” tabiri ile peygamberlerin ve dervişlerin giydiği “hırka” temsil edilmektedir. Tasavvufta yer alan rızık konusu “Ahmet Bey’in Ceket” ile somut bir şekle büründürülmüştür (Erdoğan, 2019, s. 117-118). Buradan hareketle “Ahmet Bey’in Ceket” şarkısının tasavvuf içerikli bir şarkı olduğu çıkarımı yapılabilir.

3.1.5. Allah’ım Güç Ver Bana

Tablo 3.5. Allah’ım Güç Ver Bana

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Yine, sensiz geçen bir gecenin, Buz gibi sabahında... Bu korkunç yalnızlığında, Seni bekliyorum, yanıyor yüreğim.	Allah’a sığınma (tevekkül) Allah’a güven Teslimiyet Dua
Yine gözyaşlarım, yağmur gibi. Yaşıyorum anılarla. Bir şeyler kopuyor sanki, Ta şuramda... Yanıyor yüreğim.	Sabır
Allah’ım güç ver bana, sığındım sana. Bu ne dayanılmaz bir acı, sabır ver bana. Yeter artık çektiklerim, bitsin bu ceza. Ümitsiz haykırıyorum, “Ne olur dön bana.”	
Sana yazdığım en son şarkı bu, Artık kırıldı kalemim, Gökler, şahidim olsun ki, Seni seviyorum, yanıyor yüreğim.	

Sonbahar yaprakları gibi, Savruldu ümitlerim. Son bir kez duymak istersen, Seni seviyorum, yanıyor yüreğim. Allah'ım güç ver bana, sığındım sana. Bu ne dayanılmaz bir acı, sabır ver bana. Yeter artık çektiklerim, bitsin bu ceza. Ümitsiz haykırıyorum, “Ne olur dön bana.” Allah'ım güç ver bana, sığındım sana Bu ne dayanılmaz bir acı, sabır ver bana Yeter artık çektiklerim, bitsin bu ceza Ümitsiz haykırıyorum, ne olur dön bana (Barış Manço)	
---	--

Bu şarkıda “*Allahım güç ver bana, sığındım sana, bu ne dayanılmaz acı, sabır ver bana.*” dizelerinden bu şarkının Manço’nun inancının yansımasına tam bir örnek teşkil ettiği kanaatine ulaşılabilir. İnsanın temel ihtiyaçlarından biri de kendisinden daha güçlü bir varlığa sığınma ihtiyacıdır. Çekilen ıstırapın büyüklüğü ve dayanmak için Allah’ın yardımına ihtiyaç duyulduğu şarkıda ifade edilirken bu şarkı aynı zamanda insanın Allah’a olan güvenini de içermektedir (Aydın, 2009, s. 88-89). Şarkıda geçen sığınıyorum ifadesi, dini inanışta yüksek inancın bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Barış Manço bu şarkının sözlerinde yer alan “*Gökler şahidim olsun ki*” ifadesiyle kendisi için gökyüzünü şahit göstermektedir. Manço’nun bu anlayışı Şamanizm ve Gök Tanrı inancından izler taşımaktadır. Türklerin Müslüman olmadan önce inanışlarında Gök Tanrı inancı vardı. Türkler tanrılarına “Tengri” derdi ve bu ifade gökyüzü anlamına gelirdi. Türkler göğün her şeyi gördüğüne inandıkları için yemin ederken de “gök bilsin ki ya da gök görsün ki” gibi ifadelere yer verirlerdi (Yatağanbaba, 2024, muratyataganbaba. com).

İslam inancında da gök yüzü ayrı bir öneme sahiptir. Bu konuda Kur’an’daki “Yağmurlu göğe and olsun.” (et-Tarık, 86/11), “Burçlarla dolu göğe and olsun.” (el-Bürûc, 85/1) ayetleri örnek gösterilebilir. Bu bilgiler ışığında Manço’nun şarkılarında Tanrı unsuruna yer verdiği yorumu yapılabilir.

Dünya hayatında başa çıkılması gereken krizlere sabretmek insana düşerken, yardım ise Allah’tan beklenir. Çaresizlik anında yaratıcıya dua etmenin önemli bir değer olduğuna şarkı ismiyle dikkat çekilmektedir. Çünkü dua yaratıcı ile bir tür iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Zor durumlarda dua eylemine yönelmek insanın psikolojik bir ihtiyacıdır (Aydın, 2009, s. 92). Bu şarkının bütüncül değerlendirmesi sonucunda Manço’nun müziğiyle de yaratıcı ile irtibat halinde olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

3.1.6. Can Bedenden Çıkmayınca

Tablo 3.6. Can Bedenden Çıkmayınca

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
... Kara haber tez duyulur, unutsun beni demişsin Bende kalan resimleri, mektupları istemişsin Üzülme sevdiceğim, bir daha çıkmam karşına Sana son kez yazıyorum, hatıralar yeter bana ... Unutma ki dünya fani, veren Allah alır canı Ben nasıl unuturum seni? can bedenden çıkmayınca ... Kurumuş bir çiçek buldum, mektupların arasında Bir tek onu saklıyorum, onu da çok görme bana Aşkların en güzelini, yaşamıştık yıllarca Bütün hüznü şarkılar, hatırlatır seni bana ... Unutma ki dünya fani, veren Allah alır canı Ben nasıl unuturum seni? Can bedenden çıkmayınca Kırıldı kanadım kolum. ne yerim var, ne yurdum Gurbet ele düştü yolum, yuvasız kuşlar misali Selvi boylum senin için, katlanırım bu yazgıya Böyle yazmışsa yaradan, kara toprak yeter bana ... Unutma ki dünya fani, veren Allah alır canı Ben nasıl unuturum seni? Can bedenden çıkmayınca (Barış Manço)	Teslimiyet Takdir Razı olma Tevekkül Kader Sevgi Vefa Saygı

Ölüm, canlı olan varlıkların artık beden organlarının görevini yerine getirememesi durumu olarak ifade edilebilir. Ölüm, ölenin hayatla bağının yok olması anlamında iken hayatta kalanların içinse ölüm, bu hayattan ayrılan kişilere verdikleri addır (Gürkan, 2007, 32). Ölen kişi öldüğü gerçeğini bilemez, artık hayatta yer alamayacağını bilmediği gibi. Ölüm bütünüyle bir yok oluş değildir. Ölümden sonra yeniden dirilme düşüncesi yüz bin yıl önce ölü gömme gelenekleriyle sunulmuştur. İnsanın yeniden dirileceği, ahiret inancı semavi dinlerde var olan bir inanç sistemidir (Keseroğlu, 2019, s. 197-198). Barış Manço'nun şarkılarında ölüm teması ağırlıklı olarak yer almaktadır (Öztürk, 2021, s. 202). Manço'nun bu şarkısında yer alan "Unutma ki dünya fani, veren Allah alır canı" ifadesi ölümün hayatın değişmez bir gerçeği olduğunu ve bu gerçek karşısında insanın çaresiz kaldığını düşündürmektedir.

Bu şarkıyı bütüncül değerlendirdiğimizde sevdiğini unutmanın tek yolunun ölmek olduğunu, ruhunun bedenden ayrılmadığı sürece her daim sevgiliyi, güzel günleri hatırlayacağını ifade

ederken gerçek sevginin nasıl olması gerektiğini de bizlere gösterdiği söylenilebilir. Bu şarkıda Manço'nun ayrılık acısına, sevdiklerini kaybetmenin zorluğuna karşı takındığı tavrı yansıttığı sonucunu çıkarabiliriz. Manço'nun, acısını, hüznünü, ifade ederken de duygularını samimi bir şekilde bizlere geçişine ve yaşanmışlıklara olan saygısına, ayrılrsa bile sevdiğine olan vefasına tanık olmaktadır.

Manço'nun bu şarkısında “veren Allah alır canı” ve “selvi boylum senin için, katlanırım bu yazgıya” ifadelerinden inançlı bir insanın ölüm ve ayrılık karşısındaki teslimiyetini yansıttığını söyleyebiliriz. Manço şarkısında İslam inancında var olan teslimiyet, takdir, razı gelme, tevekkül gibi İslami referanslara yer vermiştir. Manço'nun bu şarkıda, dünyanın faniliğine ve ruhun ölümsüz olduğuna vurgu yaptığı sonucunu çıkartabiliriz.

3.1.7. Dıral Dede'nin Düdüğü

Tablo 3.7. Dıral Dede'nin Düdüğü

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Hele destur! Maşallah, bu ne bolluk böyle. Hele destur! Helalinden kazandıysan söyle. Hele destur! Gözümüz yok, Allah daha çok versin. Ama paylaş, gel beni dinle, paylaşırsan sevaba girersin Aç gözünü, daha vakit erken, Gör şeytanın "Gör" dediğini, Bir kulak ver de dinle Sağır Sultan'ın duyduğunu, Sen öyle devekuşu gibi Şaşkın şaşkın bakınırsan, Bir gün duyarsın elbet Dıral Dede'nin düdüğünü. Hele destur! Maşallah, bu ne iştah böyle? Hele destur! Yetim hakkı yemedin mi, söyle! Hele destur, gözümüz yok, afiyet, şeker olsun. Ama paylaş, gel beni dinle, Gariplerin karnı doysun. Aç gözünü, daha vakit erken, Gör şeytanın "Gör" dediğini, Bir kulak ver de dinle, Sağır Sultan'ın duyduğunu, Sen öyle devekuşu gibi Şaşkın şaşkın bakınırsan, Bir gün, duyarsın elbet Dıral Dede'nin düdüğünü.	Allah Dua Sevap Kıyamet Ahiret Sur Nasihat Hesap Helal kazanç Yetim hakkı Paylaşma Cömertlik Merhamet

Hele destur! Maşallah, bu ne kudret böyle, Hele destur! Zayıfları ezmedin mi, söyle! Hele destur! gözümüz yok Allah daha iyi etsin. Ama paylaş, gel beni dinle, Ardından herkes dua etsin. Aç gözünü, daha vakit erken, Gör şeytanın "Gör" dediğini Bir kulak ver de dinle, Sağır Sultan'ın duyduğunu, Sen öyle devekuşu gibi Şaşkın şaşkın bakınırsan, Bir gün, duyarsın elbet Dıral Dede'nin düdüğünü. (Barış Manço)	
---	--

Barış Manço “hele destur” diye başladığı şarkısında dinleyicilerin dikkatini çekmektedir. “*Dıral Dede'nin Düdüğü*” derken kıyamet kopacağı zaman Sur’a üfleyecek olan İsrail meleğine gönderme yaparak kıyamet kopmadan önce elimizdekileri paylaşmak gerektiğiyle ilgili nasihat etmektedir (Turanalp, 2019, s. 698). Bu şarkıda, Manço’nun kastettiği düdüğün Kur’an’da, “... Allah’ın sözü gerçektir. Sur’a üflendiği gün de hükümlerlik O’nundur. ...” (En’âm, 6/73) ayetinde geçen İsrail (a. s.) meleğın Sur’u olarak yorumlanabilir.

Barış Manço’nun yukarıdaki şarkı dizelerinden hareketle inancımızda yer alan ölüm ve kıyamet olayının gerçekleşmesinden önce ihtiyaç sahiplerine karşı duyarsız olan, kendinden başka kimseyi düşünmeyen insanlara bu dünyanın bir sonu olduğu konusunda uyarıda bulunduğı sonucuna ulaşabiliriz.

Barış Manço “aç gözünü, daha vakit erken,” ifadesinde dünyanın sonlu olduğuna dikkat çekerek insanlara hayatta iken bazı değerleri taşıması gerektiğine dair nasihatlerde bulunmaktadır. Aynı zamanda bu şarkıda Manço, “*helalinden kazandıysan söyle?*” ve “*yetim malı yemedin mi söyle?*” dizeleriyle helal kazanca, kul hakkı yememeye, yetimi gözetmek gibi erdemli davranışların güzelliğine dikkat çekmeye çalışmıştır. Tüm bunlardan hareketle Manço’nun; nasihat etmeyi, helal kazanç, yetim hakkını koruma gibi dinî unsurları ve paylaşma, merhamet değerlerini çok önemsedini ifade edebiliriz.

Şarkıda geçen yetim hakkı, Allah, dua, sevap ve maşallah gibi ifadeler dinî referansları olan terimler olduğu görülmektedir. Manço’nun bu şarkısından, “Yetimlere mallarını verin. Temizi pis olanla (helali haramla) değişmeyin. Onların malını kendi mallarınıza katıp yemeyin. Çünkü bu, büyük bir günahdır.” (Nisa, 4/2) buyruğundaki dinî unsurları tema olarak işlediğı sonucunu çıkartabiliriz.

3.1.8. Dört Kapı

Tablo 3.8. Dört Kapı

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Tuz ekmek hakkı bilene, Sofra kurmasan da olur, Ilık bir tas çorba yeter, “Rızkım buymuş” der, içerim. Ilık bir tas çorba yeter “Rızkım buymuş” der, içerim. Kadir kıymet anlayana, Sandık açmasan da olur. Kırk yamalı hırka yeter, “İdris biçmiş” der giyerim. Kırk yamalı hırka yeter, “İdris biçmiş” der giyerim. Bir çorbayla karnım doydu, Hırka bana yorgan oldu. Bir de kalem tutmayı öğret, Kırk yıl sana hizmet ederim. Bana bir harf öğret yeter, Kırk yıl sana hizmet ederim. Barış'ım, uzaktan geldim, Dört kapı önünde durdum, Dört kapıdan geçemezsem, Geldiğim gibi giderim. Dört kapıdan geçemezsem, Geldiğim gibi giderim. (Barış Manço)	Dört Kapı: Şeriat, Tarikat, Marifet Hakikat Nefs İnsan-ı kâmil İlim Rızık Kanaatkârlık Paylaşma

Barış Manço'nun, “Dört Kapı” şarkısında kastettiği kapılar; nefis terbiyesi merdivenlerinin basamaklarını temsil eden şeriat, tarikat, marifet ve hakikate açılan kapılardır. En son basamak ise olgunlaşmış nefsi temsil eden bir kulun ulaşabileceği en son merteye olan nefis-i kamile yedinci basamaktır. (Özkan, 2011, s. 253, 264).

İslâm öncesi Türk inanışlarında ise bu dört kapı, Şamanizm’de doğu, batı, kuzey ve güney yönlerini ifade eder. Ahmet Yesevi, Hacı Bektaşî Veli gibi İslam düşünürleri arasında da bu öğretiye yer verilmektedir. Hacı Bektaşî Veli “Makalat” adlı “Dört kapı ve kırk makam” ilkelerini

oluşturur. Bu düşünceleri ilk olarak dile getiren Ahmet Yesevi olmuştur. Ahmet Yesevi'nin eseri "Fakrname"de bu öğreti dinî kolay öğrenmeyi sağlamak amacıyla dörde ayrılmıştır. Yunus Emre ise bu dört kapıyı "Bir ben var benden içerü" şiirinde şöyle ele almıştır. "Kırk bin kırk dört tabakat meşayih evliyalar, dört kapıdır kırk makam dem evliya demidir. Şeirat, tarikat yoldur varana, hakikat marifet andan içerü..." ifadesiyle bu dört makama dikkat çekmiştir. Bu dört makam insanı kâmil olma yolunda insanı olgunluğa eristirecek olan yoldur. Allah'a ulaşma yolunda dört kapı ve kırk makam'dan geçmek önemlidir. Şerait anadan doğmak, tarikat ikrar vermek, marifet nefsini bilmek, hakikat Rabbi özünde kendi içinde bulma olarak yorumlayanlarda olmuştur. Anonim olan bir yorumda ise "Şeriat derki; seninki sana benimki bana, Tarikat derki; seninki sana benimki de sana, Marifet der ki; ne seninki var ne de benimki, Hakikat derki; ne sen varsın ne de ben" görüşleri yer alır. Dört kapının anlamları ise: Toprak, su, hava ve ateştir. (Kahveci, 2023, s. 106-109).

Barış Manço bu şarkıya dair, "İşte bu şarkıda benim Tasavvuf yüzümü görebilirsiniz. 'Halil İbrahim Sofrası' ile daldığım bu yolda tekkeye dönük en gelişmiş eserimi verdim. Sanırım yakında bir tekkeyi ziyaret edeceğim. Acaba bu parçamı nasıl bulacaklar? Tasavvuf felsefesine göre 'insan- kâmil' (olgun insan) ya da ermiş olabilmek için geçilmesi gereken dört kapı vardır. Bende bu dört kapıyı anlatmaya çalıştım." (Kahveci, 2023, s. 201) görüşünü dile getirmiştir.

Manço'nun "*Barış'ım, uzaktan geldim, Dört kapı önünde durdum, Dört kapıdan geçemezsem, Geldiğim gibi giderim.*" dizeleri yukarda sözü edilen "*ermiş insan olabilmek için geçilmesi gereken dört kapı vardır.*" sözleriyle örtüşmektedir. "*Geldiğim gibi giderim*" ifadesi ise dört kapı anlayışına sahip olmadan insanda bir olgunlaşma ve gelişmenin olamayacağı sonucunu doğurmaktadır.

Bu şarkıda geçen "*rızkım buymuş der içerim*", "*kırk yamalı hırka yeter*" ifadeleriyle Barış Manço'nun, sekülerizmden/dünyevileşmeden ve dünyevi hırsların esiri olmayan kişilerden bahsettiğini söylenebilir. Manço'nun, sade bir hayatla yetinmenin insan için yeterli olacağına vurgu yaptığını söyleyebiliriz. Bu şarkıda kanaatkarlığın daha baskın olarak işlendiği sonucuna ulaşılabilir. O'na göre insanın daha fazlasına ihtiyacı yoktur.

Şarkı da kanaatkarlığı peygamberlerimizden biri olan Hz. İdris (a.s.)'e işaret ederek işleyen Manço, "*İdris biçmiş der giyerim.*" ifadesi ile Hz. İdris'in mesleğinin terzilik oluşuna ve onun sade hayatına gönderme yapmaktadır. Zira İdris peygamber insanlık tarihindeki ilk terzi olarak bilinir (Harman, 2000, s. 479).

Şarkıda yer alan bir başka ifade ise "*Bana bir harf öğret yeter kırk yıl sana hizmet ederim.*" ifadesidir. Bu ifadelerde de Hz. Ali'yi ve onun ilme verdiği önemi bizlere hatırlattığı sonucuna ulaşabiliriz. Barış Manço şarkı sözlerinde İslami değerlere ve Türk geleneklerine verdiği önemi hissettirdiği söylenebilir.

3.1.9. Benden Öte Benden Ziyade

Tablo 3.9. Benden Öte Benden Ziyade

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Bu akşam, yine garip bir hüzün çöktü, üstüme. Hücrem soğuk, bir tek sen varsın düşlerimde. Demir kapı yine kapandı, ağır ağır üzerime. Kelepçeler yine vuruldu, kilit kilit yüreğime. Derin derin soluyorum seni gecelerce, Duvarlara kazıdım ismini her köşeye, Dudakların şeker gibiydi, baldan öte, baldan ziyâde Pembe pembe yanakların, gülden öte gülden ziyâde Sabret, gönül, sabret sakın isyan etme. Bir gün elbet bitecek bu çile, isyan etme. Dört kitaptan başlayalım, istersen gel söze. Orda öyle bir isim var ki, kuldan öte, kuldan ziyâde. Onu düşün, ona sığın, o senden öte, benden ziyâde. Bir sabah, elbet güneş de doğacak penceremde. Ama, bil ki ateşin hâlâ yanacak yüreğimde. Gözyaşlarım akıp gidecek, selden öte, selden ziyâde. Bir canım var vereceğim, maldan öte maldan ziyâde. Sabret, gönül, sabret sakın isyan etme. Bir gün elbet bitecek bu çile, isyan etme. Dört kitaptan başlayalım, istersen gel söze. Orda öyle bir isim var ki, kuldan öte, kuldan ziyâde. Onu düşün, ona sığın, o senden öte, benden ziyâde. Bir ben var ki benim içimde, Benden öte, benden ziyâde, Bir sen var ki, senin içinde, Senden öte, senden ziyâde. (Barış Manço)	Allah Dört kutsal kitap (Kur'an-ı Kerim, İncil, Zebur, Tevrat) Tevekkül Manevi aşk Ahiret inancı Dünya hayatının geçiciliği Sabır Kanaatkarlık

Barış Manço'nun "Benden Öte Benden Ziyade" şarkısında dinî unsurlara daha çok yer verdiğini söyleyebiliriz. Bu şarkıda Kur'an'daki "And olsun insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biliriz. Çünkü biz ona şah damarından daha yakınız." (Kâf, 50/16) ayetinde vurgulanan husus ile örtüşen bir anlayışın olduğu görüşü dile getirilebilir. "*Orda öyle bir isim var ki kuldan öte kuldan ziyade*" ifadelerinde yaratıcı bir dinî unsura yer verdiğini açıkça görülmektedir. "Sabret, gönül, sabret sakın isyan etme. Bir gün elbet bitecek bu çile, isyan etme." ifadesinde dinî unsur olan "Sabr"ı tavsiye ettiğini görmekteyiz. Yine "bir gün elbet bitecek bu çile" dizesinde isyan etmenin sonlu bir dünya için gereksiz olduğunu her şeyin gelip geçici olduğuna dikkat çektiğini söyleyebiliriz. Bu şarkıda "*dört kitaptan başlayalım söze*" dizesinde de ilâhî dinlerin temel inançlarından olan kutsal kitap unsurunu yansıtmaktadır. Bu

dört kutsal kitap;Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an-ı Kerim'dir. Allah'ın sözlerinin yer aldığı bu dört kutsal kitabın şarkıda konu edinilmiş olması Manço'nun şarkılarında dinî ve manevi unsurlara yer verdiğini ortaya koymaktadır.

Şarkıdaki, “*Onu düşün, ona sığın o senden öte, benden ziyade*” sözleri ile Allah'ın büyüklüğünü ve kudretini bizlere anlatan Barış Manço çaresiz olmadığımızı sığınacak güçlü bir varlık olduğunu ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında inancımızda yer alan sabretmek ve sabırla beklemek şarkı sözlerinde farklı bir anlam bulmaktadır. Şarkı insana sıkıntı ve acılardan kurtulmanın yolunu işaret ederken de dinî ve manevi unsurların önemini ortaya koymaktadır. Manço, çaresizlik duygusuyla başa çıkma yöntemlerinden biri olarak yaratıcıya sığınmanın önemine dikkat çekmektedir.

“*Bir ben var ki benim içimde, benden öte, benden ziyâde*” ifadesinde Barış Manço'nun mutasavvıf ve halk şairi olan Yunus Emre'deki “Bir ben vardır bende, benden içeru” mısralarını ve “Nefsini bilen rabbini bilir” tasavvufi vecizesini (Uludağ, 2003, s. 56) referans alarak kişinin kendi özümsemediği değerlerine işaret ettiği de söylenebilir. Dünyevi bir aşktan manevi bir aşka, beşeri bir aşktan ilahi bir aşka ulaşmaya çalışan Barış Manço tasavvufta yer alan “vahdet-i vücud” anlayışıyla bizlere seslenmektedir. İnsanın var olması Allah'ın varlığına işarettir. İnsan Rabbini ancak kendisinden yola çıkarak kendi içinde bulabilir (Erdoğan, 2019, s. 133-134). Barış Manço'da şarkısında buna vurgu yapmaktadır. Beşeri aşkla başlayan şarkı ilahi aşkla son bulmaktadır.

3.1.10. Osman

Tablo 3.10. Osman

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Osman bir deli oğlan, onyedisinde. Bir dikili taşı yoktu şu fani dünyada. Osman yoksul, Osman garip, Osman bir deli oğlan. Osman sahipsiz, Osman bir aşık oğlan. Şerife, bir güzel kız, onbeşinde, Şerife ay parçası, Şerife elma yarısı, Şerife bey kızı, Şerife ağa kızı. Osman kim, Şerife kim derler, derler de Araya girerler, ağalar beyler. Sana yoksul dediler, Osman. Garip fakir dediler, Osman. Ağa kızı nene gerek, Seni oyuna getirdiler, Osman	Canın kutsallığı Günah Tövbe Ahiret hayatı Dünya malına tamah etmeme Esmâü'l-Hüsnâ Mertlik Denklik (eşitlik)

Gel, büyük sözü dinle Osman. Hani kan kardeşlik, Osman! O kızı sana yâr etmezler. Gece vakti dellenme Osman. Bırak o silahı yerine Osman! Silahla mertlik olmaz, Osman! Allahın verdiği canı, Almak sana mı kaldı Osman? “Destur” be “tövbe” de Osman! Yüz bin kere tövbe de, Osman. Tetik kolay düşer ama Osman, Dur Osman, dur, çekme Osman! Osman, bir deli oğlan, on yedisinde. Bir dikili taşı yok, derlerdi, şu fani dünyada. Osman yoksul, Osman garip, Osman bir deli oğlan, Osman sahipsiz, Osman, bir âşık oğlan. Dinleyin ağalar, dinleyin beyler. Üç günlük dünyada, üç kuruşluk mala gönül verenler, Bilesiniz artık, Osman'ında bir dikili taşı var. Bir avuç toprağa dikili, bir taşı. Bir de ağızdan ağza, dalga dalga yayılan, Yanık bir türküsü var Osman'ın. (Barış Manço)	
---	--

Barış Manço, dünya malına sahip olanların, yoksul insanları zayıf görmesini ve yaşam zorluklarını görmezden gelmelerini, ahlaki yozlaşmayı, bencilliği, manevi güzellikler yerine maddiyata ve çıkara dayanan ilişkileri, on yedi yaşında canına kıyan bir gencin hikayesini konu edinen “*Osman*”şarkısı üzerinden anlatmaya çalışmaktadır.

“*Şerife bey kızı, Şerife ağa kızı. Osman kim?*” dizelerinden hareketle, Manço’nun insanların kategorize edilmesini hayatı değersizleştiren bir durum olarak değerlendirdiği söylenebilir. Burada sınıfsal farklılıkların olmaması gerektiğine vurgu yapan Barış Manço, çeşitli farklılıklarla ötekileştirilen insanların yaşadıkları sosyal, psikolojik, ekonomik ve ruhsal problemlerinden herkesin sorumlu olduğunu fark ettirmeye çalıştığı ifade edilebilir. Sanatçı’nın bu eserinde sınıfsal farklılıkları ve ayrıştırıcı olumsuzlukları ortadan kaldırarak hayata değer katmak gerektiğini öğütlediği sonucuna ulaşılabilir.

Bu şarkıda yer alan “*Allah’ın verdiği canı almak sana mı kaldı Osman?*” ifadeleri inancımızda yer alan “*Allah’ın verdiği canı Allah alır*” inancının bir sonucu olarak ele alınabilir. İslam inancında canın korunması kutsal bir görevdir. Haksız yere cana kıymak en büyük günahlardan biridir. Allah, dirilten, hayat veren, can veren ve alandır. Bu şarkıda geçen “*canı yaratan verir ve yaratan alır*” ifadesinden Allah’ın güzel ismi/Esmâü’l Hüsnâ’da “el-Muhyî/hayat veren”; “el-Mümîd/öldüren” anlamındaki (Topaloğlu, 1995, 405-418) dinî kavramlarla ilişkilendirilebilir.

Şarkıda yer alan “*Destur be tövbe de Osman Yüz bin kere tövbe de Osman*” dizelerinde “*Tövbe de Osman*” derken hata yapma, pişman olacağın günaha girme demek istemiştir. Dinî literatürde yaratıcı ile iletişim kurma yöntemlerinden biri olarak ele alınan unsur tövbedir. Affedilmenin ve temizlenmenin yolu tövbe etmekten geçmektedir (Topaloğlu, 2012, s. 279-280). Şarkıda konu edinilen günah ve tövbe konusunun “Kötülükler işleyip de sonra ardından tövbe edenler ile iman edenlere gelince şüphe yok ki, Rabbin ondan (tövbeden) sonra elbette çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (A’râf, 7/153) ayetinde yer alan dinî unsurların yansımaları olduğu söylenebilir.

Şarkının son bölümünde Barış Manço sitemli bir şekilde mal varlığıyla övünen insanlara gerçeği göstermeye çalışmakta, mal ve mülkün gerçek sahibinin Allah olduğuna gönderme yaptığını belirtebiliriz. İnsanların dünya da kısa bir hayatları olduğunu ve bu hayatın geçiciliğini ifade etmek için günlük hayatta kullandığımız “*üç günlük dünya*” ifadeleriyle karşımızda sanki içimizden biri konuşuyor hissini verdiği kanaati oluşmaktadır.

Manço’nun, Yüce Allah’ın “Fakat sizler dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Oysa ahiret, daha hayırlı ve sürekli.” (A’lâ, 87/16-17) ayetinde verilen mesajı bu şarkısında konu edindiği sonucuna ulaşılabilir. Manço’nun bu eserinde zengin, fakir ayırt etmeksizin çok uzak olmayan ölümün herkese eşit davrandığını; sonlu hayatı göremeyen, inancımızla bağdaşmayan mevkiye, makama ve mala gereğinden fazla önem vererek hiç ölmeyecekmiş gibi yaşama anlayışında olan insanlara hakikati göstermeye çalıştığı sonucundan hareketle değer aktarımı yaptığı söylenebilir.

3.1.11. Abbas Yolcu

Tablo 3.11. Abbas Yolcu

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Denizlerde, okyanuslarda, Dalgaların koynunda, Bir ömür tükettikten sonra, Su içip boğulmak varsa...	Ahiret inancı Ecel Paylaşma Birlik beraberlik
Çöllerde kızgın kumlarda, Karlı, buzlu dağlarda, Bir ömür tükettikten sonra, Çukurda kaybolmak varsa...	
Korkunun ecele faydası yok. Bu koşuşma niye? (Abbas yolcu soran yok) Yolculuk nereye? Kim kaldı geriye?	

Taş üstüne, taş koya koya, Yarattığın dünyanın, Çöktüğünü görmek bir yana, Bir de altında kalmak var ya! Korkunun ecele faydası yok. Bu koşuşma niye? (Abbas yolcu soran yok) Yolculuk nereye? Kim kaldı geriye? Sana uzatılan elleri, Görmek istemesen de. Bir gün, o eller üstünde Bu dünyadan göçmek var ya! Sana uzatılan elleri, Görmek istemesen de. Bir gün, o eller üstünde, Bu dünyadan göçmek var ya! (Barış Manço)	
--	--

Barış Manço'nun "*Abbas Yolcu*" şarkısı üzerinden bireylerin kabul etse de etmese de birbirlerine olan ihtiyacına dikkat çekerek gereğinden fazla bu hayata önem verilmesini ve bunun sorgulanmamasını eleştirdiğini ifade edebiliriz.

Manço'nun "*yolculuk nereye*" ifadesinden dünya hayatını bir yolculuk olarak gördüğü ve bunu birçok insanın anlamamış olmasına yakınlığını belirtebiliriz. "*bir gün o eller üstünde bu dünyadan göçmek var ya*" ifadelerinden ince bir gönderme yaparak toplumun dünya hayatının sonu olduğu gerçeğini görmezden geldiği sonucunu çıkartabiliriz. Bu dünyada rahat bir hayat sürmek adına ölüm gerçeğini ufacık menfaatler için unutmak, hesabı, sonsuz alemi, sonlu bir hayat için terk etmek İslam inancında da eleştirilen ve uyarıda bulunulan bir husustur. Ayette "Dünya hayatını ahirete tercih edenler, (insanları) Allah yolundan çevirip onu eğri ve çelişkili göstermek isteyenler var ya, işte onlar derin bir sapıklık içindedirler." (İbrâhim, 14/3) buyrulmaktadır. Barış Manço'nun bu şarkısıyla ayette belirtilen bu durumu eleştirdiğini ve önemli olanın insana değer vermek olduğunu anlatmaya çalıştığını söyleyebiliriz (Yangın, 2002, s. 124).

Manço, bu şarkıdaki *Sana uzatılan elleri görmek istemesen de..*" dizesinde toplumsal bütünlüğe, yardımlaşmaya çağrıda bulunurken, insanların hayatlarını tek başınaymış gibi yaşamasına ve dünya sorunlarına duyarsız kalmasına karşı çıkmaktadır. Bu ifadelerinde insanların birbirine karşı duyarsız ve nankör oluşunun olumsuz sonuçlarını gözler önüne serdiğini de söyleyebiliriz. Manço'nun bu şarkıda yer verdiği dinî unsurların dünya hayatına bağlanmama, ahiret inancı ve ecel olduğu sonucuna ulaşılabilir.

3.1.12. Eğri Eğri Doğru Doğru

Tablo 3.12. Eğri Eğri Doğru Doğru

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Bana, "Yolun seç" diyorlar, Bozuk yolu seçer miyim? Eğri eğri, doğru doğru.	Doğru yol/Sırat-ı Müstakim Tekâmül/Olgunlaşma Özgür (cüzi) irade Fıtrat
"Seçemezsen geç", diyorlar, Ben yolumdan geçer miyim? Eğri eğri, doğru doğru.	Yaratılış İlâhi aşk Saygı
Kimi batı, kimi doğu, Kuzey, güney, hepsi doğru, Kim seçer ki bozuk yolu? Eğri eğri, doğru doğru.	
Benim yolum bana doğru Hiç yolumdan döner miyim? Eğri eğri, doğru doğru, Eğri büğrü ama yine de doğru	
Bana, "Yârin seç" diyorlar, Vefasız yâr seçer miyim? Eğri eğri, doğru doğru.	
Seçemezsen geç diyorlar, "Geç" desen de, geçer miyim? Eğri eğri, doğru doğru	
Kimi tatlı, buğday tenli, Kimi mahmur, dudu dilli, Kimi esmer, nokta benli. Eğri eğri, doğru doğru	
Ben bulmuşum, nazlı yâri, "Geç" desen de, geçer miyim? Eğri eğri, doğru doğru. Eğri büğrü, ama yine de doğru.	
"Sevdiğini al", diyorlar Alsam bile yâr yeter mi? Eğri eğri, doğru doğru.	
"Var yoluna git", diyorlar Bir yol ile iş biter mi? Eğri eğri, doğru doğru.	

Bir karış da toprak gerek, Üstüne ev kurulmalı, Yâr içinde oturmalı, Eğri eğri, doğru doğru. Barış demek, toprak demek, Ben kendimi verir miyim? Eğri büğrü, ama yine de doğru, Barış demek toprak demek Ben kendimi verir miyim? Eğri büğrü, ama yine de doğru. (Barış Manço)	
--	--

Barış Manço “*Eğri Eğri, Doğru Doğru*” şarkısını 1980 yılında yaşanan siyasi olaylara dikkat çekmek için yazmıştır. Şarkı 1980 yıllarına ait izler taşımaktadır. Toplumsal kargaşaya dikkat çekmek isteyen Barış Manço insanların farklı görüşlerinden dolayı keskin çizgilerle bölünmelerinden duyduğu rahatsızlığı bu şarkısıyla dile getirmeye çalışmıştır. Barış Manço bir sanatçı duyarlılığıyla, insanları aydınlatmaya, onlara rehber olmaya çalışmıştır (Erdoğan, 2019, s. 113).

Manço’nun bu şarkıdaki “*yolun seç diyorlar*” dizesinde seçilecek yolun yaşama biçimi olduğu yorumu yapılabilir. Dinî literatürde Sırat-ı Müstakim/ doğru yol anlayışı ile Manço’nun bu yaklaşımının örtüştüğü söylenebilir. Yanlış yolu bir çoğunun seçmeyeceğine bu şarkıda dikkat çeken Manço, doğru yol dinî unsurunu bu şarkıda işlemiştir.

Barış Manço da şarkısında yol metaforuyla insanın kendisini değerli ve mutlu hissettirecek seçimlerde bulunurken bu tercihlere karşı çıkılmasının insanın özgür iradesine müdahale olduğuna vurgu yaptığı söylenebilir. Ne kadar önemli ve hayatın merkezinde olursa olsun her bireyin yolu ayrı, seçimleri farklıdır. Herkes seçtiği yolda kendi tekâmülünü gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Her birimiz öz itibarıyla aynı olsak da farklı kişiliklere, farklı düşüncelere, farklı ruhlara sahibiz. Bu noktada Manço’nun bu şarkıda vurguladığı; hepimiz aynı dünyadayız, fakat dünya hepimiz için aynı anlamı taşımamaktadır, mesajıdır. Bu nedenle herkes kendi doğrularının peşinden gitmelidir. Doğru olan budur. Farklılıklarımıza ve tercihlerimize saygı göstermek gerekir.

Barış Manço toplumun yanlış algılamalarına olaylara yüzeysel bakmalarına vurgu yaparak gerçek neyse eğip bükmeden gereğini yapmak ve doğru olanı söylemek gerektiğine vurgu yapmaktadır. Doğadaki güzelliği sağlayan farklı renklerin bir arada olmasıdır. İnsanoğlunu da güzel kılacak olan farklılıkları olacaktır. “Barış toprak olacak” sözleriyle de Barış Manço insanın özüne yani topraktan yaratıldığına vurgu yaparak yine toprağa döneceğimizi ifade etmektedir. Dünyadaki sevgilerin yeterli olamayacağını, gerçek ve tamlayıcı sevginin ilahi aşk olduğunu savunmaktadır (Turanalp, 2019, s. 698).

3.1.13. Yol

Tablo 3.13. Yol

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Uçsuz, bucaksız bir yolda, Yürüyorum tek başıma. Herkes hakkını helal etsin, Kalmasın tek bir lokma, Bu yolda ölmek var, belki de dönmek, Ömür bitse bile, yol bitmeyecek. Bazen buz gibi bir pınardan, İçiyorum kana kana. Bazen kızgın kumlar üstünde, Yürüyorum yana yana. Bu yolda ölmek var, belki de dönmek, Ömür bitse bile, yol bitmeyecek. Bu Dünya hancı, biz garip yolcu. Haydi bastır be oğlum. Allah'a bir can borcumuz var Bir tek ona güven: "Yolun açık olsun." Bâki kalan bu kubbede hoş bir seda, biliyorsun. Binin yarısı beşyüz, daha ne düşünüyorsun? Topraktan geldi insan! (Topraktan geldi insan!) Yine toprağa dönecek (yine toprağa dönecek). İki lokma ekmek için (iki lokma ekmek için). Ömür boyu dövüşecek (ömür boyu dövüşecek). (Barış Manço)	Ahret inancı Helal kazanç Kul hakkına riayet Helalleşme Ölüm/Ecel Hesap

Barış Manço şarkılarında yol ve toprak metaforuna sıkça yer veren bir sanatçıdır. Bu şarkısında da yol ifadesini kullanarak hayat yolunun sona ermesiyle yolculuğun bitmeyeceğini, sonsuz alemde (ahiret)bu yolculuğa devam edileceğini ifade etmektedir. Kur'an'da; "Onlar başlarına bir musibet gelince, biz şüphesiz Allah'a aitiz ve şüphesiz O'na döneceğiz derler." (Bakara, 2/156) ayetinde dikkat çekilen ahiretin bakiliği anlayışı bu şarkıda işlenmektedir.

Manço "dünya hancı, biz garip yolcu" ifadesinde ömrün sonlu olduğuna ve "bâki kalan bu kubbede hoş bir seda" ifadesinde de ölümlü dünyada önemli olanın doğru yolda yürümek olduğuna dikkat çektiği söylenebilir. "Herkes hakkını helal etsin, kalmasın tek bir lokma" dizelerinin, ecelin gerçekliğine ve sonuçta üzerinde kul hakkı olmadan ahirete göçmenin önemine vurgu yaptığı ifade edilebilir. Bu şarkıda Manço'nun yer verdiği dinî unsurların; helal kazanç, manevi temizlik ve Allah'a hesap verme olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Bu şarkı, Barış Manço'nun içinde yaşadığı coğrafyanın inançlarına, manevi değerlerine ve dinî unsurlarına yer verdiğini örneklemesi açısından önem arz etmektedir.

3.1.14. Hemşerim Memleket Nire

Tablo 3.14. Hemşerim Memleket Nire

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Kendimi bildim bileli, yollarda tükettim Koskoca bir ömrü, Bir uçtan bir uca gezdim, şu fâni Dünya'yı Okumuşu, cahili, yoksulu, Zengini hiç farkı yok hepsi aynı, Sonunda ben de anladım Hanya'yı Konya'yı Sanki insanlık pazara çıkmış, Ekmek aslanın ağzında, "Bir sıcak çorba içer misin?" diyen yok. Dört duvarı ören çatısını kapatıp, İçten kilitlemiş kapıyı, "Bir döşek de sana serelim, buyur. " diyen yok. Tek bir soru: "Hemşerim memleket nire?" "Bu dünya benim memleket" Hayır anlamadın, hemşerim esas memleket nire? "Bu dünya benim memleket." (Tövbe, tövbe, tövbe) Kardeşlik ve eşitlik üzerine uzun Uzun nutuklar çekip, "Niye senin derin benden daha koyu?" diyen çok. "Kaşının altında gözün var." diye Silahlanıp ölüme koşarken "Kalan dul ve yetim ne yer ne içer?" diye soran yok. Barış garibim bulamadı çözümü, oturdu Etti bunca sözü. "Gelin, hepberaber anlaşalım" diyen yok Zaten paramparça bölünmüş ve Yaşanmaz olmuş dünyamız. Daha fazla kesip, bölmeye hiç gerek yok. (Barış Manço)	Adalet Kardeşlik Sevgi Paylaşma Diğerkâmlık Eşitlik Misafirperverlik

Şarkıda bütün dizeler birlikte ele alındığında Manço'nun yaşam kavgası içerisinde her birimizin eşitlik, kardeşlik, adalet, sevgi, paylaşma değerlerine hayatımızda davranışsal anlamda yer vermediğimiz hususunu yansıtmaya çalıştığı ifade edilebilir. Manço'nun bu şarkısında sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) şu sözlerindeki dinî anlayışı yansıttığı söylenilebilir: "Ey insanlar! Şunu iyi bilin ki, Rabbiniz birdir, atanızda birdir. Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a; beyazın siyaha, siyahın beyaza takva dışında bir

üstünlüğü yoktur...” (İbn Hanbel, 5/411) Bu şarkının bütününde, eşitlik, adalet, kardeşlik ve insana saygı değerlerinin yer aldığı söylenebilir. Eserin ana teması tüm ön yargılardan uzaklaşarak “kendini bilmektir.” Manço, kimlik ve aidiyet gibi konuların insanlar arasında bir kavga, bölünme ve çatışma sebebi olmaması gerektiğine vurgu yaparak dünyanın tüm canlılara ait olduğunu evrensel bir bakış açısıyla sunmaya çalışmaktadır (Erdoğan, 2019, s. 95-96).

3.1.15. Gülme Ha Gülme

Tablo 3.15. Gülme Ha Gülme

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Turnalardan, haberimi aldığın gün, Sevdiceğim, gülme sakın, gülme ha gülme. Alnıma bir kara yazı yazılmış ki, yok ilacı, Sevdiceğim, gülme ha gülme! Yağmur ince, ıgıl ıgıl ağlar, Her damlası, yüreğimi dağlar. Seni bana çok görenler, neyler? Karlı dağlar, uzun uzun yollar, Hepsi pişman, susmuş ağlar, Seni bana çok görenler, neyler? Yıllar geçer güz yaz olur, Barış, bir gün toprak olur. Sil gözyaşın, durma ha durma! (Barış Manço)	Sabır Dünyanın geçiciliği Kader inancı Tevekkül Pişmanlık

Barış Manço’nun bu şarkısında toprak olma ifadesiyle ölüm konusunu işlediği sonucuna ulaşabiliriz. Ölüm unsuruna şarkı sözlerinde sıkça yer veren Barış Manço dünya hayatının geçici oluşuna vurgu yaparak; “*Yıllar geçer güz yaz olur, Barış bir gün toprak olur. Sil göz yaşın*” ifadeleriyle sabır dinî unsuruyla ilgili mesaj verdiğini söyleyebiliriz. Barış Manço, hayatın geçici olması gibi; acılar, hasretler, zorlukların geçici olduğunu “*güz yaz olur*” ifadesiyle anlatmıştır diyebiliriz. “*Yıllar geçer güz yaz olur, Barış bir gün toprak olur*” ifadelerinde görüleceği üzere Manço, duygularını tabiat olayları üzerinden anlatmaya çalışmaktadır.

Şarkıdaki “*Alnıma bir kara yazı yazılmış ki, yok ilacı.*” ifadeleriyle Manço’nun Kur’an’daki “De ki: Bizim başımıza ancak, Allah’ın bizim için yazdığı şeyler gelir. O, bizim yardımcımızdır. Öyleyse mü’minler, yalnız Allah’a güvensinler” (Tevbe, 9/51) ayetinde yer alan kader inancına dikkat çektiğini söyleyebiliriz. Bu şarkının tamamı analiz edildiğinde Manço’nun ilahi iradenin ortaya koyduğu bütün gerçekler konusunda kabullenışı olduğunu söylemek mümkündür.

3.1.16. Domates Biber Patlıcan

Tablo 3.16. Domates Biber Patlıcan

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Keşke hislerimi, sana açıkça anlatabilseydim, Sana deli gibi âşık olduğumu söyleyebilseydim, Göz göze geldiğimiz o anda, sanki dilim tutuldu Bir anda konuşamadım, karşında. Oysa bütün cesaretimi toplayıp sana gelmiştim. Senin için çarpan şu kalbi gör istemiştim. Tam elini tutmak üzereyken, aşkımı itiraf edecekken, Sokaktan gelen o sesle yıkıldı dünyam. "Domates, biber, patlıcan" "Domates, biber, patlıcan" Bir anda bütün dünyam karardı Bu sesle sokaklar yankılandı "Domates, biber, patlıcan" "Domates, biber, patlıcan" Şimdi benden çok uzaklardasın, biliyorum, Belki, bir gün dönersin diye dualar ediyorum, Seni bir daha görsem yeter, inan ki bu bir ömre bedel Yeter ki bitmesin bu rüyam. Nereye gitsem, ne yana baksam, hep seni görüyorum. Biliyorum artık çok geç, ama yine de bekliyorum. Her şey boş geliyor bana, sarılacağım sınırsız sana, Yeter ki yıkılmasın bir daha dünyam. Bir anda bütün dünyam karardı Bu sesle sokaklar yankılandı "Domates, biber, patlıcan" "Domates, biber, patlıcan" (Barış Manço)	Allah'a sığınma (Tevekkül) Allah'a kulluk Allah'a güvenme Dua Sevgi

Beşeri aşkın ve sevginin işlendiği bu şarkının hikayesi şöyledir: Manço 25 yaşlarında iken bir kıza âşık olur ve duygularını paylaşmak ister. Çok heyecanlı olduğu için nasıl söyleyeceğini bilemez. Tüm cesaretini toplayıp konuyu açacakken bir anda dışarıdan bir seyyar satıcının sesi gelir. "Domates, biber, patlıcan". O anın büyüsü bozulur, çok konuşkan ve sıcakkanlı olan Barış Manço'nun kafası karışır ve konuşamaz. Sevddiği kız Manço'yu iki lafı bir araya getirememekle suçlar ve çeker gider. Barış Manço'nun bunu dile getirmesi yirmi yıl sürer. Aradan geçen yirmi yıldan sonra "domates biber patlıcan" şarkısını yazar.

Manço, bu şarkıda "seni bir daha görsem" ifadesinde giden sevgiliye kavuşmak için dua etmektedir. Kur'an'da yer alan: "Kullarıma söyle bana dua etsinler, bende onların dualarını

kabul edeyim... (Mü'min 40/60); "Kullarım beni senden sorarlarsa, (bilsinler ki) gerçekten ben (onlara çok) yakınım. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm..." (Bakara, 2/186) ayetlerde işlenen dua unsurunun Barış Manço için bir çare ve umut yolu olduğunu ortaya koymaktadır. Barış Manço'nun "Belki, bir gün dönersin diye dualar ediyorum," ifadesinde onun duaya olan inancını ortaya koyduğu ve dua dinî unsurunu işlediği sonucuna ulaşılabilir.

3.1.17. Gönül Ferman Dinlemiyor

Tablo 3.17. Gönül Ferman Dinlemiyor

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Diyar diyar dolaştım ben, Yollara düştüm derdinden. Her çiçekte gördüm seni. Kara toprak ver yârimi. Yaza yaza bitti kalem. Bir gün elbet dolar çilem. Ben bu yola kurban olam. Kara toprak ver yârimi. Gönül ferman dinlemiyor, bu ayrılık çok acı Gönül ferman dinlemiyor, yok mu bunun ilacı? Geri ver, geri ver, kara toprak ver yârimi, Bir sabah ansızın, elimden aldığın gibi. Bir gün olur, devran döner, Vade gelir, yollar biter, Zengin, fakir buradan geçer, Kara toprak ver yârimi. Deli gönül coştı çağlar, Derdime dayanmaz dağlar, Gelen ağlar, giden ağlar, Kara toprak ver yârimi. Gönül ferman dinlemiyor, bu ayrılık çok acı. Gönül ferman dinlemiyor, yok mu bunun ilacı? Geri ver, geri ver, kara toprak ver yârimi, Bir sabah ansızın, elimden aldığın gibi. Bak şu dünyanın hâline. Meyletme dünya malına. Razı oldum hayaline. Kara toprak ver yârimi. Kimi alır, kimi satar, Hepsi de yan yana yatar. Barış, derdine dert katar. Kara toprak ver yârimi. (Barış Manço)	Kurban Vadesi dolmak (Ecel) Dünya malına meyletmeme Razılık (Helallik) Sevgi Vefakarlık

Bu şarkıyı genel olarak ele aldığımızda Barış Manço'nun ölüm ve ayrılık gerçeğinin duygusal boyutuna gönderme yaptığı görülmektedir. “*Kara toprak ver yârimi*” nakaratını sürekli vurgulaması, ayrılık ve ölümün doğurduğu psikolojik algıları yansıtmaktadır. Barış Manço bu şarkıda, “*her çiçekte gördüm seni*” ifadesinde, sevgi duyduğu kişiye olan vefasını dile getirdiği söylenebilir. Gerçek sevgide var olan her yerde ve her şeyde sevdiğini görmek, yanında hissetmek gibi yoğun duyguları yansıtarak, insanların sevdikleriyle ve dostlarıyla ilgili vefa duygusunu işlediği sonucuna ulaşabiliriz.

Barış Manço eğlenceli ve neşeli bir karakter olmasına rağmen şarkılarında yaşamın aksine ölüme daha çok vurgu yaptığı görülmektedir. Bu şarkıda “*bir gün olur devran döner, zengin fakir buradan geçer, vade gelir yollar biter*” dizesindeki “yol” sözcüğü ile kastettiğinin dünya hayatı olduğu sonucuna ulaşılabilir. Dünya hayatının bir gün biteceğini, ölümün herkes için kaçınılmaz olduğunu, dünyaya ve dünya malına gereğinden fazla kapılmamak gerektiğini vurgulayan Barış Manço inancımızda da yer alan “Mallar ve evlatlar, dünya hayatının süsüdür. Baki kalacak salih ameller ise, Rabbinin katında, sevap olarak da ümit olarak da daha hayırlıdır.” (Kehf, 18/46) gibi benzer bir çok ayette dikkat çekilen; “dünya malına tamah etmeme” unsurunu birçok şarkısında işlediği gibi bu şarkısında da ortaya koyduğu ifade edilebilir.

3.1.18. Ali Yazar Veli Bozar

Tablo 3.18. Ali Yazar Veli Bozar

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Ali yazar, Veli bozar, Küp suyunu çeker azar azar. Üzülmüşüm neye yarar? Keskin sirke küpüne zarar. Of offf Gözümde yaş görseler; “Erkek ağlar mı?” derler. Gökler ağlıyor, dostlar. Ben ağlamışım, çok mu? Rahmet yağarken dostlar, Ben ıslanmışım çok mu? Ali yazar, Veli bozar, Küp suyunu çeker azar azar. Üzülmüşüm neye yarar? Keskin sirke küpüne zarar.	Esmâu'l-Hüsna (Rahmet) Sema Metanet Doğruluk Dürüstlük Ahde Vefa (Sözüne sadık olma) Birlik ve Beraberlik

Of offff Birgün dönsem sözümden, Düşerim, dost gözünden. Dünya dönüyor dostlar. Bir sözden dönsem çok mu? Devran dönüyor dostlar, Ben dönmüşüm çok mu? Of offff Barış yolun sonunda, “Yürü!” demek boşuna, Hayat duruyor dostlar. Ben durmuşum çok mu? Yaşam bitiyor dostlar. Ben bitmişim çok mu? ... (Barış Manço)	
--	--

Barış Manço’nun “*Ali Yazar Veli Bozar*” şarkısı 1981 yılında çıkarılan “Sözüm Meclisten Dışarı” adlı albüm içerisinde yer almaktadır. Manço bu şarkısında 1980 öncesi ve sonrasında kurulan düzene dikkat çekmektedir. Seçimlerle değişen parti başkanlarının bir önceki siyasetçinin yaptıklarını görmezden gelerek, biri için düzen olarak kabul gören durumun diğeri için tam tersi olabildiğine, var olan düzen bozularak yeni bir düzene geçilmekte olduğuna gönderme yapmaktadır. Bu şarkıda “Küp suyunu çeker azar azar.” ifadeleriyle insan hayatının farkında olmadan yavaş yavaş tükendiğini dile getiren Manço, hayatı dürüstçe ve sakince yaşamak gerektiğine vurgu yapmaktadır. Barış Manço, “*Gökler ağlıyor dostlar, ben ağlamışım çok mu, rahmet yağarken dostlar, ben ıslanmışım çok mu?*” sözleriyle ağlamak şeklinde tasavvur ettiği ve halk arasında bereket olarak nitelendirilen yağmur metaforunu “rahmet” olarak değerlendirmiştir. Aynı zamanda Manço, ağlayan insanın affedileceğini ve Allah’ın rahmetine mazhar olacağı görüşünü taşımakta olduğu sonucunu çıkarılabilir. (Önal, 2023, s. 149).

Manço şarkıdaki “*Yaşam bitiyor dostlar, Ben bitmişim çok mu?*” dizelerinde hayatın kısa ve sonlu oluşuna vurgu yapmaktadır. Şarkılarında dört kapı kırk makam örneğinde olduğu gibi tasavvufi argümanlara da yer verdiği bilinen Barış Manço bu eserinde de kainatın Allah’ı anmasına dikkat çekmektedir. “Göklerin ağlaması”, “rahmet” ve “devran” gibi kavramlara yer vererek dünyanın dönmesi üzerinden tasavvuf inancında yer alan “sema”, “devran” ve “semah” gibi dinî unsurlara dikkat çekmektedir. Mevlevilik tasavvufi anlayışında gökyüzünün, meleklerin hatta tüm yaratılanların bu devrana ortak olup her şeyin bu devran içinde döndüğü ve sûfilerin görevinin de tıpkı gökyüzü, melekler ve eşyaların dönüşü gibi aynı döngüde olup onlara eşlik etmekte olduğuna inanılır (Doru, 2017, s. 25). Şarkısında Barış Manço bir bütünlük içerisinde hareket eden kainata ayak uydurmanın gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Şarkısında

biz bir bütün içerisinde varız, güzel ve güçlüyüz. Aksini düşünmek ve davranmak sonumuz olur hem bizim için hem de dünyamız için mesajını vermektedir.

“Bir gün dönsem sözümünden, düşerim dost gözünden. Dünya dönüyor dostlar. Ben dönmüşüm çok mu?” Barış Manço şarkısındaki bu dizelerde insanların verdiği sözden dönmesini dünyanın dönüşüyle ilişkilendirmekte, sözden dönmenin dünyanın doğal bir gerçeği olduğuna dikkat çekmektedir (Önal, 2023, s. 149). Manço’nun, dönmenin ortaya çıkaracağı sonucun güvenin sarsılması olduğuna vurgu yaparak, ahde vefa değerinin önemini anlattığı söylenilebilir.

Manço’nun bu şarkıdaki “*Keskin sirke küpüne zarar*” ifadesi ile olgun ve bilge kişiliğin önemine vurgu yaptığı sonucuna ulaşabiliriz. Yani hem kendisi hem de insanların, bir işi iyice değerlendirmeden bir anlık öfke ile fevri davranılmasından maddi ve manevi zarar görmektedir (Önal, 2023, s. 149). Bu ifadeler yaşanan olumsuz durumlar karşısında temkinli olmayı ve sakin kalmanın ifadesi olan metanet dinî unsurunun önemini ortaya koymaktadır.

3.1.19. Delikanlı Gibi

Tablo 3.19. Delikanlı Gibi

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Bana dün haber göndermişsin, “Gelsin yüzleşsin”, demişsin, Geldim iste tek başıma, Delikanlı gibi İyi bilirim ben, bu oyunu, Hem başı belli hem sonu, Konuşalım, açıkça şimdi, Delikanlı gibi. O kızıdan vazgeç, unut onu beni dinle; Onun gözü yükseklerde, Kızın gözü, sadece parada, Akıllı fikri bir zengin kocada. Seninle bir hesabım yok, Paylaşacak bir kozum yok, Yine de geldim tek başıma, Delikanlı gibi. Beni kovsalar dokuz köyden, Doğruyu hep söylerim ben, Ölürüm de dönmem sözümünden, Delikanlı gibi.	Hesaplaşma Dürüstlük Yiğitlik (şecaat) Cesaret Kanaatkârlık Saygı Nezaket Hüsnü-zan (İyi niyet)

O kızıdan vazgeç, unut onu beni dinle; Onun gözü yükseklerde, Kızın gözü sadece parada, Aklı fikri bir zengin kocada. Açtırdın bana kutuyu, Zorla söylettin kötüyü, Sonuna kadar dinle şimdi, Delikanlı gibi. Aşkın kör etmiş gözünü, Kulağın duysun bu sözümü, Benim de sabrımın sonu var, Delikanlı gibi O kızıdan vazgeç, unut onu beni dinle; Onun gözü yükseklerde, Kızın gözü sadece parada, Aklı fikri bir zengin kocada. Uzat elini son bir defa, Kapansın konu burada, Sen yoluna, ben yoluma, Delikanlı gibi Biliyorum bana inanmıyorsun, Unutmak çok zor diyorsun, Gün gelir beni anlarsın, Delikanlı gibi... (Barış Manço)	
---	--

Barış Manço topluma ayna tutan aydın sanatçılarımızdan biridir. Pasif bir aydın değil aksine yaşadığı toplumun içinde yer alan kültürünü, manevi değerlerini iyi tanıyan tarihini iyi bilen aktif bir aydındır. Kendi milletine ait olanı öğretmek ve unutanları yeniden hatırlatmayı umut eden Barış Manço, kültürümüzdeki yaşanmışlıkları, tecrübeleri, geleneklerimizi yalın bir dil ile anlatarak bizlere ışık tutmuş bizlerin kendini görmesine ve kendi toplumunu, değerlerini anlamasında şarkıları ve sözleriyle yol göstermiştir (Aça, 2019, s.286).

“Delikanlı” kelimesi ergenlikten yeni çıkmış kimseleri tanımlayan, aynı zamanda verdiği sözü tutan, dürüst ve namuslu kimselerin sıfatı olup seslenme sözcüğü olarak da (TDK, 2024, tdk.gov.tr) kullanılmaktadır. Bu şarkıdaki “Delikanlı” ifadesi ile gencin tecrübesiz ve hayata karşı savunmasız oluşuna vurgu yaptığını söyleyebiliriz.

Manço’nun bu şarkısı bütün olarak ele alındığında “Delikanlı Gibi” şarkısı yolun başında olup sonunu göremeyen ya da görmek istemeyen gerçekle bağını koparmış duygularıyla hareket eden tüm genç delikanlılara ithaf olunmuş bir şarkı olarak değerlendirilebilir. Barış Manço bu şarkıda “*Aşkın kör etmiş gözünü, Kulağın duysun bu sözümü*” dizeleriyle gözleri aşkından kör

olan bir gence gerçeği göstermeye ve duyurmaya çalışmaktadır. Şarkıda menfaatçi olmanın ve maddiyata önem vermenin manevi birçok değeri yok ettiğine dikkat çeken Manço, her koşulda insani değerlere sahip olmayı değerli saymaktadır.

Manço bu şarkıda, “*açtırma kutuyu söyletme kötüyü, aşkın gözü kördür, doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar*” gibi sıkça kullanılan atasözlerine ve “*gözü yükseklerde olmak*” gibi deyimlere yer vermiştir. O, bu şarkısındaki “*uzat elini son bir defa, konu kapansın burada*” ifadeleriyle nezaket örneği sergilemektedir. Bu şarkıda gençlere yaklaşırken olumlu düşünme (hüsnüzan), doğruluk ve dürüstlük gibi değerleri yansıttığı yorumu yapılabilir. Dürüst olmak bir seçimdir, öncelikli olarak kendine verdiği değer ve saygıyı içerir. Sonra karşındaki insana verdiği değeri ve önemi gösterir (Yalnız ve Yılmaz, s.654-655). Bu şarkıda vurguladığı “*işte geldim delikanlı gibi*” ifadelerinde dile getirilebilecek diğer bir husus da dürüstlüğün en büyük erdemlerden biri olduğu çıkarımının yapılabileceği hususudur.

3.1.20. Bin Boğanın Kızı

Tablo 3.19. Bin Boğanın Kızı

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Baba ocağından çıktım yıllar öncesi. Bir gün kader karşıma çıkardı seni. Bir göründün, bir yok oldun serap misali. Dere tepe demem güzel, ararım seni. Dere tepe demem güzel, ararım seni Kurda kuşa akıl sordum, dediler vazgeç, Bin boğanın kızıdır o, sana ne gerek Bir göründün bir yok oldun, serap misali Dere tepe demem güzel, ararım seni. Dere tepe demem güzel, ararım seni. Kozan Yaylası'ndan geldin, Barış'tır adın Bugün varsak yarın yoğuz, doğrudur sözün, Bir gün elbet biter vadem, çağırır Tanrı'm Artık mahşer gününde ararım seni. Artık mahşer gününde ararım seni. İnan mahşer gününde ararım seni. Artık mahşer gününde bulurum seni. (Barış Manço)	Ahret inancı Mahşer günü Kader Vade Sevgi

Beşeri bir aşktan yola çıkan Barış Manço sevdiğine kavuşamayan bir gencin “*Kurda kuşa akıl sordum, dediler vazgeç Bin Boğanın Kızı’dır o, sana ne gerek*” ifadesiyle ekonomik ve sınıfsal farklılıklarından dolayı bir aşığın sevdiğini kaybedişini ve onu bir daha dünyada göremeyecek olmasının hüznünü anlatmaktadır.

Şarkıda geçen “Artık Mahşer Gününde ararım seni, Artık Mahşer Gününde bulurum seni” nakaratındaki “Mahşer” ifadesi İslam inancında yer alan dünyadaki tüm insanların toplanacağı yerin adıdır. Mahşer günü bütün insanların bir araya toplanacağı gün olup Manço bu şarkısında imanın esaslarından biri olan ahirete iman, dine bağlılık ve tam bir teslimiyet vurgusu yaptığını söyleyebiliriz. Manço’nun şarkısında yer verdiği bu dinî unsurla ilgili Kur’an’ı Kerim’de; yüce Allah şöyle buyuruyor: “Onlar için orada meyveler vardır. Onlar için diledikleri her şey vardır.” (Yasin, 36/57). Şarkıda da ölüm ve ahiret ile ilgili hatırlatmalar yapılarak Allah’a döneceğimize vurgu yapıldığını söyleyebiliriz.

3.1.21. Olmaya Devlet Cihan'da Bir Nefes Sıhhat Gibi

Tablo 3.20. Olmaya Devlet Cihan'da Bir Nefes Sıhhat Gibi

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Usta terzi, dar kumaştan bol gömlek diker, Doğru tartan esnaf rahat, huzurlu gezer, Eğrinin ve doğrunun, hesabı mahşerde, Dünyada biraz huzur, her şeye bedel, Sağlığın nasıl gülüm, sen ondan haber ver, İlaç neye yarar, vade gelmişse eğer, Halk içinde muteber bir, nesne yok devlet gibi, (Halk içinde muteber bir, nesne yok devlet gibi,) Olmaya devlet cihanda, bir nefes sıhhat gibi. (Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi) Han senin, hamam senin, konaklar senin. Tarla senin, çiftlik senin, bağ bostan senin. Diyelim ki dünya malı, tümünden senin. Ağız tadiyla yersen bir şeye benzer. Sağlığın nasıl gülüm, sen ondan haber ver. İlaç neye yarar, vade gelmişse eğer. Halk içinde muteber bir, nesne yok devlet gibi (Halk içinde muteber bir, nesne yok devlet gibi) Olmaya devlet cihanda, bir nefes sıhhat gibi. (Olmaya devlet cihanda, bir nefes sıhhat gibi.)	Hesap Mahşer Vade Nasip Helal kazanç Doğruluk Adalet Liyakat

Barış der, biraz tuzum ekmeğim olsa, Buz gibi pınar suyundan, bir testim olsa, Bir de şöyle püfür püfür, bir çınar gölgesi, Kaç kula nasip olur ki, keyfin böylesi. Bir lokma ye, bir yudum iç, bir oh çekiver, İlaç neye yarar, vade gelmişse eğer Halk içinde muteber bir, nesne yok devlet gibi. (Halk içinde muteber bir, nesne yok devlet gibi.) Olmaya devlet cihanda bir, nefes sıhhat gibi. (Olmaya devlet cihanda bir, nefes sıhhat gibi.) (Barış Manço)	
--	--

Barış Manço bu şarkısında Osmanlı Devleti'nin en önemli sultanlarından biri olan ve Büyük Türk unvanına sahip Kanuni Sultan Süleyman'ın (Emecen, 2010, s.62) dizelerine atıfta bulunarak Kânûnî Sultan Süleyman'ın meşhur; *"Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi; Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi."* (Ak, 2010, s.74) beytini hatırlattığı yorumunu yapabiliriz.

Manço şarkısında; *"Doğru tartan esnaf rahat, huzurlu gezer"* derken dürüst olmanın insana verdiği iç huzuru ve dürüstlüğün önemini, helal kazanç ile yaşamın mana kazandığını, adaletin huzur getireceğini ve sağlığın hayat için önemi gibi birçok değerimize vurgu yapmaktadır. Manço bu eserinde *"İlaç neye yarar vade gelmişse eğer"* sözleriyle ömrümüzün kısa ve sonlu olduğuna dikkat çektiği sonucuna ulaşılabilir. Nefesimiz sayılı olduğu için hayatı güzel, kaliteli ve anlamlı yaşamının sağlık ile mümkün olabileceğini bu şarkısıyla dile getirdiğini söyleyebiliriz.

Bu şarkıdaki, *"Doğru tartan esnaf rahat huzurlu gezer, Eğrinin ve doğrunun, hesabı mahşerde, Dünyada biraz huzur, her şeye bedel"* dizeleriyle kaliteli ve mutlu bir yaşam için dürüstlük ve doğruluk değerinin önemini vurgulandığı sonucuna ulaşabiliriz. Manço bu şarkıda *"Kaç kula nasip olur ki, keyfin böylesi."* dizesi ile dünyada kaliteli ve huzurlu yaşamının çok az insana nasip olduğuna dikkat çektiğini belirtebiliriz.

Manço'nun bu şarkıda *"Eğrinin ve doğrunun, hesabı mahşerde,"* dizesi ile Kur'an'ı Kerim'de yer alan; *"Kıyamet günü biz adalet terazilerini kuracağız da hiç kimseye en küçük bir haksızlık yapılmayacak. Yapılan iş hardal tanesi kadar bile olsa, biz onu getirip mizana koyacağız. Hesap görücü olarak biz yeteriz!"* (Enbiya 21/24) ayetinde bahsedilen gerçek adaletin ahirette ortaya çıkacağı inancının ifadesi olan "mahşer" ve hesap" dinî unsurlarını aktardığı sonucunu çıkartabiliriz.

3.1.22. Bir Selam Sana

Tablo 3.21. Bir Selam Sana

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Bir dilim ekmeği bölüşürüm seninle. Suyu aynı tasta yudumlarım seninle. Eğer kalbin kırıkta dost yüzünden; Bir selam sana gönül dağlarından. Gel, sen de katıl bizlere, dolaş bahçemizde gönlünce Uzat, korkma elini bak beş parmağım var benimde, Eğer kalbin kırıkta dost yüzünden; Bir selam sana, gönül dağlarından. Gel, sen de katıl bizlere, dolaş bahçemizde gönlünce Uzat, korkma elini bak beş parmağım var benimde, Eğer kalbin kırıkta dost yüzünden; Bir selam sana, gönül dağlarından Al selamımı, gönül dağlarından. (Barış Manço)	Selam Affedicilik Birlik beraberlik Paylaşma Dostluk Gönül alma Sevgi Saygı Nezaket Hoşgörü

Şarkının tüm dizelerini birlikte değerlendirdiğimizde Manço'nun bu şarkısında gönül almanın güzelliğini yansıtmaya çalıştığını, adı gibi barış ve birliktelikten yana olmanın getirdiği güzellik konusunda farkındalık oluşturmaya çalıştığı yorumunu yapabiliriz. Manço'nun bu şarkıdaki *"Bir dilim ekmeği bölüşürüm seninle. Suyu aynı tasta yudumlarım seninle"* ifadeleriyle birliktelik, paylaşma, hoşgörü ve dostluk değerlerine yer verdiği, *"Uzat korkma elini bak beş parmağım var benim de"* sözleriyle de hepimizin bir olduğundan söz ettiğini belirtebiliriz.

Sosyal bir varlık olan insanlar insan fıtratı gereği kendi ailesinin dışında yakın çevrelerinden ilgi alaka ve dostluğa ihtiyaç duyarlar. Sevginin, vefanın, samimiyetin ve diğerkâmlığın önemli yer tuttuğu bu kurum insani ilişkiler içerisinde en önemli ilişki türlerinden biri olarak görülmüştür (Abdulaziz, 2023, 179). Şarkının tamamı analiz edildiğinde dostluk ve eşitlik temel değerlerinin işlendiği sonucuna ulaşabilir. Dostluk ilişkisi insani ilişkilerde erdem olarak görülen değerler arasında yer almaktadır.

Barış Manço'nun, şarkıdaki *"bir selam sana"* söylemi karşımızdaki insana sevgimizi, saygımızı, nezaketimizi gösteren bir ifade olarak günlük dilimizde yer almaktadır. Manço'nun bu şarkısında; dostluk, eşitlik, affedici olmak, bütünlüğü bozmamak, kırgınlıklarımızı ortadan kaldırmak, insanlar için huzur kapısını aralayan değerleri yansıttığı sonucu çıkartılabilir. Manço'ya göre hoşgörülü olmak, güven, kardeşlik ve barış içerisinde yaşamak; birbirimizi anlamakla, yaralarımızı beraber sarmakla, kırgınlıklarımızı ortadan kaldırarak birlik ve beraberlik içerisinde dostça yaşamakla mümkündür.

3.1.23. Ömrümün Sonbaharında

Tablo 3.22. Ömrümün Sonbaharında

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Adım anılmaz oldu, kapım çalınmaz oldu, Ömrümün sonbaharında. Gönlüm katlansın diye, gören göz görmez oldu, Ömrümün sonbaharında. Saçlarıma düştü aklar, hüznünlendi akşamlar, Ömrümün sonbaharında. Hep yüzüme kapandı, dost bildiğim kapılar Ömrümün sonbaharında. Şarkılar yarım kaldı, resimler soldu şimdi, Ömrümün sonbaharında. Döktüğüm gözyaşları sel oldu, aktı, gitti, Ömrümün sonbaharında. Elimden kaçırdığım, gençliğimi özlerim Ömrümün sonbaharında. Artık hiç dönmeyecek, sevgiliyi beklerim, Ömrümün sonbaharında. Barış isyan eyleme, yıllar akıp gidiyor, Ömrümün sonbaharında. Fazla vaktin kalmadı, giden geri dönmüyor, Ömrümün sonbaharında. Hâlâ kalem tutacak, bir parça gücüm kaldı, Ömrümün sonbaharında. Hâlâ yazıp çizecek, birkaç satırım kaldı, Ömrümün sonbaharında. Hâlâ bitirmediğim, bir yarım şarkım kaldı, Ömrümün sonbaharında. Ve hâlâ beni dinleyen, bir avuç dostum kaldı, Ömrümün sonbaharında. Hâlâ beni dinleyen, bir avuç dostum kaldı, Ömrümün sonbaharında. (Barış Manço)	Kader Pişmanlık Dünya hayatının geçiciliği Ölüm Ahiret inancı Öz yansıtma Vefakarlık Tahammül

Sona gelmenin bitişlerin verdiği hüznü derinden yaşayan Barış Manço şarkıda, geçen yılları, gelmeyen dostları, kaybettiği sevdiklerini ve ömrünün artık sona yaklaştığını ifade ederken bizlerin de duygularına tercüman olmaktadır.

Barış Manço, bu şarkıda “ömrümün sonbaharında” ifadesinde insanın yaşlılığını sonbahar kavramıyla ilişkilendirmektedir. Bu şarkıdaki “*hâlâ kalem tutacak bir parça gücüm kaldı, hâlâ yazıp çizecek birkaç satırım kaldı, ... bitiremediğim şarkım, ... bir avuç dostum kaldı.*” ifadelerinde görüleceği üzere Manço’nun, farkındalıklarımızın ve öz yönelimlerimizin yaşlandıkça arttığına dikkat çektiği söylenebilir. Ömrünün son deminde insan artık hayatını gözden geçirmeli ve iç hesaplaşmasını gerçekleştirmelidir. Manço’nun bu şarkısının tamamını analiz ettiğimizde ifadelerinin öz yönelim değeri taşıdığı söylenebilir.

Manço’nun şarkıda, ruhumun sonu ifadesi yerine “Ömrümün sonu” ifadesini kullanması ölümden sonraki ebedi hayatın varlığına ve ruhun ölümsüzlüğüne olan inancını yansıtmakta olduğunu söylenebilir. Ona göre ebedi hayat sonsuzdur ve Barış Manço bu yüzden “*Barış isyan eyleme*” diyerek kendisine gönderme yapmaktadır. Burada işlenen dinî unsurun Allah’ın koyduğu ölçülere ve belirlediği standart kurallara (kader) göre hayat yaşamak ve onu iyi değerlendirmek olduğunu söyleyebiliriz.

Manço’nun eserlerinde kullandığı dilin ve yer verdiği dînî unsurlar ve manevi değerlerin çocuklara ve tüm insanlığa karşı göstermiş olduğu saygı ve sevginin özellikle çocuklar açısından birçok katkısı olacaktır.

3.2. Barış Manço Şarkılarında Çocuklar ve Gençler

Barış Manço sanat yaşamında birçok eserinde görüldüğü üzere çocukları merkeze almaktadır. Onlara kültür kodlarımızı sanat anlayışı ile yansıtmaktadır. Bu da Manço’nun müziği, değerlerin aktarımında, kültürün tanıtımında ve insanlarla iletişimde etkin kullandığını göstermektedir (Erdoğan, 2019, s. 90).

Barış Manço için geleceğin güvencesi olan çocuklar çok önemliydi. Dünyadaki tüm insanlar onun gözünde özeldi; fakat geleceğimizi, kültürümüzü, değerlerimizi miras bırakacağımız gençlere ve çocuklara daha çok ehemmiyet veriyordu. Gerek yaptığı televizyon programları, gerekse bestelediği şarkılar, şiirler, masalımsı sözler onlara verdiği değeri ve önemi göstermektedir. Örneğin “*Günaydın Çocuklar*”, “*Ayl*”, “*Fil ile Kurbağa*”, “*Arkadaşım Eşek*”, “*SOS. Aman Hocam/Alfabe*”, “*Müsaadenizle Çocuklar*”, “*Bugün Bayram*” gibi birçok bestesi buna örnektir.

Bir konuşmasında Barış Manço çocukları çok sevdiğinden bahsederken kendisini bir masal ve film kahramanına benzetmelerinden oldukça memnun olduğunu belirtmiştir. “*Tarzan, Ret Kit*” gibi resimli romanlardaki masal kahramanlarının yanında kendisinin de kıyafeti, uzun saçları, kolyeleri ve yüzükleri ile o kahramanlar arasında yer almasından çocukların ilgisini çekmekten mutlu olduğunu ifade etmektedir. Barış Manço, sadece şekilsel olarak değil aynı zamanda onlara şarkı sözleriyle de ulaşmak istediğini, anlayabilecekleri yalın dil, masalımsı ifade

zenginliği ve doğadaki görsel örneklerden yola çıkarak çocuklara mesajını ulaştırmak istediğini ifade etmektedir (Turanalp, 2019, s. 707).

Manço, “7’den 77’ye” adlı programında yer alan “Adam Olacak Çocuk” bölümünde geleceğimizi inşa edecek olanların çocuklarımız olduğunu, bizleri güçlü yarınlara taşıyacak ve eğitim seviyemizin yükselmesinde büyük katkıları olacak çocuklarımıza gereken önemi vermemiz gerektiğini gösteren en önemli ustalardan biridir. Çünkü bunun nasıl yapılacağını da bizzat bize bu programda göstermektedir. Çocuklarla konuşurken onların boylarının seviyesine eğiliyor, onları ciddiyle dinliyor ve çocukların yapması gereken süt içme, ıspanak yeme, bamyayı sevme, sağlıklı beslenme, elleri yemeklerden önce ve sonra yıkama, toplum karşısında konuşma, paylaşma gibi sosyal davranış kalıpları üzerinde durmuştur. Çocuklara “kısa boylu vatandaşlar” diyen ilk kişidir (Erdoğan, 2019, s. 82).

Barış Manço, Milliyet gazetesinde “Oku Bakiiiiim” isimli köşesinde çocuklarla ilgili yazılar kaleme almıştır. Çocuklarla ilgili duyarlılığını sadece programı, şarkıları ve yazılarıyla sınırlı tutmamış, onlar tarafından örnek alındığının bilinciyle hareket etmiştir. Kendisinin ekonomisini güçlendirecek ve çok para kazandıracak şeker ve çikolata reklam tekliflerini kabul etmeyerek çocukların sağlığını ve yararını kişisel menfaatinin üzerinde tutmuştur (Turanalp, 2019, s. 707).

Barış Manço çocuklara ve gençlere seslendiği şarkılarında da değerleri işlemekte onlara öz kültürümüzü aktarmaktadır. Barış Manço modernleşen dünyamızdaki sıkıntıların ve travmaların farkındadır. Bu yüzden Doğu-Batı arasındaki çıkmazlardan bizleri kendi özümüze dönmeye ve köklerimiz aramaya çağırılmaktadır. O bu anlayışıyla 20. Yüzyılın Dede Korkut’u olup bu yolda çocuklarımıza rol modeldir (Kahveci, 2023, s. 13).

3.2.1. Günaydın Çocuklar

Tablo 3.23. Günaydın Çocuklar

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Hey (hey)! Günaydın çocuklar, (günaydın!) Hep güler yüzle karşılırsınız beni. Hey hey (hey hey)! Günaydın çocuklar (günaydın!) Sabah akşam bıkmadan dinlersiniz beni Dün gece düşündüm de, renkler olmasaydı, Yaşanmazdı bu dünyada. Korktuğum odur ki, kapkara bir dünyayı, İsteyenler var aramızda. Oyun ister bazen büyükler,	Sevecenlik (Güler yüzlülük) Saygı İyilikseverlik Birlik ve beraberlik Eleştirel düşünme Doğayı sevmek

Tabancalar, kılıçlar, tüfekler, Zevk meselesi bu, karışılmaz. Tartışılmaz zevkler ve renkler, Sizin olsun bütün bu zevkler, Bırakın renkleri çocuklara... Hey (hey)! Günaydın çocuklar (günaydın!) Siz hiç kırmızı bir ağaç gördünüz mü? Hey hey (hey hey)! Günaydın çocuklar (günaydın!) Gökyüzü, neden mavi düşündünüz mü? Başak sarı, çim yeşil, her şeyin bir rengi var, Değişmez doğanın dengesi Mor, turuncu, sarı, eflatun, pembe, haki, Çamur bile kahverengi... Oyun ister bazen büyükler, Tabancalar, kılıçlar, tüfekler, Zevk meselesi bu, karışılmaz Tartışılmaz zevkler ve renkler, Sizin olsun bütün bu zevkler Bırakın renkleri çocuklara... Uzakta bir ülkede, insanlar anlaşılmış, Tam silahları bırakırken, İçlerinden ikisi hemen karşı çıkmış. Sonuçta onlar kazanmış. İkisinin de önünde birer düğme varmış, Biri yeşil diğeri kırmızı... Bir, iki, üç demişler, basıvermişler Ve sonunda dünya kapkaranlık olmuş Tam istedikleri gibi Oyun ister bazen büyükler, Tabancalar, kılıçlar, tüfekler, Zevk meselesi bu, karışılmaz. Tartışılmaz zevkler ve renkler, Sizin olsun bütün bu zevkler Bırakın renkleri çocuklara. Oyun ister bütün çocuklar... (Barış Manço)	
--	--

Barış Manço şarkıya çocuklara seslenerek başlamaktadır. Onlar sanki yanında karşısında onu dinliyor ve görüyor gibi anlatarak çocukları şarkının içine davet etmektedir. Soru- cevap şekliyle de bu durumu pekiştiren Manço, çocuklarla karşılıklı konuşuyor onlara yüz yüze bir şey anlatıyor gibi şarkısını sürdürmektedir. Dünyada neden kötülüğün olduğunu savaşların çıkma sebebini çocukların anlayacağı şekilde onların seviyelerine uygun olarak kavramları

somutlaştırmaya çalışmaktadır. Bu konudaki başarısı da göz ardı edilemeyecek kadar etkilidir.

Barış Manço, bu şarkıda her dönem var olan iyilik ve kötülüğün mücadelesini insanoğlunun varoluşundan beri ortada olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Manço, şarkısında dünyadaki bütün renklerin bir ahenk ve insicam içinde olduğunu, farklılıklara saygı duyulmasının önemini çocuklara anlatmaya çalışmaktadır. Farklılıklara saygı duymayan insanlar arasındaki ayrışmayı ve kavgayı, ortaya çıkan gereksiz mücadeleyi, bu durumun dünya için ne kadar tehlikeli olabileceğini çocuklara anlayabilecekleri bir dilde sunmakta ve çeşitli sorular yönelterek düşünmelerini ve dikkatli olmaları gerektiğini masalımsı bir dille anlatmaktadır.

Çocuklarda değerler konusunda farkındalık oluşturmaya çalışan Manço, şarkının sonunda ise büyüklere seslenmektedir ve yaptıklarını nazik bir üslupla eleştirmektedir. Barış Manço bu şarkıda düşüncelerini doğadaki biyolojik çeşitlilik ve renklerle anlatmaya çalışarak insana ve doğaya zarar veren her duruma tutumu ve şarkılarıyla karşı duruşunu ortaya koymaktadır (Erdoğan, 2019, s. 84).

3.2.2. Ayı

Tablo 3.24. Ayı

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Bugün hava güzel, dedim ki hanıma: “Haydi kalk, giyin de çıkalım biraz. Bak cıvıl, cıvıl kuşlar uçuyor, Dalları basmış erikle kiraz.” “Çoluk çocuk, cümbür cemaat, Piknik yapalım ne dersiniz ha?” Ev halkı uçtu (yihhu, aslan baba sen çok yaşa) Yolda düşündüm bizim çocuklar; Tanımıyorlar hayvanları, Bir hayli garibime gitti doğrusu, Bir baba olarak verdim kararı. Anında bir ters “U” dönüş, Doğru hayvanat bahçesine “Biliyoruz ayıp oldu, hakim bey ama, Zar zor girebildik içeriye.” “Bak evlâdım, buna ayı derler, Ormandan inip şehre gelirler. Biraz ağırdır, hantaldır ama, Armudun iyisini aylar yerler.”	Aile Sevgi: Hayvan sevgisi Saygı Sorumluluk bilinci Özyönelim Bilginin önemi Dayanışma Adalet

“Evet, babacım buna ayı derler, Ayılar bizleri çok severler, Ağrı mağır, hantaldır ama, Armudun iyisini ayılar yerler.” “Seninde canın günün birinde, Armudun iyisini yemek isterse, Sakın ha aman, manava gidip de, Armutları tek tek elleme.” “Adamın kafası bir atarsa, Bayramlık ağzını bir açarsa, Sana neler der biliyor musun? Mahalle duyar rezil olursun.” A de bakayım (a) bi de y de (y) şimdi bi de ı (ı) Oku bakayım (ay) oku bakayım (ay) Oku bakayım (ay) oku bakayım (ay) Oku bakayım (ay) Yalnız kızlar (ay) Hadi erkekler (ay) Cümbür cemaat (ay) Bütün mahalle (ay) Maksat çoluk çocuk öğrensin, Hayatın çetin yollarını. Kaptırmaları kimseye, Kafalarını ve kollarını Hani, baba olarak vazifemiz tabii, Uyandırıp ikaz etmek, Uzunlar yanmıyor hakim bey, Kısa yoldan anlatmak gerek. Hayvan sevgisi tabii ki lâzım, Ama her şey karşılıklı, Ben seni seveyim, sende beni say ki, Bozulmasın ağzımızın tadı. Armudun iyisini zaten o yer, Bir eli yağda ötekisi balda. Buramıza geldi artık hakim bey, Takdir sizden, birazda ite kaka. ... (Barış Manço)	
---	--

Bu şarkıda Barış Manço, toplumsal kurallara dikkat etmemenin getirdiği kaos, birbirini anlama ve anlamlandırmadaki kabalık, görgü kurallarındaki yoksunluk gibi toplumsal ilişkilerde dikkat edilmesi gereken kuralların çiğnenmesini iğneleyici bir tarzda anlatmaya çalışmaktadır.

Toplumsal ahlak kurallarının yozlaştırılması, insanların birbirine saygısızca davranmasını Barış Manço aşağıdaki sözlerle yermektedir.

“Bak evladım buna ayı derler
Ormandan inip şehre gelirler
Biraz ağırdır, hantaldır ama
Armudun iyisini ayılar yerler”

Bu şarkı da Barış Manço toplumsal hayatta sıklıkla kullandığımız; “armudun iyisini ayılar yer”, “bayramlık ağzını açmak”, “bir eli yağda ötekisi balda olmak”, “çoluk çocuk cümbür cemaat”, “kafayı kolu kaptırmak”, “ağzının tadı bozulmak” gibi atasözü ve deyimlere yer vermektedir. Böylece şarkı söylerken, dilimizde yer alan deyimleri ve atasözlerini hatırlatarak geçmişimizle geleceğimiz arasında köprü kurmakta aynı zamanda da bizleri eğitmekte, bizlere öğretmektedir. Manço’nun bu şarkısının kültürümüzün ve dilimizin zenginliklerini gelecek nesillere aktarma noktasında güzel bir örneklik teşkil etme özelliği taşıdığını söylemek mümkündür.

Barış Manço’nun;

“Maksat çoluk çocuk öğrensın,
Hayatın çetin yollarını.
Kaptırmassınlar kimseye,
Kafalarını ve kollarını.”

dizelerinden Barış Manço’nun hayatın zorlukları karşısında kendi ayakları üzerinde durabilecek, kendi değerlerine sahip bireyler yetiştirme idealinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu şarkıdaki “Kaptırmassınlar kimseye, kafalarını ve kollarını” ifadelerinden yola çıkarak Manço’nun hayatın meşakkatlerini öğrenen çocukların özyönelimleri güçlü çocuklar olarak yetişeceklerine, yetişkin bireyler olduklarında da özgür ve özgün kişilik kazanacaklarına inandığı yorumu yapılabilir. Buradan hareketle Manço, düşüncelerini başkalarının güdümüne bırakmayan, özeleştiri yapabilen böylece kendi kendini yönetebilen ve özgür iradeleriyle karar verebilen bireyleri değer sahibi erdemli bireyler olarak gördüğü sonucuna ulaşılabilir.

Şarkının son bölümünde “*Hani, baba olarak vazifemiz tabii*” ifadesiyle kendini bir baba olarak sorumlu hisseden Barış Manço, hayatın zorluklarını çocuklarına anlatmaktadır. Çocukları hayvanat bahçesine götürerek, hayvan sevgisi konusunda onlarda farkındalık oluşturmak, hayatın zorlukları konusunda onlara uyarıda bulunmak için yaparak-yaşayarak öğrenme yöntemini tercih etmektedir.

Manço şarkıdaki “bozulmasın ağzımızın tadı” sözleriyle toplumsal birlik ve beraberliğe, karşılıklı sevgi ve saygının önemine dikkat çekmiştir. Toplumsal adaletin sağlanmasında önemli rol oynayan hâkime de makama saygının bir ifadesi olan “takdir sizden” ifadelerini kullanmıştır (Önal, 2023).

3.2.3. Fil ile Kurbağa

Tablo 3.25. Fil ile Kurbağa

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Çok zamanlar önce kara orman içinde, Yalnız başına tek bir erkek fil yaşardı. Bir gün dolaşırken nehrin kenarında, Kendi gibi yalnız kurbağaya rastladı. Gözleri birleşti, kalpleri birleşti sevgiyle. El ele verdiler, yan yana geldiler sevgiyle. Bütün kuşlar sustu, akan ırmaklar durdu. İki kalp ile çarptı bütün orman bir anda, Nehrin kenarına uzandılar yan yana. Rüzgâr fısıldarken dallarda, yapraklarda, Hayaller kurdular her sevişen mutlu çift gibi. Uyuyakaldılar, rüyaya daldılar onlar gibi. Birden sıçradı fil, uykudan uyandı. Boş yere yanında kurbağayı aradı, Kâbus zannettiği korkunç rüya doğrudu. Sevgilisi cansız yanında yatıyordu. Bir fil ancak kendi cinsinden bir fili severdi. Koskocaman aşkı vücudu gibi çok ağır geldi. (Barış Manço)	Denklik (kefâet) Sevgi Paylaşma Birlik ve beraberlik Uyum

Bu şarkı masalımsı bir tarzda fabl olarak yazılmıştır. Bu şarkıdaki fil ve kurbağa konuşturulmuş ve onlara insana özgü özellikler yüklenmiştir. Bu şarkı masalımsı bir müzikalle bizlere sunulmuştur.

Şarkıda esas işlenen tema evrendeki uyum ve farklılıkların bile bir denge unsuru olduğu konusudur. Her şey dengi dengine olduğu sürece varlıklar arasındaki uyum ve huzur devam edecektir. Bu konuda büyüklerimiz “Davul bile dengi dengine çalar.” demiştir. Bu şarkıda konu edinilen değer, toplumsal uyum ve bir arada yaşama becerisidir. Bu nedenle Manço’nun değer anlayışında her şey dengi dengine olmalı düşüncesi hakimdir.

Şarkıda verilmeye çalışılan esas mesaj insanların fiziksel özellikleri, yaşam yerleri, hayata bakış açıları, sevgi anlayışları, kültürleri, değerleri, ekonomik koşulları birbirinden çok uzaksa gidebilecekleri yol sınırlı olup sevgi tek başına yeterli olamamaktadır. Bu açıdan Manço, doğadaki insicamı örnek göstererek insanların farklılıklarıyla bir arada, birbirlerine destek olarak uyumlu bir şekilde kardeşçe yaşayabileceklerine dikkat çekmektedir.

3.2.4. Arkadaşım Eşek

Tablo 3. 26. Arkadaşım Eşek

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
“Kaç yıl oldu?” saymadım köyden göçeli, Mevsimler, geldi geçti, görüşmeyeli. Hiç haber göndermedin o günden beri. Yoksa bana küstün mü, unuttun mu beni? Dün yine seni andım, gözlerim doldu. O tatlı günlerimiz bir anı oldu. Ayrılık geldi başa, katlanmak gerek. Seni çok çok özledim, arkadaşım eşek. Arkadaşım eş, arkadaşım şek, arkadaşım eşek (Arkadaşım eş, arkadaşım şek, arkadaşım eşek) Yaban tayları çayırda tepişiyor mu? Çilli horoz kedilerle dövüşüyor mu? Sarıkız minik buzağıyı, sütten kesti mi? Kuzularla oğlaklar sevişiyor mu? Uzun kulaklarını son bir kez salla, Tüm eski dostlarımdan bir haber yolla. Ayrılık geldi başa, katlanmak gerek. Seni çok çok özledim arkadaşım eşek. (Barış Manço)	Sabır Hayvan sevgisi Dostluk Vefa Birlik ve beraberlik

Bu şarkıda yine eğitici ve öğretici yönünü kullanan Barış Manço, hızlı kentleşmenin getirdiği kırsaldan kente göç ve bu göçlerle başlayan doğal yaşamdan uzaklık sorununa dikkat çekmektedir. Doğadan uzaklaşan insanın özündeki doğa ve hayvan sevgisini bizlere en güzel şekilde anlatmaktadır. Modern hayat bizleri hayvan sevgisinden ve doğadan uzaklaştırmıştır; bu uzaklaştırma insanı kendine yabancılaştıran ve doğadan koparan bir uzaklaşmadır. Oysaki doğada hayvanlar da bizlerin dostudur ve bu dostluk birlikte kopmadan yaşamayı sağladığımız da anlamlı hale gelecektir (Erdoğan, 2019, s. 89).

Ayrıca bu şarkıdan “özlem”in güzel bir duygu, “vefa”nın ise önemli bir değer olduğu anlaşılmaktadır. Burada Manço, bu duyguların güzelliğine rağmen o güzelliği görmezden gelerek umursamaz insanları ince bir dille eleştirmektedir. Bu şarkıda vurgulanan husus kentleşme ve modernleşmenin yanı sıra insanların doğaya olan sevgilerini kaybetmemeleri gerektiğidir.

3.2.5. SOS. Aman Hocam/Alfabe

Tablo 3.27. S. O. S. Aman Hocam/ Alfabe

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
[1. Bölüm] (x2) A (A) B (B) C, Ç DEFG ... Ğ Yumuyumu, şak şak Yumuşak G, H, I, İ, H, I, İ; H, I, İ J, K, L, M, N, O, Ö, P, R S, Ş, T, V, Y, Z Hey, hey, hey! S. O. S., aman hocam! S. O. S., canım Hocam! Yardım et hocam, kurban olam. S. O. S. hipotenüs. S. O. S. maskontanyüs. S. O. S. maltiki boruları, Aristo mantığı, Diyojen'in sırları, S. O. S. aminoasitler, S. O. S. ercik bezleri, öklit, Pisagor, fakülte tezleri, S. O. S. netanefrozlar, Omurgasızlar, petek gözleri Kulağımda hocanın altın sözleri, Hey, hey, hey!.... (Barış Manço)	Bilginin Önemi Duyarlılık Paylaşma

“SOS. Aman Hocam/Alfabe” şarkısı, Barış Manço’nun, çocuklar için bestelediği 1986 yılında çıkardığı “Değmesin Yağlı Boya” Albümünde yer alan şarkısıdır. Barış Manço’nun çocuklara harfleri kolaylıkla öğretmemizi sağlayan didaktik bir eseridir. Şarkıda sözler yoktur, sadece harfler bulunmaktadır. 29 harf sırasıyla A’dan Z’ye kadar devam etmektedir. Bu şarkı Manço’nun çocuklara verdiği değeri göstermesi açısından oldukça önem arz etmektedir.

Çocukları hem eğlendirmek hem de eğlendirirken onlara harfleri öğretmeyi amaçlayan Barış Manço harfleri, müziğin de etkisini kullanarak belirli ritimlerde seslendirmiştir. Özellikle yumuşak “ğ” harfinin kullanımına dikkat çekerek bu harfteki ifade zorluğunu kolaylaştırmaya çalışmaktadır. Müziğin ritminin oryantal olması bize ve Doğu’ya özgü bir müziği kullanması, Manço’nun “ğ” harfinin kültürel boyutuna da vurgu yaptığını göstermektedir.

Barış Manço İslam inancında da yer alan bilim, öğrenme, öğrendiğini başkalarına öğretme, eğitme, duyarlı kişiler yetiştirmeye gayret etme gibi erdemli davranışları kendine misyon

edinerek elinden geldiğince bu güzel davranışları yerine getirmeye çalışmış, müziğin etkileyici ve akılda kalıcı özelliğini de kullanarak insanlara, özellikle de çocuklara ulaşmayı hedeflemiştir.

Manço çocukları eğitmek ve onlara iyi olan davranışları öğretmek için gönüllü öğretmenleri olmuştur. Kur'an-ı Kerim incelendiğinde, birçok ayette akla vurgu yapıldığı, aklın etkin kullanılmasının zorunluluk derecesinde istenildiği görülmektedir. Varlıklar içinde en düşük seviyeli olanın akli olduğu halde kullanmayanlar olduğuna dikkat çekilmektedir (Enfal 8/22 vd.). Bilgisiz olmak ve cehalet içerisinde yaşamak ise yerilmiştir. "Okul" (Alak 96/1) örneğinde olduğu gibi Allah'ın emirlerinden de anlaşılıyor ki İslam dinî bilime, eğitim ve öğretime çok önem vermektedir (Kayadibi, 2012, s. 34). Barış Manço'nun bu şarkısında işlediği tema göstermektedir ki o, müziğinde dinî ve manevi unsurların önemli olduğunu hissettirmekte ve onlara her fırsatta yer vermektedir.

3.2.6. Müsaadenizle Çocuklar

Tablo 3.28. Müsaadenizle Çocuklar

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Bir sabah baktım ne göreyim, bizim sokakta şenlik var Büyükler kös kös otururken, adam oluvermiş çocuklar Patlamaz olmuş tüfekler, gelmiş karamürsel sepetler Tren kalkmış gitmekte, hadi geçmiş olsun birilerine Kınalar yakalım elimize, (kınalar yakalım elimize) Sahip olalım dilimize, (sahip olalım dilimize) Aman dikkat belimize, (aman dikkat belimize) Şimdi müsaadenizle çocuklar, sıra bana geldi çocuklar İş başa düştü çocuklar, hazır mıyız? Kimileri kahve kaynatsın, kimi hala dansöz oynatsın Leyleğin ömrü iki lak lak, değerler oldu tepetaklak El salla el salla, (el salla el salla) Kol salla kol salla, (kol salla kol salla) Sağ gösterip sol salla, (sağ gösterip sol salla) Bir omuz at sağdan salla, (bir omuz at sağdan salla) El salla el salla Kol salla kol salla Sağ gösterip sol salla Bir omuz at sağdan salla	Nefsine hakim olma (Öz denetim) Nezakat: Güzel Konuşma Saygı: ustalara saygı Çalışkanlık Dürüstlük Sadakat Sorumluluk Otokontrol

Geliyor bir ahu afet, tepeden tırnağa zarafet (Öldür bizi letafet, bizim sonumuz felaket) (Hayırdır inşallah kızlar, ne diyor bu uçuk çılgınlar) Hayır mı şer mi göreceğiz artık, sabrın sonu selamet Kınalar yakalım elimize, (kınalar yakalım elimize) Sahip olalım dilimize, (sahip olalım dilimize) Aman dikkat belimize, (aman dikkat belimize) Şimdi müsaadenizle çocuklar, sıra bana geldi çocuklar İş başa düştü çocuklar, hazır mıyız? El salla el salla, (el salla el salla) Kol salla kol salla, (kol salla kol salla) Sağ gösterip sol salla, (sağ gösterip sol salla) Bir omuz at sağdan salla, (bir omuz at sağdan salla) El salla el salla Kol salla kol salla Sağ gösterip sol salla Bir omuz at sağdan salla Jale: (Üz beni, süz beni, püre gibi ez beni) Aylan – Mine: (Pranga tak bana, kapı kapı gez beni) Burak Kut: (Benimle oynama çılgınım bebeğim) Of Aman Nalan: (Deli gibi seviyorum ölümüne sev beni) Dandini dastana, dinolar bostana İyi bak hastana, sor beni ustana El salla el salla, (el salla el salla) Tayfun: (Hadi yine iyisin e' gel hadi yanıma) Hakan Peker: (Amma velakin kınalar yak bana) Soner Arıca: (Ah vefasız yak beni yık beni) Grup Vitamin: (Ellere var ama bizlere yok di mi?) El salla el salla, (el salla el salla) Kol salla kol salla, (kol salla kol salla) Sağ gösterip sol salla, (sağ gösterip sol salla) Bir omuz at sağdan salla, (bir omuz at sağdan salla) El salla el salla Kol salla kol salla Sağ gösterip sol salla Bir omuz at sağdan salla (Barış Manço)	
---	--

Barış Manço bu şarkısını herhangi bir anlam ve değer taşımayan niteliksiz pop tarzı şarkıların popüler olduğu ve özel televizyonlarda halka sunulduğu 1990'larda çıkarmıştır. O dönem Manço yeni şarkıcıların yetişmesini gelişme olarak görürken, şarkıların anlamsız ve çelişkilerle dolu sözlerini ve değerlerimizle bağdaşmayan unsurlar içermesini eleştirmiştir.

“Kimileri kahve kaynatsın, kimi hala dansöz oynatsın, leyleğin ömrü iki lak lak, ”dizesi ve özellikle “değerler oldu tepetaklak” ifadesi Manço’nun şarkılarında değerlere yer verdiğini gösteren örnek olması bakımından dikkat çekicidir. Leyleğin ömrünün laklaktan ibaret olduğu ifadesi değerlere sahip olmayan kişilerin boş laftan öteye topluma bir katkılarının olmayacağına işaret etmek içindir. Her hangi bir değere sahip olmayan, işi gücü boş laf ve haz merkezli eğlence olan insanların değerleri yok ederek toplumun yaşam kalitesini düşürdüğüne dikkat çekmektedir.

Barış Manço kalitesiz, faydasız, bir mesajı olamayan amaçsız hazcı şarkı sözlerine eleştiride bulunarak şarkı sözü yazmanın ustalık gerektirdiğini, bir değer taşımasının güzelliğini, toplumda yer alan ustaların örnek alınmasının zorunluluğunu şarkıda anlatmaya çalışmıştır (Erdoğan, 2019, s. 91).

Büyükleri de “Büyükler kös kös otururken, adam oluvermiş çocuklar” ifadesinde gençlerin popüler kültürün etkisinde değerlerimizden uzaklaşırken onlara rehberlik edecek yetişkin ya da ustaların, sadece olanları seyretmelerini, bir önlem ya da çözüm arayışı içerisinde olmayışlarını eleştirmektedir. Bu duruma müdahale edilmediği sürece daha kötüye gideceğini, çok geç kalılabileceğini, “Tren kalkmış gitmekte, hadi geçmiş olsun birilerine” ifadeleriyle belirtmektedir.

Barış Manço bu şarkıda “sahip olalım dilimize, aman dikkat sahip olalım belimize” ifadeleriyle Hacı Bektaşî Veli’ ye ait “eline, beline, diline sahip ol” öğretilerine dikkat çekmektedir. İslam’ın tasavvufi ahlak anlayışının dinî ve manevi unsurlarına şarkısında yer verdiğini örneklemektedir.

Şarkının sonlarında ustalara saygı duyulmasının mesajını veren Barış Manço kendisi müzik yaparken bugünün genç şarkıcılarının o dönemlerde bebek olduğunu, nice ustaların var olduğuna dikkat çekerek o ustalardan ders almaları gerektiğini hicivli bir ifadeyle belirtmektedir. Ayrıca Manço, şarkının klipinde genç şarkıcıları bir araya toplayarak ahilik geleneğinde var olan usta çırak ilişkisinin bir örneğini de bizlere sunmaktadır.

Bu şarkı yukarıda bahsedilen birçok yönüyle Manço’nun değer kavramına ve değer anlayışına sahip olduğunu, değerleri korumanın ve genç nesillere aktarmanın önemi konusunda yüksek bir bilinç düzeyine sahip olduğunu göstermektedir.

3.2.7. Bugün Bayram

Tablo 3.29. Bugün Bayram

ŞARKI	DİNİ UNSURLAR VE MANEVİ DEĞERLER
Sen gittin gideli, içimde öyle bir, Sızı var ki, yalnız sen anlarsın. Sen şimdi uzakta cennette, Meleklerle bizi düşler ağlarsın. Bugün bayram, erken kalkın çocuklar, Giyelim en güzel giysileri, Elimizde taze kır çiçekleri. Üzmeyelim, bugün annemizi. Sen yaz geceleri, yıldızlar içinde. Ara sıra bize göz kırparsın. Sen soğuk günlerde kalbimi ısıtan, En sıcak anımsın. Bugün bayram, erken kalkın çocuklar, Bugün bayram, çabuk olun çocuklar, Annemiz bugün bizi bekliyor. Bayramlarda hüznlenir melekler, Gönül alır bu güzel çiçekler. (Barış Manço)	Melek Dinî bayram Ölüm Kabir ziyareti Saygı Vefa Sevgi Birlik beraberlik

Barış Manço'nun 1985 yılında "24 Ayar" isimli albümünde yer alan şarkı bayram coşkusu anlatırken diğer taraftan da hüznü bir hikâyeyi içermektedir. Şarkıda, annelerini kaybetmiş çocukların, babalarıyla beraber bayram sabahında ellerinde çiçeklerle annelerinin mezarına gitmesi anlatılmaktadır. Annelerin üzülmemesi gerektiğine dikkat çeken Barış Manço, anneliğin önemi konusunda çocukları tatlı bir dille uyarmaya çalışmaktadır.

Şarkıda hüzn ve bayram coşkusu bir arada sunulmaktadır. Şarkı da anneye duyulan özlem, bayram sevinci, kültürümüzde önemli bir yer tutan toplumsal birlik ve beraberliği sağlayan dinî bayramlar ve bayramlarda sonsuz aleme intikal eden büyüklerimizi ziyaret etmenin önemi gibi dinî ve manevi unsurlar vurgulanmaktadır.

Manço, geleneklerimize sahip çıkılmasını, yeni nesillere aktarılmasını, toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanıp güçlenmesini "dinî bayram" sembolü üzerinden anlatmaya çalışmaktadır. Şarkıda temizlik, erken kalkmak, ebeveynlere ve büyüklere saygı, melekler, kabir ziyareti, cennet gibi kavramlarla da dinî ve manevi değerlere vurgu yapılmaktadır. Çünkü bayramlar küslerin barıştığı, kırgınlıkların telafi edildiği, uzakları yakın eden ziyaretlerin olduğu insanlar için çok önemli zamanlardır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Barış Manço inanç, gelenek ve düşünce biçimi olarak kadim Türk kültürünü şiar edinmiş Türkiye'nin yirminci yüzyılında yetişmiş önemli sanatçılarından biridir. Manço Türk ve dünya kültür mirasının adalet, güven, sadakat, cesaret vb. genç nesillere aktarmamız gereken en önemli değerlerini eserlerinde sunmuş, şarkı sözleriyle rehber olmuştur. Alanında iz bırakan rol model insanların ortaya koyduğu eserlerin, benimsedikleri değerlerin ve sundukları mesajların insanları etkilediğine, toplum tarafından değerli bulunarak benimsendiğine gösterilebilecek en güzel örnek şahsiyetlerden biri de Barış Manço'dur.

Barış Manço, seyyah görevini üstlenerek dünyayı gezmiş, çağın gerektirdiği evrensel değerleri iyi anlayarak Türk insanına ve dünyaya rehber olmaya, barış sunmaya çalışmış eserlerinde dinî unsurlara da yer vermekten çekinmemiştir. Şarkılarında dinî unsurları ve manevi değerleri işlerken ayrıştırıcı ve seçici bir yaklaşım yerine konu edindiği değeri özümlediği kültürel sahanın ortak bir bileşeni olarak işlemeyi değer aktarımında bir yaklaşım tarzı olarak benimsemiştir. Barış Manço, sevgi ve saygı değeriyle yücelttiği değer anlayışında hoşgörü, birlik, beraberlik ve paylaşma gibi temel değerleri hayatının merkezine almıştır. Dinî algıda en üst mertebelerden biri olan insan-ı kâmil olma yolunun bu değerlere sahip olmaktan geçtiğini her fırsatta anlatmaya gayret etmiştir.

Hayatını erdemli ve onurlu bir yaşam üzerine bina eden Barış Manço, eğitimi, bilgi birikimi, ileri görüşlü olması ve gezgin oluşu gibi, müzikal ve kültürel kimliğini, Türk-İslam medeniyeti çatısı altında ifade etmeye çalışmıştır. Manço, sevgi dilini ve düşüncelerini aktarmak için müziği, sahneyi, televizyonu, görselliği ve beden dilini kullanmıştır. Bir iletişim uzmanı olan Manço'nun müzik kitleleri başta çocuklar olmak üzere, 7'den 77'ye toplumun her kesimini kapsamaktadır. Barış Manço politik sloganlara rağbet etmeyerek hiçbir siyasi grubun üyesi olmamış, her zaman sevgiden, birlik ve beraberlikten yana tutum sergilemiştir. Bu yönüyle Manço, toplumun tüm kesimleri tarafından sevilen ve adından övgüyle söz edilen bir sanatçı olmuştur.

Barış Manço müzik dünyamızda kendisine seçtiği misyon ile genç müzisyenlerimize rol model olan bir sanatçıdır. Onun misyonu, insana sevgi aşılama ve bunu da müzik ile gerçekleştirmektir. Bu onun için birinci görev olmuştur. Barış Manço'nun sanatçı bir kişilik olarak değerinin anlaşılabilmesi, onun bize hangi mirası bıraktığını, onun sanatının/müziğinin hangi değerleri barındırdığını anlamakla mümkün olacaktır. Manço'yu doğru analiz edebilmek müzik alanında sahip olduğumuz kültürel kodlar konusunda farkındalık düzeyini yükseltecektir.

"Barış Manço'nun Şarkılarında Yer Alan Dinî Unsurların Manevi Değerlerin Din Psikolojisi Perspektifinden İncelenmesi" başlıklı bu çalışmada Barış Manço şarkılarındaki dinî ve manevi değerler konusu din psikolojisi perspektifinden ele alınmıştır. Ülkemizde Din Psikolojisi alanında değerler eğitiminde Barış Manço örneğinde müziğin kullanılmasına yönelik akademik

bir çalışma olması yönüyle Barış Manço'nun şarkılarındaki dinî unsurların ve manevi değerlerin ortaya konulması, bu alanda kaynak oluşturmaları, araştırmacılara bilgi ve kolaylık sağlaması açısından bu çalışma önem arz etmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde; Barış Manço'nun eserlerindeki dinî unsurları ve manevi değerleri tespit edebilmek için “dinî unsur” ve “değer” kavramlarının kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışıldı. Yine bu bölümde sahanın genişliği dikkate alınarak kavramsal, kuramsal tartışmalara ve kategorik ayrımlara girmeden genel olarak dinî unsurlar; değerlere kaynaklık eden ve üzerinde uzlaşa bulunan kök değerler ve temel değerler bütüncül bir yaklaşımla ele alınmaya çalışıldı. Yine birinci bölümde müzik ve değerler arasındaki bağıntı, Manço'nun hayat felsefesi ve sanata bakış açısı bu bölümde konu edilerek, Manço'nun kişiliği ve değerler anlayışı ile ilgili temel bir anlayış oluşması amaçlandı.

İkinci bölümde sanatçının yaşam öyküsüne ve sanatçı kişiliğine yer verildikten sonra, sanat hayatında yaptığı çalışmalar, eserleri ve yer aldığı müzik gruplarıyla ilgili genel bilgi verildi. Yine bu bölümde çok yönlü sanatçı kişiliği göz önünde bulundurularak Barış Manço'nun hayat felsefesinde yer verdiği müzik ve değer anlayışını şarkı sözlerine de taşıyarak teori ve pratikte bir bütünlük oluşturduğu ortaya konulmaya çalışıldı.

Üçüncü bölümde, daha önce incelenerek içerisinde dinî unsur ve manevi değer barındırdığı tespit edilen 30 şarkı tablolar halinde verildi. Bu tablolarda her şarkının mahiyetinde yer alan dinî unsurlar ve manevi değerler sütununda listelenerek şarkının bu değerlerle ilişkisi analiz edilmeye çalışıldı.

Bu çalışmada Manço'nun sözlerini kendi yazdığı ve seslendirdiği tüm şarkıları taranarak dinî unsurlar ve manevi değerler 256 eser üzerinde analiz edilmiş;23'ü yetişkinlere 7'si çocuklara olmak üzere 30 şarkısında dinî unsurlara ve manevi değerlere yer verdiği saptanmıştır.

Manço'nun şarkılarında; Allah, ahiret, ölüm, ecel, vade, sur, kıyamet, mahşer, hesap, peygamberlik, kutsal kitap, dünyanın faniliği, dua, kulluk bilinci, kaliteli yaşam, sıratı müstakim (doğru yolda olma), itidal/denge (orta yol), şükür, nasip, bayram ve bayramlaşma, selam ve selamlaşma, pişmanlık ve tövbe, sevap, günah, haram, helal, tevekkül, dünya malına meyletmeme, az ile yetinme (kanaatkarlık), helal kazanç, yetim ve yoksulun hakkını koruma, kul hakkına riayet etme, kabir ziyareti, nasihat, kader, teslimiyet, takdir etme, razı olma, helalleşme/razılık, tarikat, şeriat, marifet, hakikat, nefis, insanı kamil, ilim, hikmet, rızık, ilahi aşk, canın kutsallığı, Esmâü'l-Hüsna (Allah'ın güzel isimleri), rahmet, bereket, fitrat, yaratılış, cüzi (özgür) irade, kurban, dört kapı, kırk makam, sema, semah gibi dinî unsurlar tespit edilmiştir.

Manço'nun şarkılarında yer verdiği manevi değerler; sorumluluk, sevgi, saygı, dürüstlük, yardımseverlik, özdenetim, vatanseverlik, sabır ve dostluk temel değerleri ile bilgelik, hikmet, olgunluk, güven, sadakat, ahde vefa, özgürlük, çalışkanlık, yiğitlik ve cesaret, mertlik, iffet, cömertlik, paylaşma, birlik ve beraberlik, müsamahakârlık, mütevazılık, şükür, affedicilik,

merhamet, fedakârlık, misafirperverlik, temizlik, hüsnü-zan, sadelik ve samimiyet, denklik, nezaket gibi değerleri tema olarak işleyerek değer aktarımına katkıda bulunmuştur.

Barış Manço “Allah’ım Güç Ver Bana”, “Yol”, “Eğri Eğri Doğru Doğru”, “Benden Öte Benden Ziyade”, “Dört Kapı” isimli eserlerinde dinî unsurları daha çok işlemektedir. Bu şarkılarda ön plana çıkan ortak dinî unsur Allah’a bağlılık, ölüm, dua iken ortak değer sabır olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer on yedi şarkısında dinî unsurlar ve manevi değerler dengeli bir dağılım gösterirken, bu şarkıların merkezinde sevgi, saygı, kardeşlik, birlik beraberlik ve hoşgörü değerlerinin ön plana çıktığı tespit edilmiştir. “Hemşerim Memleket Nire” isimli şarkısında ise dinî unsurlar hiç yer almamakta tamamen değerler konu edinilmektedir. Çocuklara seslendiği yedi şarkısından altısında manevi değerler ağırlıklı olarak yer alırken, “Bugün Bayram” isimli şarkısında dinî unsurlara daha çok yer verdiği görülmektedir.

Manço’nun ülkemiz insanı üzerindeki etkilerinden hareketle milletimiz için önemli bir değer olduğu konusu genel kabul görmektedir. Eserleriyle insanlar üzerinde iz bırakan sanatçının bu yönüyle yediden yetmişe bütün insanların karakter eğitiminde güfteleri ve bestesiyle birlikte eserlerine yer verilmelidir.

Eğitim sisteminde değerler eğitime yönelik öğretim programları geliştirilirken, özellikle ortaöğretim seviyesinde okullarımızda eğitim programının uygulama sürecinde ve birçok akademik alanda müzik dersi başta olmak üzere Manço’nun sadece müziği değil, değerlere önem veren ve bunu aktarmaya çalışan sanatçı kişiliği de ön plana çıkarılmalıdır. Eğitim ortamlarında farklı şekillerdeki dinî ve manevi değerleri, geleneksel kültürel özellikleri ve anlatımları, mesajları olan müziklerden seçmek gerekmektedir. Böylece öğrencilerin eğitim ortamlarında sıkılma, dikkat dağınıklığı, ilgi azalması gibi olumsuz durumlardan uzak kalabileceği, dinî ve manevi bakımdan pozitif etkilenebilecekleri düşünülmektedir. Manço’nun ortaya koyduğu şarkıların, sözlerin, müziğin, dil zenginliğinin çocuklara ve tüm insanlığa karşı göstermiş olduğu saygı ve sevginin özellikle çocuklar açısından birçok katkısı olacaktır.

Sanat alanında müziği spontane/doğal bir eğitim-öğretim aracı olarak kullanması, eserlerinde dinî ve ahlaki değer aktarımı yapması Manço’nun en önemli ve en güçlü yönünü oluşturmaktadır. Barış Manço şarkılarıyla birlikte birleştirici yönü, farklı görüntüsü ve renkli kişiliğiyle gönül dünyamıza dokunmuş, unutulmuş değerleri hatırlatması gibi birçok yönden insanlar üzerinde etkili olmuştur.

Barış Manço’nun denediği ve başarıya ulaştığı informal eğitim aracı olarak kullandığı sanat formu, müziğin evrensel kodları, yeniden gündeme alınmalı, duyuşsal eğitimin bir enstrümanı ve bir değer aktarımı yöntemi olarak toplumun her kesimine yönelik uygulanacak formal eğitimin materyali haline getirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (2019). Toplumsal Değerlerle Normların Öğretilip Hatırlatılmasında Barış Mançonun rolü. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12 (26), 286-291.
- Abdulaziz, V. (2023). Celâleddîn Devvânî'nin Ahlak Düşüncesinde Dostluk. *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 6 (2), 175-187. Erişim tarihi: 28 Ağustos 2024. <https://doi.org/10.47145/dinbil.1382194>.
- Ak, C. (2010). Süleyman Edebi Yönü. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 38, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 74-75.
- Akbaş, O. (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. (*Doktora Tezi*), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı.
- Aladağ, S. (2009). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi. (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Anadolu Ajansı. Modern Zamanların Ozanı: Barış Manço. Erişim tarihi: 28 Şubat 2024. [Modern zamanların ozanı: Barış Manço \(aa.com.tr\)](https://www.aa.com.tr/tr/medya/sohbetler/modern-zamanlarin-ozani-baris-manco)
- Arslan, A. ve Elma, M. (2022). İlkokul Öğrencilerinin Değerlere Bakış Açılarının Kök Değerler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 20 (44), 385-416. Erişim tarihi: 10 Aralık 2023. <https://doi.org/10.34234/ded.1129404>
- Ateş, Ö. T. (2017). Türkiye’de Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğrencilere Kazandırılması istenen Olumlu Özellikler Üzerindeki Etkisi. *Değerler eğitimi dergisi*, 15, (34), 41-60.
- Aydın, A. R. (2009). İnanma İhtiyacı ve Dinî Ritüellerin Psikolojik Değeri. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, IX (3), 87-99.
- Beill, B. (2003). *İyi Çocuk, Zor Çocuk: Doğru Davranışlar Çocuklara Nasıl Kazandırılır?* Çev. Cuma Yorulmaz, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Beşen, D. ve Elice T. (2015). Horse in Turkmen Culture. *International Journal of Sport Culture and Science*, 3 (Special Issue 4), 537-546. Erişim Tarihi: 12 Aralık 2023. <https://doi.org/10.14486/IJSC425Doru>
- Canbulat, M. (2017). Fazilet. *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Ed. İsmail Karagöz, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Çağrı, M. (1988). Adalet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 1, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 341-344.

Çağrı, M. (2008). Sabır. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 35, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 337-339.

Çağrı, M. (2009). Sıdk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 37, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 98-100.

Çakmak, M. (2018). Yeni Doğal Yasa Teorisinde Temel Ahlaki Değerler ile İnsan Doğası Arasındaki İlişki. *III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi*, Ed. Hasan Meydan, Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, 105-119.

Çetin, İ. ve Çağlayan, Ö. (2018). Aşık Tarzı Edebiyat Geleneği Ürünlerinde Dostluk Dürüstlük Öz Denetim Vatanseverlik Yardımseverlik Değerleri, *III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi*, Ed. Hasan Meydan, Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, 165-180.

Çinçin, K. (2021). Yapay Zeka ve Dostluk Arasındaki İlişki. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 54, 239-247. Erişim tarihi: 28 Ağustos 2024. [1504828 \(dergipark.org.tr\)](https://dergipark.org.tr/1504828)

Çoban, A. (2005). *Müzikterapi: Ruh Sağlığı İçin Müzikle Tedavi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Doğan, R. (2019). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Nev Kitap.

Doru, M. N. (2017). Melaye Cıziri'nin Divanında Sema (Musiki ve Raks). *Mukaddime*, 8 (3), 17-39, Erişim tarihi: 10 Aralık 2023. [386109 \(dergipark.org.tr\)](https://dergipark.org.tr/386109)

Durak, N. (2009). *Platon ve Farabi Felsefesinde Erdem Kavramı*, Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları.

Durmuş S., Yılmaz, Y. ve Karabörk M. A. (2018). Ülkelerin Matematik Öğretim Programlarının Değerler Eğitimi Açısından Türkiye ile Karşılaştırılması. *III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi*, Ed. Hasan Meydan, Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, 327-338.

Edmons, M. (2017). Müzik ile Mutluluk Arasında Bir Bağlantı Var mı? Çev. Gözlem Küçük, Erişim Tarihi: 13 Kasım 2023. [science.howstuffworks.com](https://science.howstuffworks.com/muzik-ve-mutluluk-arasinda-bir-baglanti-var-mi/); <https://dusunbil.com/muzik-ve-mutluluk-arasinda-bir-baglanti-var-mi/>

Egemen, B. Z. (1963). Ölüm Üzerine. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11 (1-4), Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 31-34.

Emecen, F. (2010). Süleyman. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 38, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 62-68.

Erdoğan, G. (2019). *Türkiye'nin Barış Köprüsü Barış Manço Antolojisi*. Ankara: Gece Akademi.

Eşmeli, İ. (2018). Değerlerin Temellendirilmesi ve Eğitiminde Din Faktörü. *III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi*, Ed. Hasan Meydan, Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, 259-276.

- Farabi. (2012). *El Medinetü'l Fadıla/İdeal Devlet*. Çev. Ahmet Arslan, Ankara: Divan Kitap
- Farabi. (2013). *Tahsilü's-Saada/Mutluluğun Kazanılması*. Çev. Ahmet Arslan, Ankara: Divan Kitap.
- Farabi. (2014). *Farabi'nin İki Eseri: Füsulul Medeni ve Tenbih Ala Sebilus Saade/Siyaset Felsefesine Dair Görüşler ve Mutluluk Yoluna Yönelme*. Çev. Hanefi Özcan, İstanbul: İFAV yayınları.
- Farabi. (2019). *İhsau'l Ulum/İlimlerin Sayımı*. Terc. Mevlüt Uyanık ve Aygün Akyol, Ankara: Elis Yayınları.
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gürkan, S. L. (2007). Ölüm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 34, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 32-34.
- Halstead, JM ve Taylor, MJ (2000). Değerler hakkında öğrenme ve öğretme: Son araştırmaların bir incelemesi. *Cambridge Eğitim Dergisi*, 30 (2), 169-202. Erişim tarihi: 01 Ağustos 2024. <https://doi.org/10.1080/713657146>
- Harman, Ö. F. (2000), İdris. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 21, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 478-480.
- İbni Haldun. (2004). *Mukaddime*. c. II, Çev: Halil Kendir, İstanbul: Yenişafak Yayınları.
- İbni Sina. (2004). *Musiki*. Çev: Ahmet Hakkı Turabi, Ankara: Litera Yayıncılık.
- İmİK, Ü. ve Haşhaş, S. (2020). Müzik Nedir ve Hayatımızın Neresindedir. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 6 (2), 196-202. Erişim tarihi: 04 Temmuz 2024. [1491772 \(dergipark.org.tr\)](https://dergipark.org.tr/1491772)
- Kahveci, H. H. (2023). *Sır Muhafızı Barış Manço 2023*. İstanbul: Destek Yayınları
- Kaya, U., Çakır B. ve Şalcı, Z. (2018). Değerlerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4-8. Sınıf Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi*, Ed. Hasan Meydan, Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, 421-451.
- Kayadibi, F. (2012). İslam Dini'nin Eğitim ve Öğretime Verdiği Önem. *Journal of İstanbul Üniv. Faculty of Theology*, (4), 33-44, Erişim tarihi: 19 Haziran 2024. [10104 \(dergipark.org.tr\)](https://dergipark.org.tr/10104)
- Kaymakcan R. (2024). Değerler. Erişim tarihi: 16 Mart 2024. [DEĞERLER Ansiklopediler-TÜBİTAK \(tubitak.gov.tr\)](https://dergipark.org.tr/DEGERLER)
- Keseroğlu H. S. (2019). Ölüm. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 33 (3), 197-201, Erişim tarihi: 20 Haziran 2024. [818381 \(dergipark.org.tr\)](https://dergipark.org.tr/818381)

- Kesgin A. (2018). Modern Dünyanın Eğitimi: Erdemden Değere. *III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi*, Ed. Hasan Meydan, Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, 3-19.
- Keskin, S. C. ve Akyıldız, M. (2021). Barış Manço Şarkılarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19 (42), 153-186.
- Keskin, U., (2019) Barış Manço Şarkılarının Viktor Frankl, Psikoloji Ekolü Açısından Değerlendirilmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (29), 378-395. Erişim Tarihi: 28 Haziran 2024. [818091 \(dergipark.org.tr\)](https://dergipark.org.tr/818091)
- Keskin, Y., (2012). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değerlerin Rolü. *Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı*, İstanbul: İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü. 68-102.
- Kılcan, T. (2020). Ortaokul Öğretmenlerinin Öğretim Programlarında Yer Alan Kök Değerlerin Önem Sırasına ve Eğitimine İlişkin Görüşleri, *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 5 (2) s. 134-145.
- Kindi, (2014). Tarifler Üzerine. *Kindi Felsefi Risaleler*, Çev. Mahmut Kaya, İstanbul: Klasik Yayınları.
- Krech, D. ve Crutchfield S. R. (1980). *Theory and Problems of Social Psychology/Sosyal Psikoloji*, Çev: Erol Güngör, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kuşdil, M. E., Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı, *Türk Psikolojisi Dergisi*, 15 (45), 59-76. Erişim Tarihi: 19 Haziran 2024 [tpd1300443320000000m000233.pdf \(psikolog.org.tr\)](https://psikolog.org.tr/tpd1300443320000000m000233.pdf)
- MEB. (1973). *Milli Eğitim Temel Kanunu*, m. 2. Erişim Tarihi: 12 Kasım 2024. [1.5.1739.pdf \(mevzuat.gov.tr\)](https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat/mill-egitim-temel-kanunu-m2)
- MEB. (2009). *Dinî Terimler Sözlüğü*, Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2022). *Değerler Eğitimi Öğretim Programlarında Yer Alan Kök Değerler Temalı Etkinlik Kitabı*, Ankara: MEB Yayınları. Erişim tarihi: 21 Mart 2024 [Değerler Eğitimi \(eba.gov.tr\)](https://www.eba.gov.tr/degerler-egitimi); [GENEL MÜDÜRLÜĞÜMÜZCE HAZIRLANAN DEĞERLER EĞİTİMİ ETKİNLİK KİTABI YAYIMLANDI \(meb.gov.tr\)](https://www.meb.gov.tr/genel-mudurlugumuzce-hazirlanan-degerler-egitimi-etkinlik-kitabi-yayimlandi)
- Meydan, H. (2018). Toplumsal Bütünleşmede Değerler ve Eğitimi. *III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi*. Ed. Hasan Meydan Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları.
- Nordland, E. (1994). New World-New Thinking-New Education in Learning Peace. *The Promise of Ecological and Cooperative Education*, Ed. Betty Reardon and Eva Nordland, Albany, N. Y. New York: New York Press.
- Onay A. (2012). Dinin Değerler Oluşturma Öğretisi, *Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı Bildirileri*, İstanbul: İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 31-46.

- Öğülmüş, S. (2024). Karakter ve Değer Eğitimi: Değerlerin Sınıflandırılması., *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Açık Ders Notları*, E. 14 Mart 2024. [İslam'da İyi Karakter \(ankara.edu.tr\)](https://ankara.edu.tr)
- Önal, G. F. (2023). Sembolik Etkileşim Bağlamında Müzik: Barış Manço Örneği. *Milli Folklor*, 18 (140), 143-154. Erişim Tarihi: 28 Haziran 2024. <https://doi.org/10.58242/millifolklor.1166312>
- Özkan, F. H. (2011). Eşrefoğlu Rumî Divanında Dört Kapı Kırk Makam. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Vali Araştırma Dergisi*, (59), 253-278.
- Öztürk, B. (2022). *Barış Manço Yaz Dostum*. İstanbul: Dokuz yayınları.
- Rokeach, M. (1973) *The Nature of Human Values*, New York: TheFreePress,
- Schwartz, S. (2005). Basic human values: An overview. https://www.researchgate.net/publication/272160275_Basic_human_values_Their_content_and_structure_across_countries
- Spranger, E. (1928) Types of Men. Halle: Max Neimeyer.
- Taşdemir, E. (2021). Barış Manço Ezgilerinde Ekin Değerleri, [Barış Manço kimdir - Biyografi.net.tr](https://biyografi.net.tr)
- Tosun, C. ve Köseoğlu, S. (2018). Kadın Yetişkinlerin Din Eğitiminde Değerler Eğitimi: Kur'an Kursları Örneği, *III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi*, Ed. Hasan Meydan, Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, 537-548.
- Topaloğlu, B. (1995). Esmâ-i Hüsnâ. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 11, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 405-418.
- Topaloğlu, B. (2012) Tövbe. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 41, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 279-283.
- Turanalp, M. F. (2019). Şarkılarda Dinî ve Ahlaki Değer Aktarımı: Barış Manço Örneği. *Bilimname*, (37), 685-724.
- Turner, T. N. (1999). *Essentials Of Elementary Social Studies/Temel Sosyal Bilgiler*. Boston: Allynand Bacon.
- Tunca, H. (2005). *Barış Manço: Uzun Saçlı Dev Adam O Bir Masaldı*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Tümer, G. (1994). Din, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 9, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 312-320.
- Türk Dil Kurumu. (2005). Değer. *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. Şarkı. *Türkçe Sözlük*. Erişim Tarihi: 21 Aralık 2023. <https://sozluk.gov.tr/>

Uludağ, S. (2003). Marifeti Nefs. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 28, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 56-57.

Ulusoy K. ve Dilmaç B. (2014). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Yangın, B. (2002). *Çağdaş Türk ozanı Barış Manço*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yapıcı, A. ve Zengin, Z. S. (2003) İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercih Sıralamaları Üzerine Psikolojik Bir Araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), 173-206.

Yatağanbaba, M. (2023). Barış Manço Şarkılarında Şaman Kültürü-1: Cengiz Han ve Barış Manço'nun Ortak Şahidi Gökler, Erişim Tarihi: 24 Ocak 2024. [Cengiz Han ve Barış Manço'nun "Ortak" Şahiti: GÖKLER! | \(muratyataganbaba.com\)](https://muratyataganbaba.com/)

Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *Türk Bilimi Araştırmaları*, (19), 499-520, E. T. :27 Şubat

Yalnız A., Yılmaz Y. (2018). Değerler Eğitimi Kavramı Olarak Dürüstlük ve Dürüstlük Ölçeği (DÖ) Türkçe Formu. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2, 17(34), 649-666.

